

NAJSTAREJŠA SLOVENSKA REVIIJA, KI SE IZHAJA

PLANINSKI

VEŠTNIK

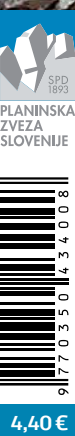
5
2024

PLANINSKA ZGODOVINA

**Johannes
Frischauf**

Z NAMI NA POT

Tržaški Kras

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – IZDELEK MESECA JUNIJA

JULIJSKE ALPE, VZHODNO OD SOČE IN PIŠNICE, Roman Tratar in Andraž Poljanec

Vodnik vas bo prepričal:

- Z nazornimi opisi 45 gora in poti, primernih za otroke, za najbolj našpičene in bolj umirjene hribovce.
- S kakovostnimi fotografijami ter odličnimi zemljevidi in prikazi poteka poti.
- Zaradi odličnega pisanja dveh izkušenih poznavalcev Julijskih Alp – Romana Tratarja (30 opisov) in Andraža Poljanca (15 opisov).

Format: 130 x 210 mm, 216 strani, integralna šivana vezava.

CENA: V času od 1. 6. do 30. 6. 2024 lahko vodnik kupite po akcijski ceni s 40-odstotnim popustom: 17,94 €* (redna cena: 29,90 €*).

**DDV je vračunan v ceno. Stroške poštnine plača naročnik.*

-40 %

KARNIJSKE ALPE, MED JULIJCI IN DOLOMITI, izbirni vodnik

Vladimir Habjan, Irena Mušič Habjan

- Obsežno območje med Julijskimi Alpami in Dolomiti, od Ojstrnika do Piancavalla.
- Nepogrešljivi del gorniške literature.
- Sto izletov in gorskih tur različnih težavnosti, od lahkih do zelo zahtevnih.
- 111 vrhov, dve soteski, 60 markiranih poti, 30 zavarovanih poti, 6 plezalnih poti, 47 brezpotij ali neoznačenih poti in 5 alpinističnih vzponov.
- Pregleden uvodni del s koristnimi informacijami.
- Karnijska vezna poti (8 etap), krožna tura med kočami nad dolino Cimoliana (4 etape).
- Natančni opisi vzponov, od najlažjih do tur z gorskim vodnikom.
- Prvi vodnik pri Planinski založbi, ki vsebuje kode QR in je povezan s sistemom maPZS.

Format: 165 x 240 mm; 356 strani, integralna šivana vezava

39,90 €

I N F O R M A C I J E · N A K U P · N A R O Č I L A

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico: 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJI IN ZALOŽNIK

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja osemnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje.
124. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl,
Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate,
Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Steinbuch

ZUNANJI SODELAVCI

Peter Šilak, Miha Pavšek, Andrej Trošt

LEKTORIRANJE

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško,
Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVANJE

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

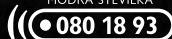
NAKLADA: 4200 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije,
Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana,
po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali
po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu:
<https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

Transakcijski račun PZS

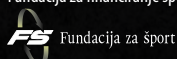
IBAN: SI56 6100 0001 6522 551

SWIFT: HDELSI22

DELAVSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 44 EUR, 68 EUR za tujino, posamezna številka 4,40 EUR, poletna številka 5,50 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25 % popusta na letno naročnino Planinskega vestnika (33,00 EUR). Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti
sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in
Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI

Osupljive dimenzije slapa Kodernac

Foto Štefan Šrnigoc

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Zgodovino pišejo (brišejo) zmagovalci

Naslov uvodnika je nekoliko spremenjena misel o zamerah, ki jih po prelomnih dogodkih zmagovalci zapuščajo svojim naslednikom. Spomnim se, kako je pokojni Tone Škarja nekoč razlagal, da povprečna zamera med alpinisti traja okoli trideset let. Do tega spoznanja je menda prišel na podlagi opazovanja časa od nastanka kakšne zamere, ki je nastala med posameznimi alpinisti ali med člani odprav in njihovim vodjo, pa do trenutka, ko je zamera končno izzvenela v času. Trideset let se zdi veliko, toda najverjetneje gre za obdobje, po katerem se človek končno dovolj obrusi in spozna, da so nekdanje življenjske moči le še oddaljen spomin, ki nekdanjim hudim zameram dajejo grenak priokus brez teže. Žal včasih pravega trenutka za spravo zaradi trme celo zmanjka in se "žlahta" ponovno zbere na kupu šele potem, ko se od nekoga poslavlja za vedno. Tedaj običajno sledi spoznanje, da vse skupaj sploh ni imelo tako velikega pomena, kot se je zdelo nekoč.

Letos mineva sto let od smrti profesorja Johannesa Frischaufa, ki mu namenjam o temo meseca. V njej objavljamo prevod članka naših kolegov iz *hrvaškega planinarja*, ki po njegovi zaslugi praznujejo že 150-letnico ustanovitve svojega planinskega društva. Mi je žal ne, ker so se leta 1874 Frischaufovemu prigovarjanju v Ljubljani odzvali le ljubljanski Nemci. Se je pa naša naveza z zaslužnim profesorjem iz Gradca zato toliko trdnje usidrala z letom 1893, ko je bilo končno ustanovljeno še Slovensko planinsko društvo in so se naši predniki Frischaufu za vso pomoč oddolžili s častnim članstvom.

Preveč preprosto bi bilo reči, da je bilo zgolj njegovo "pajdašenje" s Slovani razlog, da je v letih narodnega prebujanja in glasnega pozivanja "svoji k svojim" zaradi tega postal doma med svojimi osovražen, zaničevan in nazadnje celo izbrisan iz zgodovine, kljub velikim zaslugam za avstrijsko znanost in razvoj njihovega planinstva v delih monarhije. Sama od sebe se ponuja skoraj zrcalna usoda našega ponemčenega Karla Deschmanna, ki je imel zelo velike zasluge za razvoj planinstva v naših gorah in v znanosti. Za življenja je bil med Slovenci razglašen za najhujšega narodnega odpadnika, naša zgodovina pa ga je po smrti prav tako namerno pozabila. Zamera po sto in več letih od smrti obeh mož, če zanemarimo nekaj hvalevrednih poskusov, brez dvoma še vedno traja. Frischauf je v rodni Avstriji praktično neznan in redki tamkajšnji sodobni zgodovinarji ga na novo odkrivajo. Dosti bolje se ne godi niti našemu Dežmanu. Za razliko od slednjega se Frischauf pač nikoli ni izrekel za Slovence, a to je zgolj lepotna napaka, ki ne bi imela na zgodovino nobenega vpliva.

V obeh primerih je šlo za posledico vdora politike in nacionalnih trenj v gorski svet, ki mora biti izvzet iz dolinske navlake, zaradi česar pravzaprav ljudje tudi zahajamo v gore. Gre za dejanja, ki v takšnih ali drugačnih oblikah vztrajajo vse do današnjih dni, le njihovi akterji se menjajo. Razne politike deljenja, nacionalizmi in celo fanatični vandalizem, kot denimo letošnji primer na Nanosu, naše gore smetijo na najslabši možen način!

Dušan Škodič

4

4

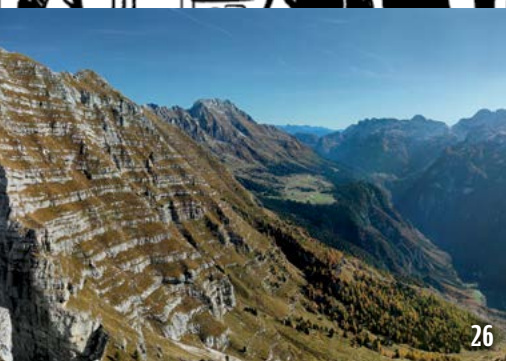
12

19

24

26

UVODNIK

1 Zgodovino pišejo (brišejo) zmagovalci

Dušan Škodič

PLANINSKA ZGODOVINA

4 Zaslužni pionir planinstva na Hrvaškem

Milovan Buchberger, Zagreb

PLANINSKA ZGODOVINA

12 Pri Nemcih odpadnik, pri Slovencih slavljen

Dušan Škodič

INTERJUJ

19 Drejc Kokelj

Julija Šuligoj

STRIP

24 Kadilnikova koč na vrh Golice, 1836 m

Urška Godec, Matjaž Bertoncelj

RAZISKUJEMO

26 Dolina trinajstih slapov

Štefan Šmigoc

Z NAMI NA POT

33 Tržaški Kras

Janja Lipužič

PLANINČKOV KOTIČEK

41 O soncu, sencih in velikanskem veselju

Kristina Menih

33

41

44

48

50

56

INTERJUJ

44 **Kladij Mlekuž in Kladija Mlekuž Peroša**

Mateja Pate

PLANINSKA ORGANIZACIJA

48 **Na skupščini PZS po jubilejnim letu presežkov**

Po poročilu za medije povzel Dušan Škodič

PLANINSKA ZGODOVINA

50 **"Šinil je zopet žar novega dneva ..."**

Žarko Rovšček

PLANINARJENJE

56 **Gora sredi Jadrana**

Vid Pogačnik

ZGODBE IZPOD HIMALAJE

60 **Sreča me ima rada**

Matjaž Čuk

SPOMIN

64 **Sto let od tragične smrti Nina Paternollija**

60

64

66

68

70

72

UREME

66 **Katera barva sveti na vremenskem semaforju?**

Veronika Hladnik Zakotnik

TEST OPREME

68 **S švedsko lisico na potep**

Marta Krejan Čokl

INPLANINEC

70 **Usak žig v dnevnik inPlaninec ima zgodbo**

Zdenka Virant

72 JUBILEJ

72 LITERATURA

75 PLANINSKA ORGANIZACIJA

**USEBINE USEH
PLANINSKIH VESTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PUKAZALO.SI**

Naročilo na Planinski vestnik

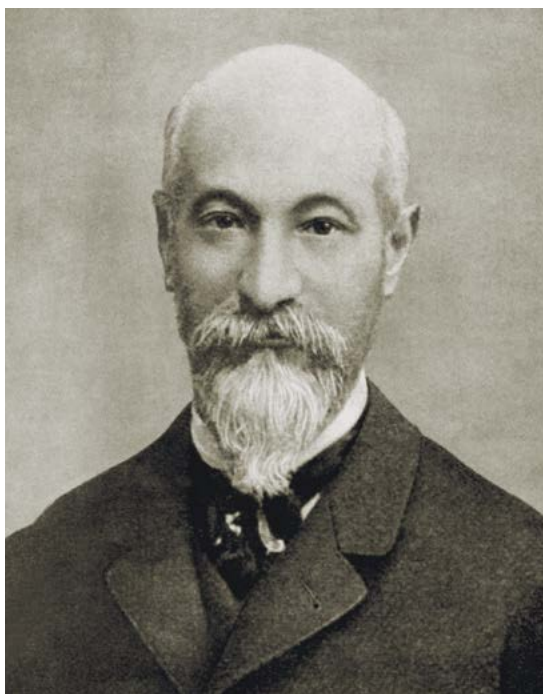

Brezplačna številka
24/7: 080 18 93
01 43 45 684
trgovina@pzs.si
Ljubljana, Ob
železnici 30a

Zaslužni pionir planinstva na Hrvaškem

Johannes Frischauf

Dr. Johannes Frischauf (1837–1924), profesor matematike na Univerzi v Gradcu, je začetnik ideje o ustanovitvi Hrvaškega planinskega društva leta 1874, ki letos torej zaznamuje svojo 150-letnico. Sočasno se spominjamo tudi 100-letnice Frischaufove smrti.

Johannes
Frischauf
Vir dLib.si

Johannes Frischauf se je rodil na Dunaju 17. septembra 1837 kot najstarejši sin v družini trgovca z živili Ignaza Frischaufa in Elizabete, roj. Steinhart. Družina se je poleti 1832 iz bližnjega Rositza preselila na Dunaj. Poleg Johannesesa so bili v družini še njegovi starejši sestri Barbara (r. 1833) in Eleonora (r. 1836) ter mlajša brata Candid (r. 1840) in Alois (r. 1845).

Po maturi na dunajski gimnaziji Schotten se je Frischauf leta 1857 vpisal na študij matematike in fizike na dunajski univerzi ter na študij geodezije in kemije na tehniški visoki šoli. Diplomiral je poleti 1861 kot najboljši v razredu profesorja Josepha Petzvala in si pridobil naziv dr. phil. Bil je zaposlen kot asistent na dunajskem observatoriju in docent na oddelku za matematiko dunajske univerze (1863). Kot strokovnjak na področju astronomije je znanstveno delo začel z deli o določitvi poti asteroida Azija (1861, 1866), komete "1863" (1863) in funkcij krogle (1865). Dela so bila objavljena v poročilih sej razreda matematike Kraljeve akademije znanosti na Dunaju. Leta 1866 je bil imenovan

za profesorja matematike na Univerzi v Gradcu, kjer je po dveh letih postal redni profesor in nasledil katedro Ernsta Macha.

V pedagoški in znanstveni karieri, ki je trajala vse do smrti leta 1906, je bil plodovit avtor, saj je napisal 22 strokovnih knjig in učbenikov s področja matematike, astronomije in geodezije, okoli 30 člankov o znanstvenih vprašanjih, osem planinskih knjig in več kot 120 člankov o planincih in popotnikih. Med Frischaufovimi zaslugami so uvedba višje matematike na Univerzi v Gradcu, poučevanje infinitezimalnega računa, teorije števil, geometrije in teorije funkcij, velja pa za pionirja uporabe Gaussove metode v trigonometričnih izračunih, ki je bila novost v topografiji.

Mladostno navdušenje za planinstvo

Čas Frischaufovega študija v Avstriji je zaznamoval hiter razvoj železnice, zaradi česar so visokogorja postala dostopna vse večjemu številu navdušencev, priljubljenost planinstva pa se je hitro razširila v vseh družbenih krogih. To je bil čas, ko je v Avstriji, državi s 300 vrhovi, višjimi od 3000 metrov, Paul Grohmann s sodelavci leta 1862 ustanovil Avstrijsko planinsko društvo, katerega podružnice so kmalu zrasle v vseh večjih mestih po državi. Ljubitelji gora postanejo prvi "turisti" (ime izvira iz izraza "tour" = tura, ogled gorskega območja), ki svoj prosti čas izkoristijo za vzpon na kakšen vrh ali obisk novih neraziskanih gorskih območij.

Frischaufovo planinsko potovanje se je začelo poleti 1861 po diplomi. Odpravil se je na turo po Salzburških Alpah in na pohode v okolici Berchtesgadna, nato pa se je leta 1864 podal na zahtevnejše vzpone v okolici Visokih Tur.

Leta 1866 je bil imenovan za profesorja matematike na Univerzi v Gradcu in štajersko gorovje je postalo središče njegovega planinskega delovanja. Leta 1868 ga je radovednost usmerila v bližnje, neznane in neraziskane predele in vrhove Kamniško-Savinjskih Alp.

Z ustanovitvijo Nemško-avstrijskega planinskega društva (DÖAV) leta 1869 je bil Frischauf član graške sekcije društva, ki je leta 1873 štela 91 članov. Frischauf je bil od ustanovitve leta 1873 podpredsednik Štajer-

¹ Članek je bil objavljen v *Hrvatskem planinarju* januarja letos. Poobjavljamo ga z dovoljenjem uredništva HP.

skega planinskega društva (Steirischer Gebirgsverein) iz Gradca. Na tem položaju je ostal do aprila 1875.

Konec avgusta 1872 je začela obratovati železnica na odseku Liezen–Admont na Štajerskem, zato je izkoristil priložnost in se 23. julija 1873 prvič povzpel na Reichenstein, 2251 m, pri Admontu. Dva tedna kasneje se je povzpel tudi na bližnji Hochtort, 2369 m, o čemer je poročal v člankih, objavljenih v Jahrbuch des Steirischen Gebirgsvereins (1873), katerega urednik je bil. Leta 1873 je za isto revijo napisal članka Der Greinsberg in Hoch-Molbing im Toten Gebirge.

To je bil čas začetkov izdajanja pohodniških vodnikov, ki so nastajali z namenom promocije potovanja z železnico. Tako je Frischauf leta 1873 izdal prvi Planinski vodnik Štajerske, Koroške, Kranjske in avstrijskih obmejnih krajev, Salzburga in Tirolske na 107 straneh.

Prvi obiski Hrvaške (1873–1875)

Velikonočne praznike leta 1873 je želel preživeti na hrvaški rivieri, za kar ga je spodbudil njegov prijatelj dr. Konrad Clar (1844–1904), docent za balneologijo in klimatologijo na Univerzi v Gradcu. Frischauf je šel aprila z njim z vlakom na Reko. Takrat se je povzpел na Učko in z ladjo obiskal Kraljevico, Crikvenico in Novi, nato se je s parnikom odpeljal v Kotor. Tam se je povzpел na Lovčen in obiskal Cetinje, o čemer je imel 27. maja, po vrnitvi v Gradec, predavanje "Touren in Montenegro" na seji Štajerskega planinskega društva. Vedoč, da je konec oktobra 1873 stekla železnica Reka–Zagreb, Frischauf kot najvidnejši član Štajerskega planinskega društva navdušeno ugotavlja, da bo omogočila dostop tudi do neraziskanih hrvaških gora Kleka, Kapele, Plješivice, Bjelolasice in predvsem Velebita, ki ga je tisto pomlad s parnika z občudovanjem opazoval. Zato je prepričan, da je prišel čas za ustanovitev Hrvaškega planinskega društva. V začetku leta 1874 si je kot prednostno nalogo zadal obisk hrvaških krajev, kjer je želel dati pobudo za organizacijo Hrvaškega planinskega društva.

V ta namen je Frischauf za velikonočne praznike 4. aprila 1874 odpotoval z vlakom v Trst in na Reko, od koder je nadaljeval do Ogulina s priporočilnim pismom Stanka pl. Budisavljevića (1839–1907), častnika avstro-ogrske mornarice, nato profesorja na pomorski akademiji. Glede načrtovanih planinskih dejavnosti se v skladu z Budisavljevićevim priporočilom obrača na njegovega brata nadporočnika Budislava pl. Budisavljevića (1843–1919), visokega okrajnega uradnika Krajiške uprave.

Srečanje z Budislavom Budisavljevićem in Vladimирjem Mažuranićem (1845–1928), ki ju je Frischauf sredi aprila našel pred okrožnim poslopjem v Ogulinu, je izkoristil za opozarjanje na potrebo po ustanovitvi Hrvaškega planinskega društva. Frischaufu so svetovali, da je najboljši način za ustanovitev Hrvaškega planinskega društva, da se obrne na profesorja dr. Gjura Pilarja (B. Budisavljević, HP (1898, št. 3, 37).

Naslednji dan se je Frischauf želel povzpeti na Klek, katerega višino bi ob tej priložnosti izmeril z barome-

Naslovnica
Frischaufovega
vodnika (1874)
Vir Hrvatski
planinar

trom, zato mu je Budisavljević za vodnika priporočil ravnatelja višje ljudske šole v Ogulinu Miloša Ratkovića (1844–1910) in učitelja Josipa Magdića (1848–1911), ki jih torej lahko štejemo za prve gorske vodnike na Hrvaškem. Frischaufov obisk Kleka in Ogulina je Budisavljević opisal v članku, objavljenem v *Obzorju* 16. maja 1874.

Ko se je vrnil v Gradec, je Frischauf drugi, bistveno spremenjeni izdaji svojega "Gebirgsführerja", dodal opise gora Istre, Hrvaške, Dalmacije in Črne gore. Vodniček je bil razširjen na 179 strani in objavljen julija 1874. Ta pohodniški vodnik je zasnovan tako, da prikazuje gore ob železniških progah. Tako je na relaciji St. Petar–Reka opisana Učka, na relaciji Reka–Karlovac Bjelolasica in Klek, na katerega je podrobneje opisan vzpon iz Ogulina. Ob ladijski liniji Reka–Kotor opisuje gore in mesta Dalmacije. Iz besedila v teh opisih je mogoče sklepati, da se je na Mosor iz Splita povzpел

Budislav pl.
Budisavljević
Vir Hrvatski
planinar

Bergtouren im kroatischen Grenzlande.

Von Prof. Dr. Johann Frischauf.

Einleitung.

Die Schilderung der nachfolgenden Touren hat hauptsächlich den Zweck, die Naturfreunde auf eine Reihe unbekannter landschaftlicher Schönheiten aufmerksam zu machen. Möge der hohe Genuss, den ich beim Besuche dieser Gegenden fand, auch anderen Touristen zu Theil werden; möge sich auch in Kroatien derselbe Gemeininn regen, der unsere deutschen Alpen zugänglich machte; mit wenig Aufwand von Mühe und Geld dürften die herrlichen Alpentouren Kroatiens in gleicher Weise eine Quelle erhabenen, geistigen Genusses werden, wie dies bereits die übrigen Partien der Ostalpen geworden sind.

Das Gebiet der kroatischen Alpen umfasst den größten Theil der ehemaligen Oguliner, Slutiner, Otosaner und Likaner Grenz-Regimenter. Die Oguliner Partien lassen sich gegenwärtig von den Stationen der Bahnstrecke Karlsbad-Hiume aus leicht durchführen, ihre Touren sind in meinem Gebirgsführer *) und in der Agramer Zeitung vollständig enthalten, weshalb ihre Schilderung hier unterbleiben kann; die übrigen umfassen die Touren der Kleinen Kapela und des Velebit.

Der Formation nach gehören die hier zu schildernden Gegenden dem Karste und zwar meist dem bevolkerten an; ungeheure Urdäler mit riesigen Tannen-, Buchen- und Ahorn-Stämmen und bedeutendem Wäldlande wechseln in den niederen Partien mit steinigem Karst, weiten ebenen Feldern und Thälern, die nicht selten nur als vergrößerte Karst-Dolinen aufgefasst werden müssen. Wasserarme Gegenden schließen sich an wasserreiche und erzeugen dadurch Contraste, wie sie in den übrigen Theilen der Alpen nicht vorkommen. Die geographischen Verhältnisse können leicht aufgefasst werden. Südöstlich an die Massen des Krainer Schneeberges und des kroatischen Küstengebietes bei Hiume schließt sich der Gebirgsstod der Großen Kapela an, welcher bis Heng zieht. Als dessen Fortsetzung kann das gewaltige Küstengebirge des Velebit betrachtet werden, der südöstlich zum Dinara-Gebirge geht; das nahezu ebene Karstland von Zara bis zum Velebit kann als später aufgetretenes Land angesehen werden. Parallel mit

*) J. Frischauf's Gebirgsführer. Steiermark, Kärnten, Krain und die angrenzenden Theile von Oesterreich, Salzburg, Tirol. Zweite, gänzlich umgearbeitete und durch Hrien, Kroatien, Dalmatien, Montenegro vermehrte Auflage. Graz, 1874. Zensur- und Lizenzen, L. L. Universitäts-Buchhandlung.

Članek Bergtouren
im kroatischen
Grenzlande,
objavljen 31.
januarja 1875 v
Jahrbuch des
Österreichischen
Touristen-Club
Vir Hrvatski planinar

že prejšnje leto, medtem ko je opise Dinare in Biokova Frischauf najverjetneje podal na osnovi analize vojaških specialk. Frischaufov pohodniški vodnik je prvi, v katerem so opisane hrvaške gore.

10. junija 1874 je Frischauf napisal pismo dr. Gjuri Pilarju (1846–1893) v Zagreb, da bi spodbudil ustanovitev Hrvaškega planinskega društva. V pismu Budisavljeviću 7. julija poizveduje "kako je s Hrvaškim planinskim društvom" in dodaja "mi iz Gradca želimo, da čimprej oživi".

Po Kleku se Frischauf odloči poleti obiskati Plješivico in Plitvička jezera. V pismu Budisavljeviću 7. julija 1874 sprašuje: "Ali bo to poletje kdo od društvenih članov šel iz Ogulina na Plješivico ali Plitvička jezera? Če je le možno, bi se rad pridružil, da bi spoznal tiste dele Hrvaške." Za to pot se je odločil v zadnjem trenutku, ker v prejšnjem pismu Budisavljeviću 2. junija 1874 ni omenil takega načrta.

Ta obisk na Hrvaškem je Frischauf podrobno opisal v članku Bergtouren im kroatischen Grenzlande, objavljenem 31. januarja 1875 v Jahrbuch des Österreichischen Touristen-Club. Frischaufov članek na 16 straneh, februarja tudi ločeno natisnjen 1875 na Dunaju, je prvi planinski potopis, v katerem so hrvaške gore predstavljene celoviteje.

V pismu Budisavljeviću 14. marca 1875 je Frischauf izročil izvode separatov in zapisal: "Pošiljam Vam obljubljeno zbirko o Hrvaški. Ali je vredno, naj presodijo drugi; a volja je bila poštena, služiti hrvaški stvari. Prilagam več posebnih izvodov, da jih, če vam je sestavek všeč, razdelite po Ogulinu in okolici; ne pozabite prosim na moja cenjena spremljevalca, gospoda Ratkovića in Magdića."

Frischaufov potopis je razdeljen na štiri dele – Plitvička jezera, Plješivica, Lika in Velebit. V knjigi omenja, da je 19. avgusta 1874 obiskal Ogulin in se 23. avgusta ponovno povzpел na Klek s šolskim ravnateljem

Milošem Ratkovićem in učiteljem Josipom Magdićem. Njegovo bivanje na Hrvaškem je trajalo do 4. septembra. V tem času je z Magdićem in Ratkovićem obiskal Modruš, Sertić Poljano, Plitvička jezera, Bihać (takrat na turškem ozemlju), Korenico, 27. avgusta pa sta prispela v Gospić, kjer je spoznal Dragutina Hirca. Nato jih pot pripelje v Brušane, Perušić, povzpnejo se na Visočico, 1. septembra pa jih Mijo Benović iz Medka popelje na Sveto brdo, ki je takrat veljalo za najvišji vrh Velebita. Sledi spust do Sv. Roka in čez Mali Alan do Karina in Zadra. Ratković to potovanje omenja v nizu desetih člankov, ki so bili v prvi polovici leta 1876 natisnjeni v Agramer Zeitung, Magdić pa povzema svoje vtise s potovanja v članku Putositnica, objavljenem 12. maja 1880 v Narodnih novinah.

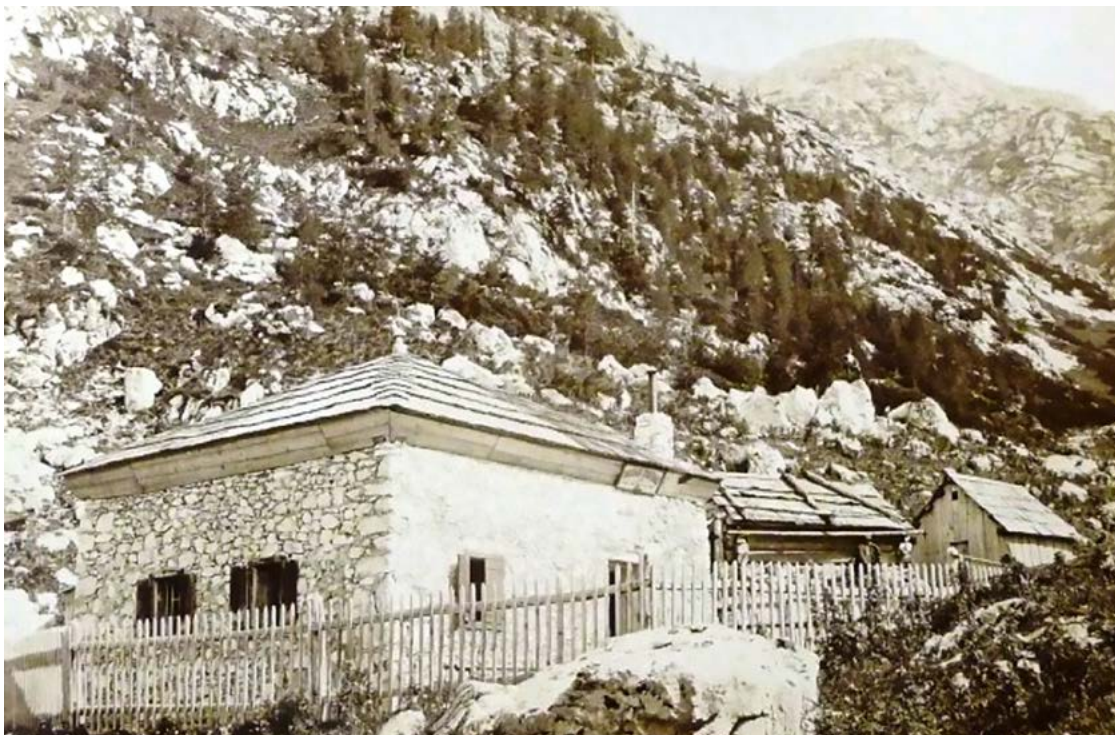
Po obisku Zadra se je Frischauf vkrcal na parnik za Reko, od koder je z vlakom prispel v Kranj. Tam je začel daljšo turo po Kamniško-Savinjskih Alpah.

Da bi dokončno podprl ustanovitev Hrvaškega planinskega društva, je Frischauf 6. oktobra 1874 pisal Budisavljeviću, da bo kmalu prispel v Zagreb, kjer se želi z njim sestati o tej zadevi. Frischauf svoj prihod v Zagreb povezuje s povabilom bana Ivana Mažuranića za 19. oktober 1874 in s slovesnostjo ob uradnem odprtju zagrebske univerze. Ob tej priložnosti se je pridružil delegaciji Univerze v Gradcu, ki sta jo sestavljala dr. Hermann Biderman, prodekan pravne fakultete, in dr. Karl Blodig, prodekan medicinske fakultete. Iz pisma dr. Pilarja Budisavljeviću 22. oktobra 1874, v katerem navaja, da se je sestal z dr. Frischaufom glede ustanovitve Hrvaškega planinskega društva, je mogoče sklepati, da je dr. Pilar sklical ustanovni zbor društva kmalu po pismu Budisavljeviću.

Že naslednje leto je Frischauf ponovno obiskal Hrvaško za binkošne praznike z dr. Avgustom Martincem, članom upravnega odbora Štajerskega planinskega društva. Po vzponu na slovenski Snežnik iz Postojne 15. maja 1875 so prispeli do izvira reke Reke. Nadalje pridejo v Lokve, obiščejo izvir Kolpe, se nato čez Skrad in Begovo Razdolje povzpnejo na Bjelolasico in se spustijo v Jasenko in Ogulin. Frischauf se je 23. maja z vlakom skozi Zagreb vrnil v Gradec, Martinec pa se je odločil obiskati Plitvička jezera. Na tem potovanju so obiskali tudi Risnjak, o katerem je Frischauf pozneje napisal članek za Österreichische Touristen Zeitung.

Odkrivanje Kamniško-Savinjskih Alp in raziskovanje štajerskih gora (1875–1887)

Načrtno raziskovanje Kamniško-Savinjskih Alp je Frischauf začel 6. septembra 1874 s prihodom na gorsko kmetijo lovca Primoža Štularja - Suhadolnika (1831–1898), ki je južno pod Grintovcem. S Suhadolnikom, enim prvih gorskih vodnikov na Slovenskem, se je Frischauf 19. septembra povzpел na Grintovec, 2558 m. Z Jernejem Beršnikom je 22. septembra kot prvi turist osvojil Rinko, 2441 m, nato 26. septembra Ojstrico z vodnikom Matijevcem, 27. septembra pa še Skuto, 2530 m. O teh planinskih vzponih je poročal v članku

*Frischaufova
koča na
Suhadolnikovi
planini pod
Grintovcem
leta 1884
Vir Hrvatski
planinar*

Die Sulzbacher Alpe (Jahrbuch des Steirischen Gebirgsvereins, 1875).

Aprila 1875 je Frischauf zapustil "Steirische Gebirgsverein" in ustanovil društvo "Sannthaler", katerega predsednik je bil dve leti. 4. avgusta 1875 je Suhadolnik na Frischaufovo pobudo dokončal gradnjo planinske koče pod Grintovcem, 1474 m, ki jo je Frischauf obiskal 11. avgusta, ko se je z vodnikom Beršnikom ponovno povzpel na Skuto. To kočo, ki so jo kmalu poimenovali Frischaufova koča, je leta 1877 odnesel snežni plaz, ob njej pa je že 23. septembra 1878 podružnica ÖTK iz Železne Kaple zgradila novo Frischaufovo kočo, ki je delovala do leta 1897, ko so na Kokrskem sedlu zgradili Cojzovo kočo.

Frischauf je najel tudi Janeza Piskernika (1839–1915) Plesnika iz Logarske doline, da na sedlu nad slapom Rinka za DÖAV zgradi "Okrešelj Hütte", 1475 m, ki je bila dokončana septembra 1875.

Naslednje leto, 1876, je Frischauf tri poletne mesece preživel na območju Kamniško-Savinjskih Alp. Tako je 19. julija zgradil pot na Kamniško sedlo in 22. julija obiskal novo hišo na Okrešlju. Čez Jezersko in mimo Frischaufove koče na Kokrskem sedlu je bil 27. julija spet na Grintovcu. Nato je bil s Suhadolnikom 5. avgusta na Planjavi, 2392 m, 13. avgusta ponovno na Grintovcu, 15. avgusta na Brani, 2247 m, s Suhadolnikom je 5. septembra kot prvi turist osvojil Kočno, 2541 m, 6. septembra Storžič, 2134 m, 18. septembra pa se je povzpel na Ojstrico. Plezalno turo je zaključil 27. septembra, ko se je že šestič povzpel na Grintovec. Poleg plezalne dejavnosti je poletne mesece leta 1876 posvetil razvoju turizma na območju Kamniško-Savinjskih Alp. Ugotovil je, da težko dostopne kmetije Suhadolnik, Piskernik (Plesnik), Planinšek in Uršič ne morejo biti turistično zanimive brez dostopnih cest. Zato je dal pobudo za gradnjo ceste od Železne Kaple čez Jezersko sedlo, 1215 m, na Jezersko in ceste čez

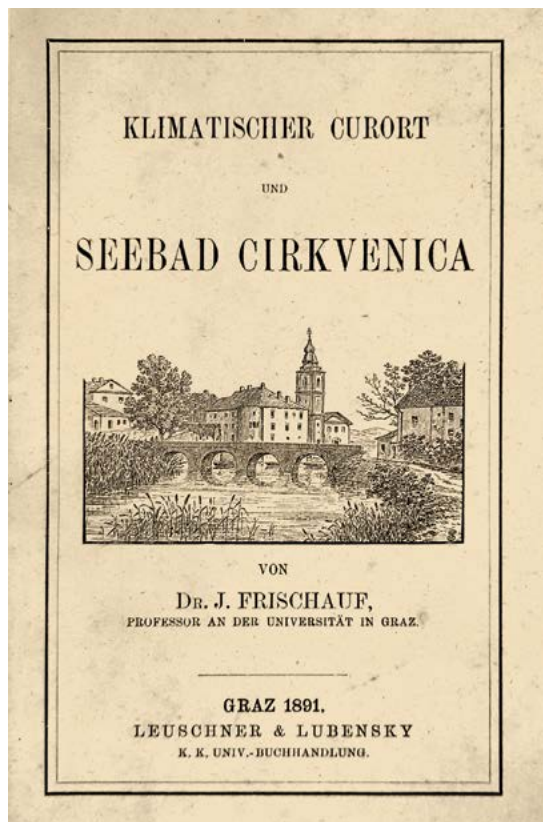
Pavličevo sedlo, 1338 m, v Logarsko dolino. Zavzel se je tudi za gradnjo povezovalne ceste Luče–Solčava. Zavedal se je, kakšne napore mora turist vložiti v Kamniško-Savinjske Alpe, saj mora vsakič od železniške postaje v Pliberku in vožnje s kočijo do Železne Kaple prehoditi vsaj 15 kilometrov, preden pride do gora.

Faza navdušenja nad odkrivanjem Kamniško-Savinjskih Alp se je zaokrožila marca 1877 z izidom knjige Die Sannthaler Alpen (282 strani). Kmalu za tem je z vodnikom Matijevcem opravil prvi vzpon na Mrzlo

Frischaufove knjige in članki o Hrvaški:

1. Gebirgsführer - Steiermark, Kärnten, Krain, und der angrenzenden Theile von Österreich, Salzburg, Tirol durch Istrien, Kroatien, Dalmatien, Montenegro, 2. Ausflug, Graz, 1874, str. 177
2. Bergtouren im kroatischen Grenzlande, Jahrbuch des Österreichischen Touristen-Club, Wien, 1875, str. 1-16, in separat, pretiskano - Agramer Zeitung, 1875, str. 102-107
3. Gebirgsführer durch die Österreichischen Alpen und die angrenzenden Theile von Bayern, Italien und Montenegro, 3. Ausflug, Wien, 1883, str. 277
4. Der Risnjak, ÖTZ, Wien, 1.9.1884, št.17, str. 201-202
5. Die insel Arbe, Zeitschrift des DÖAV, München, 1888, št.19, str. 285-297
6. Aus dem Velebit, Zeitschrift des DÖAV, München, 1888, št.19, str. 297-306
7. Aus der kroatischen Riviera, ÖTZ, Wien, 15.2.1888, št.4, str. 37-40 in 15.7.1888, št.14, str. 164-165
8. Die Ivančica, Mittheilungen des DÖAV, München, 1.11.1888, št.21, str. 252-253
9. Touren in der Umgebung von Karlstadt, Mittheilungen des DÖAV, München, 21.12.1889, št.24, str. 297-298
10. Auf Cherzo, Mittheilungen des DÖAV, München, 30.6.1890, št.12, str. 156-159
11. Das Uskokengebirge, Zeitschrift des DÖAV, München, 1890, št. 21, str. 419-429, in separat
12. Insel Arbe in Dalmatien, Mittheilungen des DÖAV, München, 31.3.1890, št.6, str. 77
13. Klimatischer Curort und Seebad Cirkvenica, Graz, 1891, str. 64
14. Aus der Österreichischen Riviera, ÖTZ, Wien, 15.6.1892, št.12, str. 137-139 in 1.7.1892, št.13, str. 149-151
15. Das Seebad Porto-Re, ÖTZ, Wien, 1.7.1893, št.13, str. 157-158
16. Auf Pago und Arbe, ÖTZ, Wien, 1.9.1895, št.17, str. 197-199

Naslovnica
Frischaufovega
turističnega vodnika
o Crikvenici (1891)
Vir Hrvatski planinar

goro, 2208 m, nato pa nekaj let ni več hodil po tem območju. Frischauf se je v tistem času osredotočal na ustvarjanje družine in se usmerjal v potovanja po štajerskih gorah. Tega leta se je povzpел na Triglav, Hochkönig, Hochtor in Admonter Reichenstein.

Junija 1878 se je poročil z Walburgo von Henikstein (1855–1939) iz Linza, s katero je imel sinove Hermannna (1879–1942), Erica (1881–1943) in Walterja (1882–1957).

Poleg tega se Frischauf osredotoča tudi na obiskovanje štajerskih gora. Leta 1879 se je povzpел na Scheichen-

Frischaufov dom na
Okrešlju (1909)
Vir Hrvatski planinar

spitze, 2664 m, in Hochgolling, 2862 m, najvišja vrhova Štajerske, 3. septembra 1880 pa na Waldhorn, 2700 m, v Turamu, kar je bil tudi njegov zadnji zahtevnejši vzpon. Začel je načrtno raziskovati alpske pokrajine okoli Schladminga, Ennsthala, štajerskega dela Salzkammerguta, Murthala in Lungaua, o čemer je pisal v delu Der Steirischen Wanderbuch (1883, 1884). Napisal je kratek turistični vodnik Ein Ausflug auf den Monte Baldo (1883), v katerem je opisal goro nad Gardskim jezerom v Italiji. Obiskal je tudi druge italijanske gore, o čemer je izdal knjigo Wanderungen in der italienschen Bergen (1887). Njegov vodnik Aus den Schladminger Tauren (1892) na 80 straneh predstavlja krono raziskovanja štajerskega gorskega sveta. Na graški univerzi je bil 1. novembra 1882 imenovan za dekana filozofske fakultete. To funkcijo je opravljal eno leto.

Junija 1883 je dokončal 3. izdajo vodnika Gebirgsführer durch die Österreichischen Alpen, ki obsega 274 strani. V njem opisuje hrvaške pokrajine in gore Istre, Like in Dalmacije (str. 240–265) ter hribovja okolice Zagreba (str. 155–156).

Drugo obdobje potovanja po Hrvški (1887–1894)

Za velikonočne praznike, 9. aprila 1887, se je Frischauf v spremstvu nemškega botanika Carla Corrensa (1864–1933) in graškega založnika Paula Lubenskega odločil prepotovati gorata območja Trsta in Reke, obiskati Rab, Pag in obalna območja od Crikvenice do Karlobaga.

Ko so se po obisku Opatije povzpeli na Učko, so 12. aprila z ladjo Hrvat odpluli iz Reke proti Senju in Karlobagu. V Jablanac so prispeli 16. aprila. Načrtovani vzpon na Alančić, 1612 m, jim je nekaj dni preprečeval sneg. Z vodnikom Blažom Miškolino so 22. aprila obiskali Štirovačo in se čez sedlo Alan povzpeli na Alančić, nato na Rožanski vrh, 1638 m, in Goli vrh, 1670 m.

Po obisku Raba, kjer so ostali dva tedna, so prišli prek Senja in Oltarja v Krasno, od koder so se 20. maja povzpeli na Mali Rajinac, 1699 m, nato so obiskali Švico in Gacko polje. O tej poti piše Frischauf v člankih Die Insel Arbe in Aus dem Velebit, ki ju je objavil 1888 v Zeitschrift des Deutschen und Österreichischen (Zeit. DÖAV) in seriji Aus der Kroatischen Riviera, 15. februarja in 15. julija objavljeni v Österreichische Touristen Zeitung (ÖTZ).

Dve leti za tem je Frischauf ponovno prišel na Reko za veliko noč 21. aprila 1889, kjer ga je župan Sušaka, Hinko Bačić (1857–1918), predsednik novoustanovljenega Primorskega planinskega društva na Sušaku, razglasil za častnega člana društva. Ob tej priložnosti so ga spodbudili, naj napiše knjigo o Crikvenici in njeni okolici, ki bi lahko služila za turistično promocijo.

Frischauf je preživel počitnice v Crikvenici in na Rabu pri avstrijskem zdravniku, profesorju Leopoldu von Schrötterju (1837–1908), znanem laringologu. Zavedajoč se potrebe po turistični prepoznavnosti Raba sta 23. aprila 1889 napisala pismo rabskemu županu, v katerem sta predlagala načine za pospešitev razvoja otoškega turizma. V članku Insel Arbe in Dalmatien, objavljenem leta 1890 v Mittheilungen des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins (Mitt. DÖAV), je Frischauf priporočal Rab kot poletno letovišče.

Hrvaško planinsko društvo je na svoji seji 19. maja 1889 razglasilo Frischaufa za častnega člana društva, vpisanega pod zaporedno številko ena, zaradi njegovih zaslug kot duhovnega ustanovitelja hrvaške planinske organizacije. Frischauf je prišel v Zagreb junija 1889.

Na povabilo prijatelja, fotografa Heinricha Krapka (1841–1915), strastnega planinca, je prišel v Karlovac 9. junija in z vodnikom Francem Recljem prek Kostanjevice obišče Sveto Gero in prek Sošic, Krašića in Ozlja doseže Karlovac. S Krapkom si je 11. junija ogledal jamo Martinsčak, Barilović (Vražić) in Sičo v okolici Karlovca, ki jih opisuje v članku Touren in der Umgebung von Karlstadt, objavljenem v Mitt. DÖAV konec 1889. Za svojega prijatelja Krapka je pred tem napisal predgovor za fotoalbum Otočac - Švica (1888), v naslednjem Krapkovem fotoalbumu Slunj in Plitvička jezera (1892) pa je 14 fotografij Plitvic opremljenih s Frischaufovim besedilom.

Frischauf je z ogledom Svete Gere dal centralnemu odboru HPD zagon za prvo markiranje planinske poti na Sveto Gero in posek dreves na najvišjem vrhu. Konec septembra 1889 je ponovno obiskal Kostanjevico in 28. septembra Sveto Gero, pri čemer je ugotovil, da je markiranje poti dobro narejeno in gozd na glavnem vrhu izkrčen. Čez Sopotski slap, Kekić in Tomaševac se je spustil v Petričko selo, naslednji dan pa se je čez Sveto Gero vrnil v Kostanjevico. O tem potovanju je Frischauf v Zeit. DÖAV (1890) objavil članek Das Uskokengebirge.

Frischauf je ponovno prišel v Crikvenico za velikonočne praznike 6. aprila 1890, ko je obiskal otok Cres, o čemer je pisal v članku Auf Cherzo, objavljenem 30. junija 1890 v Mitt. DÖAV.

Frischaufov članek "Aus Kroatischen Riviera", Österreichische Zeitung št 4 1888
Vir Hrvatski planinar

V začetku aprila 1891 je obiskal Crikvenico in napovedal, da bo v Gradcu natisnjena njegova promocijska knjiga. Knjiga Klimatischer Curort und Seebad Crikvenica, ki je izšla junija 1891, velja za temelj turizma na območju Crikvenice. Na 64 straneh je predstavil zgodovino Crikvenice in opisal privlačnost izletov v okolici. Kot zanimivosti je navedel Vinodol, Grižan, Bribir, Križišće, Drvenik, Novi, Bakarski zaliv, Kraljevico, Hreljin in Senj. Na otoku Krku je opisal Omišalj, Dobrinj, Vrbnik, Krk, Košljun, Baško in Malinsko ter navedel možnosti prevoza in nastanitve.

Frischauf v pismu Budisavljeviću 25. julija 1891 opisuje svoje izkušnje v obiskanih krajih: "Od tromeye Štajerske, Koroške in Kranjske čez Hrvaško do Plješevice in Velebita, te prebogate pokrajine, se vidi živahna dejavnost v alpinizmu. Številne pokrajine južno Slovanskih Alp, zlasti Plitvice, so postale svetovno znane, k čemur je prispevala ne le čudovita narava, ampak tudi inteligenca, pripravljenost in gostoljubnost ljudi, ki se je kazala skozi stoletja."

Zadnje pisno sled o svojem obisku na Hrvaškem je Frischauf pustil s člankom Auf Pago und Arbe, objavljenim 1. septembra 1895 v ÖTZ, kjer navaja, da je otok Rab obiskal 8. aprila v družbi Pavla Lubenskega iz Gradca. Iz pisem Budisavljeviću sklepamo, da je Frischauf še naprej z zanimanjem spremljal razvoj hrvaškega planinstva. Tako v pismu 14. decembra 1898 predlaga: "Ker je zdaj Lika lahko dostopna z morske strani, je treba delati na tem, da se veličastno pogorje Velebit odpre intenzivnejšemu gorskemu prometu." Poziva HPD h korakom v tej smeri. V naslednjem pismu, januarja 1899, pojasnjuje: "Najprej je treba narediti bolj dostopna Visočico in Sveto brdo. V ta namen je treba poti označiti in na njih postaviti table. Na Visočico

vodi dovolj poti iz Divosela in Čitluka. Za Sveto Brdo bi priporočal gradnjo poti iz Raduč. V nadaljevanju, v drugi fazi, bi lahko označili pot iz Raduč na Vaganski vrh s spustom v Starigrad. Te poti je mogoče zgraditi in označiti za zgolj 600 kron. Vse to bi bilo mogoče narediti leta 1899, potem pa naj bi se začela gradnja zavetišča." Frischauf pismo konča z izjavo: "Vse to bo zagotovo v korist in čast vašega ljudstva."

Zadnje življenjsko obdobje

25. septembra 1892 se je Frischauf spet vrnil v Luče, Solčavo in Logarsko dolino, da bi obnovil stara znanstva in nagovoril tamkajšnje prebivalstvo za gradnjo dostopnih cest. Spoznal je agilnega planinca in učitelja Frana Kocbeka (1863–1930) in si prizadeval za ustanovitev Slovenskega planinskega društva (SPD), ki je bilo z njegovo podporo ustanovljeno 27. februarja 1893 v Ljubljani. Nato je pogosto obiskoval kraje v okolici Logarske doline. Tako je 25. septembra 1895 prišel pregledat novo cesto od Luč proti Solčavi, katere gradnjo je zagovarjal že pred 20 leti, o čemer je pisal v brošuri *Die Erschliessung der Santhaler Alpen*.

Ob Frischaufovi 60-letnici je Savinjska podružnica SPD 8. septembra 1897 v Mozirju priredila slavnostni shod, na katerem je Frischauf izrazil veliko naklonjenost slovenskim narodom z besedami: "Vrli ljudje, planinstvo ne sme izpostavljati narodnosti, vere ali politike in naj se povsod spoštujejo pogledi in navade lokalnega prebivalstva." Takšen Frischaufov odnos je bil provokacija za člane nemške sekcije DÖAV iz Celja, ki jim nikakor ni bilo všeč, da je bilo ustanovljeno SPD. V pogostih

napadih na Frischaufa kot "apologeta Slovanov", ki jih je moral zavračati s svojimi razlagami v *Südsteirische Press*, je šel najdlje Grazer Tagblatt 26. junija 1899, ko je Frischaufa označil za "slovanskega kneza".

Frischaufov govor v Mozirju je bil kaplja čez rob za njegovega nekdanjega prijatelja, radikalnega nacionalista, profesorja geografije Eduarda Richterja (1847–1905). Spor med Frischaufom in Richterjem je tlel že od leta 1892, ko je bil Richter kot nekdanji predsednik DÖAV imenovan za urednika izdaje *Die Erschliessung der Ostalpen*. Liberalni Frischauf je očitno stal na poti svojemu mlajšemu kolegu Richterju tako na graški univerzi kot v krogih DÖAV, pri čemer je imel odločilno vlogo njegov polemični slog v pamfletih, v katerih je pretirano kritično ocenjeval Richterjevo strokovno delo. Ko je bil Richter 4. novembra 1899 imenovan za rektorja graške univerze, je zoper Frischaufa sprožil disciplinski postopek in zahteval suspenz zaradi "neizpolnjevanja pedagoških dolžnosti", menda predavani zunaj kurikuluma, ki so se študentom zdela prezahtevna. Kljub temu sta bila Frischaufova nesporna znanstvena avtoriteta in ugled prevelika ovira za uresničitev Richterjeve zamisli.

Do stopnjevanja nacionalističnega pritiska na Frischaufa je prišlo takoj po Richterjevi smrti, ko je v začetku marca 1905 v Ljubljani izdal brošuro *Der Alpinist und Geograph Eduard Richter*, v kateri je kritiziral Richterjevo strokovno delo. Študentje v Gradcu so 12. marca 1905 organizirali demonstracije v avli univerze in zahtevali Frischaufovo razrešitev kot "protinarodnega profesorja". Naslednji dan se je zahtevi pridružil učiteljski zbor s pisnim protestom s 36 podpisi. 26. aprila 1906 je ministrstvo pod pritiskom nacionalističnih krogov Frischaufu izdalo "odsnost do nadaljnjega", nakar se je moral 21. maja 1907 upokojiti. Frischauf je ostal osamljen v zagovarjanju svojih stališč in dejanj, njegove interpelacije na dunajskem dvoru pa niso obrodile sadov. V pokoju je Frischauf z intenzivnim znanstvenim delom premagoval krivico in grenkobo ter med letoma 1907 in 1922 napisal 25 znanstvenih del s področja geodezije in kartografije. Takrat se je pogosto zadrževal v Millstattu, kjer je delal na svoji najpomembnejši knjigi *Die mathematischen Grundlagen der Landesaufnahme und Kartographie des Erdsphäroids*, ki je izšla v dveh zvezkih, leta 1913 v Stuttgartu in leta 1919 v Leipzigu.

Prof. dr. Johannes Frischauf je umrl 7. januarja 1924 v svojem stanovanju v Gradcu na naslovu Burggring 12. Na njegovo željo je družina žaro z njegovim pepelom raztrosila na vrhu Scheichenspitze, 2664 m, nad Ramsauom, na katero se je povzpel leta 1879 in izjavil: "Ta vrh je vreden truda." Njegovo pisno zapuščino in korespondenco najdemo v glavni knjižnici Univerze v Gradcu pod signaturo Ms NI 2133. Po njem se od 2. avgusta 1908 imenuje Dom na Okreslju, septembra 1993 pa so v Logarski dolini postavili skulpturo Frischaufa in Kocbeka, delo akademskega kiparja Franca Purga. V Gradcu so leta 1973 v 12. okrožju Andritz po njem poimenovali ulico Frischauf Weg. ●

Pomembni zapisi o Frischaufu

1. Budisavljević Bude (1898): Kako je postalo hrvatsko planinsko društvo, *Hrvatski planinar*, br. 3, str. 36–42
2. Hirc Dragutin (1900): Osnivači Hrvatskog planinarskog društva, *Hrvatski planinar*, št. 7–8, str. 104–107
3. Kocbek Franc (1907): Dr. Johannes Frischauf v proslavo njegove 70 letnice, Celje, str. 48
4. Anon. (1913): Dr. J. Frischauf i hrvatsko planinarstvo, *Planinski vjesnik*, br. 1, 31–32 i št. 2, str. 63–64
5. Cividini Ante (1934): Idejni razvoj Hrvatskoga planinarskoga društva, *Hrvatski planinar*, št. 10–12, str. 337–342
6. Marković Mirko (1958): Prof. Dr. Johannes Frischauf (1837–1924), povodom 120. godišnjice rođenja, *Naše planine*, št. 4, str. 250–267
7. Sudnik Ivica (1975): Zlatna godina hrvatskog planinarstva 1874–1875, *Naše planine*, št. 9–10, str. 145–152
8. Jagarić Vladimir (1991): Stotinu godina planinarenja po Žumberku, *Hrvatski planinar*, št. 7–8, str. 159–161
9. Uremović Vladimir, Jurdana Stanko (1991): Biografija prof. dr. Johannes Frischaufa (1837–1924) i osvrt na njegov opus", *Vinodolski zbornik*, str. 157–161
10. Tichy Robert, Wallner Johannes (2009): Johannes Frischauf, eine schillernde Persönlichkeit in Mathematik und Alpinismus, *Internationale Mathematische Nachrichten*, Wien, Nr. 210, str. 21–33
11. Furnkranz Martin (2014): Johannes Frischauf (1837–1924), von den Slaven geachtet, von Alpenvereine geachtet, "steiner-alpen.bplaced.net/Frischauf", str. 8
12. Ekar Franc (2017): Avstrijski raziskovalec slovenskega gorskega sveta, *Pr'jezer*, št. 3 (september, 2017), Jezersko, str. 10–11

UČINKOVITO V VROČINI

Oblačila za pohodništvo,
ki blestijo v toplem vremenu

Lahka, zračna, odporna na vonjave in zaščito pred soncem. Pobljže si oglejte našo kolekcijo oblačil Abisko, razvitih za aktivno življenje na prostem v toplem vremenu.

fjallraven.com

Dušan Škodič

Pri Nemcih odpadnik, pri Slovencih slavljen

Johannes Frischauf skozi današnje oči

"Čast, komur čast. Med nemškimi hribolazci je eden najodličnejših dr. Johannes Frischauf. Po svojem neumornem delovanju v prid planinstva si je pridobil obilo neminljivih zaslug in njegovo ime je dobro znano skoraj vsakemu hribolazcu."

S temi besedami je Fran Kocbek začel knjižico, ki jo je leta 1907, ob profesorjevi 70-letnici, posvetil svojemu velikemu prijatelju in vzorniku. Izdajatelj je bilo Slovensko planinsko društvo (SPD), dohodek od prodaje pa je bil namenjen postavitvi Frischaufove koče na Okrešlju.

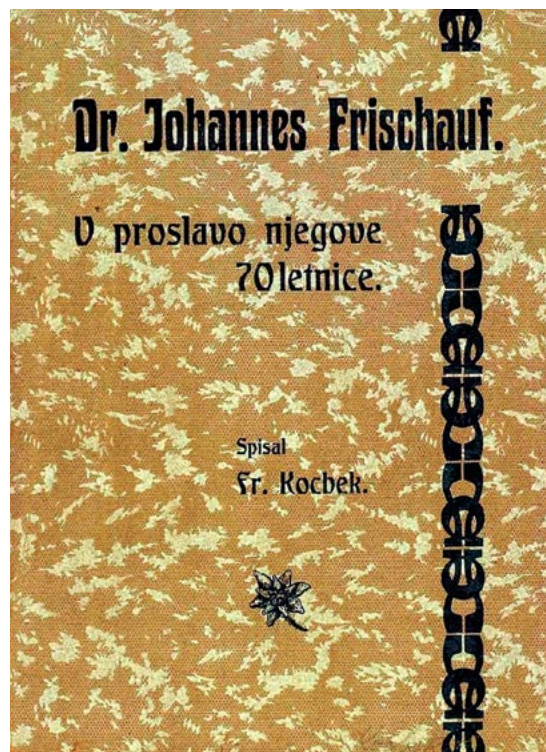
Johannesa Frischaufa smo Slovenci vzeli za svojega, čeprav ni bil naših korenin. To je bil dvorezen meč v času nacionalnih razprtij, ki so zaznamovala zadnja desetletja avstrijske monarhije. Zaradi velike priljubljenosti med Slovenci in Hrvati (ter Čehi) je postal

osovražen med svojimi in to ga je nazadnje stalo službe na univerzi, splošnega pogroma in pozabe. Frischauf je v očeh Nemcev postal odpadnik, tako kot za Slovence Dragotin Dežman (Karl Deschmann), predsednik Kranjske sekcije DÖAV, ki je po naših gorah postavljala nemške koče in poti.

Kričavim avstrijskim časopisom se je pridružil tudi *Laibacher Zeitung*, ki je Frischaufu očital bratenje s Slovani, ki skušajo s panslovanskimi idejami zastrupiti gorski svet, ki so si ga nemški planinci prigospodarili z dolgoletnim trdim delom. Izpostavljali so njegovo pomoč pri vzpostavitvi prve meteorološke postaje na Kredarici in mu pripisovali izsiljeno gradnjo Češke koče, ki jo je financirala podružnica SPD iz Prage. Projekta po mnenju obrekovalcev nista imela nič z

Naslovna stran knjižice, ki jo je Kocbek spisal za Frischaufovo 70-letnico [Vir dLib.si](http://Vir.dLib.si)

Portret profesorja
Johannesa
Frischaufa
*Vir Historisches
Alpenarchiv*

znanostjo in razvojem planinskega turizma, saj da gre v prvem primeru zgolj za propagiranje slovenske ustanove, v drugem pa za odkrit prodor Čehov v Kamniške Alpe. Glavni krivec za vse je bil Frischauf, čeprav je s svojimi dejanji predvsem zagovarjal idejo, naj se v gorah nihče ne dotika narodnosti, vere in politike ter naj se spoštuje nazore in običaje domačinov. Že na daleč viden dokaz o krivdi je bila njegova razglasitev za častnega člana SPD (1893) in častnega občana več občin, npr. jezerske, solčavske, luške in ljubenske.

Frischaufova hoja po tankem ledu

Kot smo lahko prebrali v članku Milovana Buchbergerja, je k splošnemu nemškemu pogromu s svojo trmo in nepopustljivo odkritostjo pravzaprav prispeval sam Frischauf. A pogledimo si najprej nekaj spominov sodobnikov, kakšen je bil v njihovih očeh. Jakob Aljaž si ga je zapomnil po skromnosti in tudi po previdnosti. "Nosil je turistovske škornje, ki si jih je sam snažil in mazal, kratko suknjo iz lodna z volneno podlogo in velik žepni nož, ki ga je na samotni poti držal v roki. Tak nož je podaril tudi meni za spomin." Lahko iz tega nenavadnega Aljaževega spomina zaslutimo Frischaufovo preganjavico pred političnimi nasprotniki, ki jo je sicer zanikal, ali je šlo le za previdnostni ukrep pred roparji na slabo obljubljenih poteh, po katerih je rad hodil? Aljaž piše, da je bil kot oseba učen, ljubezniv in preprost človek, kot pisatelj pa v polemiki zoper svoje nemške nasprotnike zelo oster in neizprosni; zato je imel med njimi precej nasprotnikov in sovražnikov. To je potrjevala dopisnica, ki

Fran Kocbek je bil velik Frischaufov prijatelj, ki mu je profesor odločno pomagal pri razvoju planinstva v Savinjskih Alpah. Arhiv Planinskega vestnika

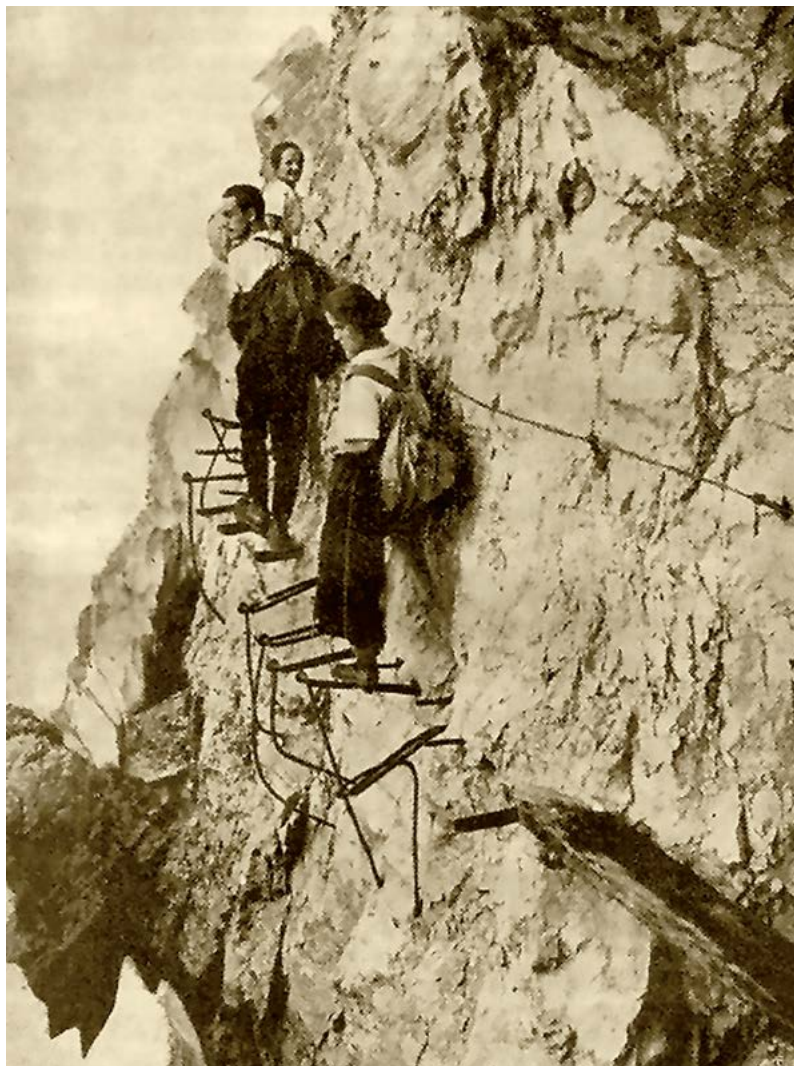
jo je prejel od Frischaufa: "Prijatelji in sovražniki so poskrbeli, da mi ni dolgčas."

Priljubljenost pri nas je bila obojestranska. V knjigi *Samtaler Alpen* (Savinjske Alpe) je o domačinih zapisal: "Nemško govorečih ljudi je malo in zaradi osamljenosti višjih kmetij so dialektične razlike tako velike, da je težko komunicirati brez temeljitega znanja slovenščine. Nemški turist zato sprva malo težje potuje po tem območju, a ko se bo seznanil z gostoljubnostjo in dobroto domačinov, se bo počutil popolnoma udobno. Noben nacionalni agitator še ni prodrl v njihova domovanja. Tu še ni prišlo do stališča, da jezik naredi razliko med ljudmi. Kdor je hodil po teh gorah, bo vzel prijetne prebivalce, saj se trudijo prepoznati vsako turistovo željo in, če je mogoče, jo izpolnijo. Poleg tega imajo željo po izboljšanju materialnega položaja, zato je tudi majhna korist, ki jo imajo od turistov, zanje velika spodbuda." Frischaufu je bilo glavno načelo spoštovanje drugih narodnosti in običajev, svoje delovanje pa je v glavnem usmeril na Štajersko, Kranjsko, hrvaško pogorje in avstrijsko riviero. Kocbek se v knjižici spomni tudi njegove velike zasluge pri ustanovitvi Hrvaškega planinskega društva leta 1874, o katerem je Frischauf menil, da bo pripomoglo k dvigu hrvaške narodne zavesti. Seveda si ne moremo kaj, da pri tem ne pogrešamo vsaj Kocbekove opazke, da je istega leta Frischauf s spodbujanjem pripomogel tudi k ustanovitvi Kranjske sekcije DÖAV v Ljubljani in seveda razlago, čemu med Slovenci ni našel odprtih ušes za ustanovitev SPD že tedaj, ne pa šele leta 1893, skoraj dvajset let (!) pozneje.

Poti, koč, vodniki ...

Leta 1874 je predlagal Štajerskemu planinskemu društvu (*Steirischer Gebirgsverein*) naj pospeši gradnjo koč v Savinjskih Alpah. Izvolili so odbor, v katerem je bil tudi Frischauf, in sprejeli načrt, katere koč je treba postaviti in katere že obstoječe poti urediti za planince. Predlagal je tri lepe lokacije za postavitev koč, in sicer na Suhadolnikovi planini pod

Frischauf je bil tudi član Štajerskega planinskega društva. V njegovem arhivu se je ohranila članska izkaznica za leto 1891.

Planinci na zavarovani poti skozi Turski žleb. Pot sta si lastili tako Celjska sekcija DÖAV kot Savinjska podružnica SPD s Kocbekom, zaradi česar je prišlo do ostrih sporov. Arhiv Planinskega vestnika

Kokrskim sedlom, na Okrešlju in na Korošici pod Ojstrico. Kmalu se je pokazala tudi potreba po boljših cestnih povezavah, zato je skupaj z lokalnimi občinami vložil več prošenj na štajerski deželni zbor. Za pomoč se je obrnil tudi na krovno planinsko društvo DÖAV in njegove, okrog Savinjskih planin delujoče nemške sekcije, vendar od njih ni dobil podpore.

Poleg koč se je veliko ukvarjal s trasiranjem in osebnim nadzorom gradnje planinskih poti. Imel je moč prepričevanja in marsikje je naletel na veliko razumevanje – kjer mu to ni uspelo, je plačal iz lastnega žepa, pojasni Kocbek. Ponekod so mu šli že kar nenaavadno na roko; ko je v Železni Kapli iskal delavce za gradnjo poti na Kamniško sedlo, je potrebno orodje in za povrh še nekaj kilogramov dinamita za razstreljevanje dobil brezplačno pri tamkajšnjem rudarskem oskrbniku.

Zanimivo je razmišljanje o svojem poslanstvu pri gradnji poti, ki ga je dojemal po profesorsko: "Delo z dostopom do vzhodnega dela naših veličastnih Južnih Alp se mi zdi končano in zdaj se z zadovoljstvom umikam s prizorišča dogajanja; kot preprost popotnik po naravi prepuščam nadaljnji izziv odkrivanja gora svežim (mlajšim) silam."

Poseben izziv je Frischaufu predstavljalo iskanje vodnikov, ki jih je potreboval pri raziskovanju Kamniško-Savinjskih Alp, saj jih v tem okrožju še ni bilo.

Poizvedoval je za pastirji in lovci, ki bi ga spremljali na razne vrhove. Pri tem je bil popolnoma nevešč slovenščine, njegovi spremljevalci pa večinoma niso znali nemško, vendar za silo so se nekako sporazumeli. Poleti se je menda Frischauf od njih naučil nekaj slovenskih besed, spremljevalci pa od njega nekaj nemških, vendar so do naslednjega leta vsi pozabili pridobljeno znanje. Njegovi spremljevalci so bili med drugim: Matijevac in Žmavc iz Luč, Kalan, Mavc ter Jernik z Jezerskega, Suhadolnik iz Kokre in Piskernik iz Logarske doline.

Raziskovanje gora brez šolanih vodnikov je Frischauf veselilo, saj je romantično zapisal: "Kako blagi so moji spomini, ko sem s slovanskimi pastirji in gozdarji hodil na svoje ture. Kjer si se moral zanesti sam nase, nisi mogel računati na pomoč vodnika, ki se je, če mu nisi mogel takoj slediti, največkrat le začudeno ozrl nazaj in se čudil, da obstajajo ljudje, ki ne znajo plezati po skalah tako kot on."

Burna preteklost na Solčavskem

Frischauf je zagovarjal dober glas domačega prebivalstva, česar tedanji Nemci javno večinoma niso zmogli. Tako je nanese, da je plodoviti publicist Friedrich Hoffmann leta 1865 v reviji *Die Gartenlaube* objavil članek z naslovom *Deutschlands grösste Räuberburg* (Največje roparsko leglo na Nemškem). Članek je bil zastavljen kot lahkotno branje, kakršna je bila tudi omenjena revija. Opisoval je Solčavsko, ki je bilo zaradi slabih poti ljudem slabo poznano. Avtor verjetno nikoli ni bil tam, se je pa opiral na dogodke, ki sicer niso imeli nobene povezave z roparji. Solčavsko je prikazal kot obljubljeni deželni roparjev in morilcev, ki tam živijo varni pred oblastjo. Te naj bi se odkrižali na preprost in domiselni način: vse davke do države so vedno poravnali pravočasno, kar je bilo sicer v deželi redko. Hkrati so s Solčavskega hodili na roparske pohode v oddaljene kraje Kranjske in Koroške, tako da je sum vedno padel na lokalne nepridiprave. Avtor razlaga, da so uspele oblasti vsaj začasno vzpostaviti red leta 1851, ko je na Solčavsko vkorakala vojska in prečesala vse do zadnje kmetije. S seboj naj bi odpeljala v verige vklepanih več kot 150 vojnih skrivačev, roparjev in drugih ljudi brez dokumentov. Od tedaj naj bi bilo varneje, vendar si ljudje tja še vedno ne upajo sami in brez orožja ...

Resnica je bila naslednja: Leta 1851 se je med lokalnimi fanti in žandarji zgodil hud pretep, zaradi katerega je Solčava pretrpela mnogo gorja. Dogajanje je popisal lokalni župnik in je vključeno v Frischaufovi knjigi *Die Samtaler Alpen*.

Po gorah okrog Solčave, Železne Kaple in Luč so se tedaj gibali razni ljudje brez dokumentov, med njimi zelo pogosto vojni skrivači, ki se niso mogli sprijazniti z dolgo vojaško obveznostjo ("čez dolgih sedem let, se bova vid'la spet ..."). Žandarmerija, ki je bila tedaj šele ustanovljena, je dobila nalogo te ljudi poloviti. Sredi decembra 1851 so prišli čez hribe trije žandarji s Koroške ter pri prvem kmetu pograbili hlapca, ki je sedel skupaj

s kmetovo družino pri kosilu. Ker ni imel dokumentov, jim je bil takoj sumljiv. Odgnali so ga in spotoma prijeli še dva podobna moža, a ker je bil dan kratek, so se žandarji skupaj z ujetniki odločili prenočiti pri nekem kmetu. Slaba odločitev, saj se je med tem po okolici že razširila novica. Zbralo se je okoli 25 fantov, ki so na Šentlenarškem sedlu naslednje jutro počakali žandarje in nastal je hud ravs. V njem so kratko potegnili žandarji in fantje so pobegnili z ujetniki nazaj v Solčavo. Tam so se razkropili na vse strani, žandarje pa so hudo poškodovane odpeljali na Koroško.

Vest o incidentu je prišla v Železno Kaplo, od koder je čez nekaj dni prikorakalo več kompanij vojakov ter žandarjev s Koroške in Kranjske. Solčavo so vojaško zasedli in prečesali, da bi našli upornike. Bilo je razglašeno obsedno stanje, ki je trajalo deset dni, dokler se ni po ukazu glavnega poveljstva v Gradcu odpravilo; žandarmerija z vojaštvom je še isti dan odšla čez planine nazaj na Koroško.

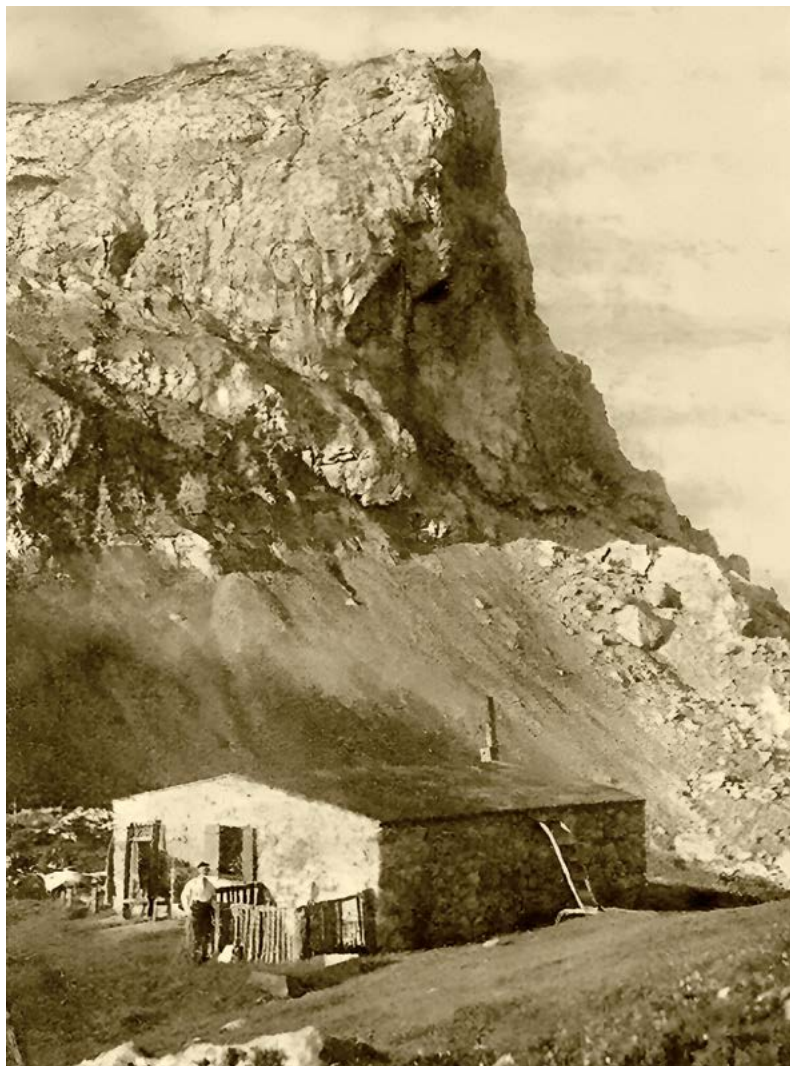
Kazenska ekspedicija je prizadela prebivalstvu mnogo hudega. Z ljudmi se je postopalo zelo strogo in kruto. Moške, med njimi sivolase starčke, so zvezali skupaj in jih gnali v mrazu in snegu čez hribe v Železno Kaplo, da bi pretepeni žandarji pred sodnikom spoznali storilce. Navzlic vsemu niso dobili nikogar od vpletenih vse do junija 1852, ko so prijeli nekega fanta iz Luč, ki je bil s sabljo ranjen v roko in ta je izdal soudeležence. Vojne skrivavce med ujetimi je kaznovalo vojaško sodišče, preostale pa civilno sodišče na več let ječe. Frischauf je v časopisih porogljivo zanikal tovrstne novinarske race ter zatrdil, da popotnik ni nikjer tako varen kakor prav v teh krajih.

Fran Kocbek in Frischauf

K dobremu odnosu Frischaufa s Slovenci je zagotovo pripomoglo veliko prijateljstvo s Franom Kocbekom. Večkrat sta se srečala in skupaj hodila po hribih, vmes pa si še pogosteje dopisovala. Kocbek je zapisal, da hrani njegovih 382 pisem in dopisnic njune medsebojne korespondence.

Prvič sta prišla v stik leta 1893, ko se je osnovalo SPD. Kot zagret ustanovitelj Savinjske podružnice, prve podružnice SPD, je Kocbek nameraval dati markirati poti na Ojstrico in Raduho. Tam so bile že stare nemške markacije, ki pa so zbledele. Vodnik Anton Dolinar, p. d. Skoban, bi moral izvršiti delo, toda prejel je ostro pismo Celjske sekcije DÖAV. Dolinar je bil namreč njihov avtoriziran vodnik. Pismo se je v prevodu glasil:

"Cenjeni gospod! Izvedeli smo, da namerava SPD razširiti svoje delovanje, markiranje itd. tudi na naše ozemlje v Savinjskih Alpah. Povsem razumljivo je, da mi tega ne bomo trpeli ter Vas kot avtoriziranega vodnika Nemškega in Avstrijskega planinskega društva opozarjamo na tozadevne obveznosti do Celjske sekcije in prosimo, da zavrnete vse takšne ponudbe, ki bi jih dobili, vsak morebiten dopis pa takoj pošljete nam. Naslednji teden pride do Vas naš načelnik inž. Lindauer; bodite torej pripravljeni, da ga

boste pospremili do Korošice in se z njim vse nadalje pogovorili.

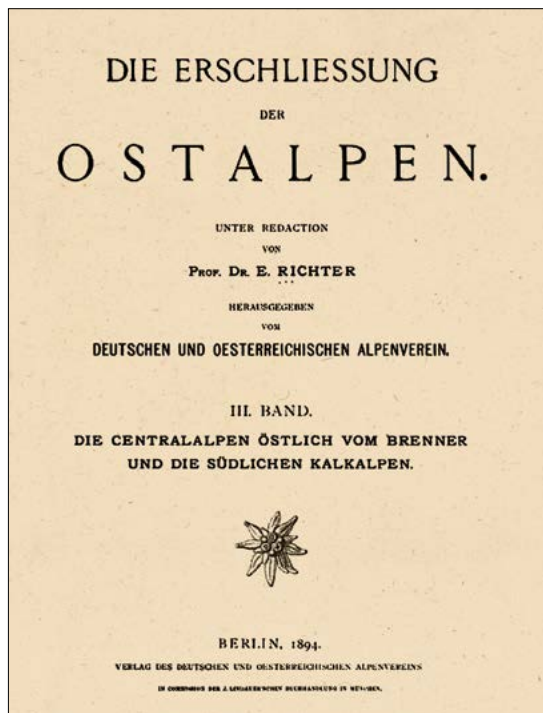
Z vsem spoštovanjem Vam vdani dr. Stepischnigg, l. r." Prepoved se je Kocbeku zdelo smešna, kajti vedel je, da je pravica do markiranja odvisna od dovoljenja posestnikov, ne pa od samoooklicanih pravic planinskih društev (res pa Dolinar tega dela ni smel opraviti, sicer bi kot licenciran vodnik DÖAV bil disciplinsko odgovoren in bi najverjetneje izgubil licenco, op. a.). Kocbek je o zadevi pisal Frischaufu in dobil odgovor: "Vaše dragoceno pismo z dne 15. marca me je prenetilo. Zelo lepo bi bilo dobiti vpogled v to prepoved Celjske sekcije. Težko verjamem, da je takšno prepoved resno izdala sekcija, ki je bila pred leti sicer zelo dejavna, v zadnjih letih pa je kljub številnim poskusom spodbujanja skoraj zamrla, tako da sem že razmišljal o njeni razpustitvi, saj se nisem hotel odpovedati pomembni nalogi v Savinjskih Alpah." Kmalu po tem se je Kocbek tudi osebno seznanil s Frischaufom ter ga spremljal na poti v Solčavo in Logarsko dolino, kjer sta se dogovarjala glede nadaljnega sodelovanja.

Kamniške ali Savinjske planine?

Prav v tistem času, v letih 1892 in 1893, se je med nemškimi planinci razvil špetir glede poimenovanja gorske skupine in vanj sta bila pozneje zelo vključena tudi Frischauf ter njegov kolega graški geograf, gla-

Prvo kočo na Korošici je na Frischaufovo pobudo postavilo Štajersko planinsko društvo (Steirischer Gebirgsverein). Arhiv Planinskega vestnika

Prva stran tretje
Richterjeve
knjige o razvoju
Vzhodnih Alp
Vir Verlag des
Deutschen und
Oesterreichischen
Alpenvereins, 1894

ciolog ter nekdanji predsednik centralnega odbora DÖAV prof. Eduard Richter. Ta je zagovarjal ime *Steiner Alpen* (Kamniške planine, po mestu Kamnik/*Stein*), Frischauf pa *Samtaler Alpen* (Savinjske Alpe, po reki Savinji/*Sann*).

"Edinost se ni dosegla in se najbrž nikdar ne bo," je pred skoraj stodvajsetimi leti ugotavljal Kocbek, saj se tudi mi po prenehanju nemškega vpliva dolgo nismo mogli zediniti in smo nazadnje sprejeli kompromis Kamniško-Savinjske Alpe.

Leta 1894, ko se je prah med "krstnimi botri" že nekoliko polegel, je izšla izredno obsežna tretja knjiga (650 strani) še obsežnejše trilogije *Die Erschliessung der Ostalpen*¹ (Razvoj Vzhodnih Alp), v kateri je bilo tudi poglavje z naslovom *Steiner Alpen*. Njegov avtor je bil dr. August Böhm, trilogijo pa je uredil Richter. Kot je zapisal v uvodu, bi moral to poglavje po dogovoru prevzeti Frischauf, ki pa je zaradi nesoglasja pri poimenovanju odklonil objavo rokopisa, zato je moral na hitro dobiti nadomestnega pisca in dobil Böhma. Užaljeni Frischauf je rokopis pozneje objavil na drugem mestu, si pa ob tem pošteno privoščil Böhma in mu je očital več napak v pisanju, nekaj pikrih pa namenil še DÖAV in posebno Celjski sekciji. Tu se kaže Frischaufova zelo izražena zagnanost za lastni prav in polemično obračunavanje z nasprotniki, kar mu je prineslo večkrat škodo kot korist. Še posebno v primeru Richterja, ki se ga je ostro lotil, čeprav je Böhm pod glavni naslov *Steiner Alpen* v podnaslov zapisal še ime *Samtaler Alpen*.

Treba je priznati, da Böhmovo poglavje sicer ni bleščeče, vendar glede na naglico, s katero je moral vskočiti, svojega dela ni slabo opravil. V njem so pošteno

zapisani vsi Frischaufovi opisi pristopov na vrhove, gotovo pa mu ni bila všeč kritika zaradi zmešnjave z imeni Skute in Rinke, ki ji je leta 1874 botroval prav on. Richter je bil prepričan Nemec in v krovni organizaciji zelo cenjen, zato ta spor Frischaufu ni bil v prid. Uradno glasilo DÖAV *Mittheilungen* je namreč podprlo ime "Steiner Alpen". To je Frischaufa razkačilo do te mere, da je obtožil DÖAV, da s svojo opredelitvijo "škoduje lokalni zgodovini". S tem se je dokončno razšel z Alpenvereinom.

Drežanje v nemški osir

Vzneseni Frischaufov govor in govori nekaterih funkcionarjev ob počastitvi njegove 60-letnice v Mozirju (1897) pred Kocbekom in zbranim vodstvom SPD so odsev neverjetne simbioze in naklonjenosti:

"Prizadevanje mi je rodilo mnogo uspeha in mi naklonilo veliko prijateljev med južnimi Slovani. Slovenci mi bodo priča, da sem se potegoval za njihove upravičene težnje, da sem se trudil jih podpirati v gospodarskem in duševnem oziru, tudi v boju za enakopravnost in enakost z drugimi kulturnimi narodi. Neki častit govornik je omenil, da so me zelo črnili in obrekovali zaradi teh prizadevanj. No, to se je zgodilo pač na neki način in od neke strani, a je napravilo tak učinek name, kakor če laja mops v luno .../

.../ Složno postopanje obeh društev se mi je zdelo potrebno zato, da bi bil vsaj v gorah mir med narodi, da bi vsaj tu imeli mednarodni dom miru. Žalibog vse zaman! Tako zvani voditelji Nemcev na južnem Štajerskem ne privoščijo Slovenskemu planinskemu društvu nobenega uspeha. Te vrste Nemci znajo sicer dobro hujskati, toda malo delati."

Prvi načelnik SPD Fran Orožen mu je bil v svojem govoru zelo hvaležen. Dejal je, da ob ustanovitvi osrednji odbor ni imel nobenih izkušenj o delovanju, dela pa je bilo ogromno. Bali so se, da ne bo mogoče učinkovito voditi društva in pogled v prihodnost je bil zelo žalosten. "Nato pa nam je priskočil na pomoč 'rešilni angel', ki je okrepil naš pogum in krepko podprl naše društvo."

Skoparil ni niti Kocbek: "Velecenjeni in za turistiko velezaslužni slavljenelec nam je prišel na pomoč z izkušenimi in modrimi nasveti. Gospod profesor Frischauf se je za naše društvo in njegove težnje začel zanimati tako intenzivno, da nas je prav ganilo njegovo nesebično in požrtvovalno delovanje v prid SPD."

Frischaufova priljubljenost pri nas se je v njegovem domačem okolišu začela sprevračati v odkrito sovraštvo. Če je bil za slovenske planince "rešilni", je postal za Nemce "padli angel". Kmalu po odmevnem govoru v Mozirju so mu nemško nastrojani dijaki v Gradcu pripravili "mačjo godbo", ki pa ni imela učinka, saj poslušalca, ki mu je bila blamaža namenjena, tistega večera ni bilo doma. Frischauf je na incident v pogovoru s Kocbekom brezbrizno odmahnil: "Takšna mačja godba je toliko vredna kakor serenada."

Olja na ogenj je ves čas trmasto prilival sam s kritičnimi članki v *Südsteirische Presse*, v katerih je v obliki

¹ Digitalizirana knjiga *Die Erschliessung der Ostalpen* je dostopna na spletni strani: *Die Erschliessung der Ostalpen - Deutscher und Österreichischer Alpenverein* - Google Books

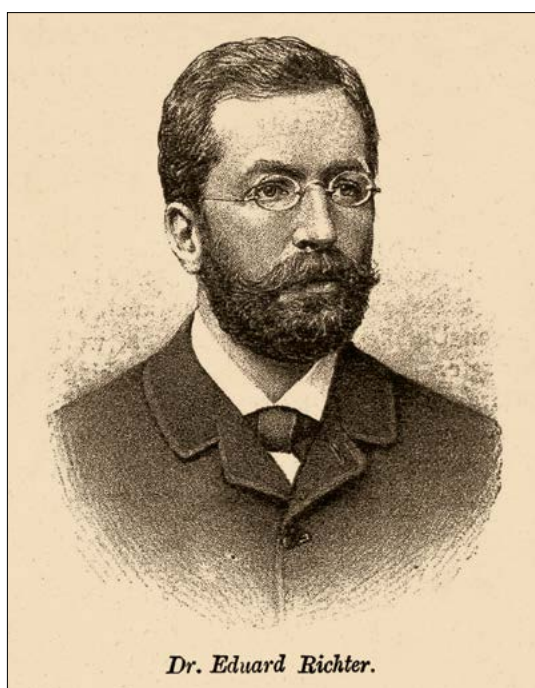
Frischauf je imel precej zaslug tudi pri gradnji Češke koč (Česká chata), ki jo je postavila podružnica SPD iz Prage.
Vir Kamra.si

posmehljivih pamfletov obračunaval z nasprotniki. Posledic, razen verbalnih, verjetno ni pričakoval. Toda nacionalizem je huda bolezen – julija 1899 so neki nemški nestrpneži na ulici fizično obračunali z njegovim sinom, kar je v družino vneslo skrb.

Bolj ko se je zapletal doma, bolj mu je rasla naklonjenost tam, kjer je razdal bogato planinsko znanje in tam so ga z veseljem vzeli za svojega. Ko je na prelomu stoletja Češka podružnica SPD iz Prage začela na Jezerskem postavljati zametke svoje ambiciozne turistične kolonije in na Spodnjih Ravneh zgradila Češko koč, se je Frischauf v enaki meri kot Slovencem in Hrvatom priljubil tudi Čehom.

Leta 1899 ga je Kocbek spremljal na Jezersko, ker je bilo treba zaradi gradnje koč najprej narediti koložno pot mimo Makeka do Štularjeve planine. Spremljal ju je jezerski župan Franc Muri, a glavni pogajalec z lastnikom zemljišč je bil Frischauf. Kocbek opisuje poravnavo glede odškodnine za pot, saj je kmet, čeprav bi imel od nje tudi sam korist, zahteval visokih 600 kron odškodnine (toliko je znašala polletna učiteljska plača, op. a.). Med vračanjem v dolino je Kocbek uspel Makeka nekoliko omehčati, pozneje pa je v pogajanje posegel Frischauf ter s posredovanjem koroškega deželnega predsednika za zasluge pri pospeševanju turističnega prometa kmetu uredil podelitev zlatega križca, na kar se je vse skupaj končalo brez odškodnine. Pot, ki jo je pozneje Češka podružnica zgradila od Češke koč na Mlinarsko sedlo, so na jezo nasprotnikov "zagovornika Slovanov" poimenovali kot Frischaufovo.

Vse od zapleta z markiranjem poti na Korošico je zamero s Kocbekom in njegovo Savinjsko podružnico zgladno gojila predvsem Celjska sekcija DÖAV, ki ji je Frischauf večkrat očital neaktivnost. Leta 1904 je prišel v Logarsko dolino in se je z vodnikom Piskernikom dogovarjal za popravilo zahtevne poti z Okrešlja na Kamniško sedlo. Ta je bila prvotno v

Dr. Eduard Richter, s katerim se je Frischauf zapletel v vrsto sporov, ki so nazadnje prerasli v popolno izobčenje iz domačega okolja.
Vir Zeitschrift des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins 1894

domeni Celjske sekcije, zato se je Frischauf najprej obrnil nanje. Ker pa so izkazali premalo zanimanja, je popravilo predal Savinjski podružnici. Kocbek je priložnost pograbil s komentarjem, da je "v planinah navada, da kdor noče delati, naj raje ostane doma za pečjo." Seveda je prišlo do novih nemških očitkov, da SPD "krade" njihove poti.

Bojkot domačega okolja in namerna pozaba

Spor z Richterjem² glede poimenovanja Kamniške/Savinjske Alpe in Richterjevega maščevanja nekaj let pozneje, ko je ta postal rektor graške univerze, je doživel epilog po letu 1905. Richter je umrl, Frischauf

² Vse spore s posamezniki in DÖAV podrobno opisuje Kocbek v knjigi *Savinjske Alpe*, 1926. Knjiga je prosto dostopna na dLib.si

Frischaufov dom na Okrešlju, razglednica iz leta 1910
Vir Kamra.si

pa kmalu po tem javno kritiziral njegovo znanstveno delo. Popolnoma upravičeno, vendar v res neprimeren trenutku. Nastal je pogrom dijakov in profesorjev na fakulteti, češ da je očrnil mrtveca, ki se ne more več braniti. Afera se je končala s prisilno upokojitvijo. "Nemška zagrizenost je hotela uničiti ves njegov spomin v Savinjskih planinah. Podružnica Železna Kapla ÖTK je pred leti prodala Frischaufovo kočo pod Kokrskim sedlom Kranjski sekciji DÖAV, ki je kočo zaprla ter odstranila napis. Ob koči se zdaj šopirijo koprive. Savinjska podružnica in osrednji odbor SPD pa vedo ceniti velikanske zasluge Frischaufove za društvo kakor tudi za naše planine. Zato se bo postavila na Okrešlju moderna planinska koča, imenovana Frischaufova koča, ki bo ustrezala vsem potrebam turistov, obenem pa še poznim rodovom pričala o hvaležnosti Slovencev," zaključuje pisanje Kocbek. Spomin na Frischaufa kot publicista in velikega planinskega raziskovalca je bil v Avstriji po njegovi smrti izbrisan. Njegova smrt ni bila omenjena v nobeni publikaciji DÖAV in povojne generacije planincev v Avstriji zanj niso vedele.

Preteči so morala dolga desetletja, preden je leta 2009 graška univerza objavila članek z naslovom *Johannes Frischauf – bleščeča osebnost v matematiki in planinstvu*.³ Mnogo resnejši je bil korak, ki so ga storili v reviji *Bergauf* leta 2014. V tretji številki letnika so objavili članek Martina Fürnkranza z naslovom: *Johannes Frischauf (1837–1924) Od Slovanov spoštovan, od Alpenvereina izobčen*.⁴ Avtor meni, da je

preteklo že dovolj let od smrti velike osebnosti alpske zgodovine in mednarodnega razumevanja, ki jo je izbrisal čas, prepojen z nacionalizmom, da se ji lahko končno poklonijo tudi v reviji avstrijskega Alpenvereina. V članku je realno razložena Frischaufova vloga in politična situacija, ki je konec 19. stoletja odmevala v Kamniško-Savinjskih Alpah. Omenja medsebojno nagajanje med člani SPD in Celjsko sekcijo DÖAV, ki so v gorah medsebojno rušili smerne table in trgali vpisne knjige na vrhovih, o čemer priča korespondenca med Frischaufom in Celjsko sekcijo iz leta 1901, ki se je ohranila v njegovi zapuščini (v arhivu Univerze v Gradcu, op. a.).

Avstrija mu je njegove številne zasluge za planinstvo po kapljicah priznavala šele v zadnjih letih. Na skrajnem obrobju Gradca so po njem imenovali nepomembno, slepo uličico v Frischaufweg, a odpustili mu njegove ljubezni do Slovanov še dolgo ne bodo. Podobno se tudi nam dogaja z Dežmanom, ki mu šele zadnja leta skozi meglo narodnega odpadništva zmoremo uzreti zasluge na znanstvenem in planinskem področju.

Nacionalizem je kot otroška bolezen.

To so ošpice človeštva.

Albert Einstein ◉

Viri

Fran Kocbek: *Dr. Johannes Frischauf: v proslavo njegove 70. letnice*. Savinjska podružnica SPD. 1907.

Fran Kocbek: *Savinjske Alpe*. Ob svoji tridesetletnici izdala Savinjska podružnica SPD. Celje. 1926.

Johannes Frischauf: *Die Samthaler Alpen: mit einer Karte und einem Panorama*. Wien. 1877.

Eduard Richter: *Die Erschliessung der Ostalpen*. Volume 3. Verlag des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins, 1894.

www.alpenverein.at/portal/service/bergauf.

Arhiv Planinskega vestnika.

³ Robert Tichy, Johannes Wallner, *Johannes Frischauf – eine schillernde Persönlichkeit in Mathematik und Alpinismus*, 2009.

⁴ Martin Fürnkranz: *Johannes Frischauf, Von den Slawen geachtet, vom Alpenverein geächtet*, Bergauf, 2014, št. 3. Prevod članka je objavil tudi *Planinski vestnik* v februarški številki leta 2020.

V hribe grem, da uživam

Pogovor z Drejcem Kokeljem

Drejc Kokelj je ime, ki ga bralci spletnega portala Snežak lahko precej pogosto zasledijo.¹ In ne ob katerikoli presmučanih smereh, pač pa ob najtežjih v Sloveniji. V svoji beri ima že kar nekaj alpinističnih smukov visoke težavnosti.

Kaj vse si poleg alpinističnega smučarja?

Najprej sem hodil na veterino, pa sem ugotovil, da to ni zame. Potem sem šel na DIF², pridobil licence, ki sem jih hotel, šolanja pa nisem dokončal. Nato sem se odločil za svoje podjetje, ki ga imam zdaj četrto leto. Pozimi učim smučanje, celo leto plavanje, poleti delam še na *zip line*. Ni mi ustrezala tista rutina, ki jo prinaša običajna služba, vseh mi je dinamika, nenehno spreminjanje. Poskušam si vzeti čim več časa za smučanje in za šport na splošno. Smučat grem lahko takrat, ko so razmere, to je ena večjih prednosti, ki jih prinese samostojnost.

Kakšni so bili tvoji turnosmučarski začetki?

Smučanja nisem nikoli treniral, sem pa smučal že od majhnega. V turno smučanje me je spravil oče. Prvo turo sva imela leta 2010. Vedel je, da me mora peljati nekam, kjer bo res dobro, drugače se ti ta šport hitro zameri, ker je precej naporen. Peljal me je pod Kriško steno, kjer sva imela perfektne razmere, bil je nor pršič. No, in takrat me je "zahkljalo". Ves čas sem na ture hodil z očetom in tudi z mamo, še zdaj greva včasih. Odlično je bilo, ker me je oče naučil vse. On je turno smučal že več kot trideset let, imel je ogromno izkušenj. To je bila odlična šola. Takrat je bilo turnih smučarjev manj kot danes, pa verjetno je bilo manj tudi tečajev turnega smučanja. Ne moreš pa začeti kar iz nič. Potem sem potegnil zraven nekaj prijateljev in jih naučil rokovanja z opremo in plazovne varnosti. Najprej smo bili trije, zdaj nas je v skupini šest. Ne smučamo vsi skupaj, bolj se lovimo glede na razpoložljivost. Po navadi greva dva ali pa trije skupaj.

Si hodil v alpinistično šolo?

Sem, ampak v njej nisem aktiven. Alpinistična šola je odlična za skoraj vse vrste alpinizma, žal manj za alpinistično smučanje. Vrhunsko te sicer naučijo vrвно tehniko, plezanje, ledno plezanje, vendar pa je malo ljudi, ki se z alpinističnim smučanjem ukvarjajo v taki meri, da bi to lahko učili v alpinističnih šolah.

Kako pa potem sploh začeti s smučanjem v hribih?

Kar se tiče turnega smučanja je bil v času koronskega obdobja in po njem velik bum. Smučišča so bila zaprta

Drejc Kokelj
Arhiv Drejca Koklja

pa so šli ljudje sami v hribe s smučmi. Zame je to tako in tako najboljši šport. Tako lepo je, ko greš pozimi v hribe! Tako da se mi zdi krasno, da ljudje to lahko doživijo. Ampak ne na tak način, kot se zdaj nekateri tega lotevajo. Vedno več jih gre brez kakršnegakoli znanja v hribe, zato se pa dogajajo nesreče. Ljudje si pogosto rečejo "Ah, saj bom jaz to zmozel sam!" in ne opravi jo nobenega tečaja pa gredo na primer na Zelenico. Vendar ni tako preprosto. Že za turno smučanje moraš vedeti in (po)znati ogromno stvari: kako je s plazovi, kako je pihal veter, kako in kakšen sneg je zapadel. Brez izobraževanja teh stvari ne moreš poznati.

Torej je smučarsko znanje samo osnova?

Da, čista osnova. Že pri turnem smučanju je ogromno situacij, ki so popolnoma drugačne od tistih na smučišču. Že sam sneg. Lahko je mehek, trd, je skorja ... Tudi teža na smučeh mora biti drugače razporejena. Pri alpinističnem smučanju stremiš k temu, da boš naredil čim več zavojev in čim manj *abručal*.³ Vse je malo drugače in teh nians se moraš naučiti.

¹ Spletna stran Snežak (www.snezak.si) o aktualnih razmerah v gorah.

² Fakulteta za šport Univerze v Ljubljani.

³ *Abručanje* ali bočno oddrsavanje se uporablja v prevelikih strminah, ko posameznik ne more ali ni sposoben narediti obrata. V delu smeri zato *abruča*, da pride do primernege mesta za varen obrat.

Nekje pod
Velikim Špičjem
Foto Vid
Praprotnik Čurič

Koliko tur na sezono opraviš?

V teh trinajstih letih sem jih opravil približno tristo. Največ, kar sem jih naredil v sezoni, je enainpetdeset, seveda med korono, ko sem še študiral. Trenutno jih delam približno trideset na sezono. Se je pa položaj malo spremenil. Če imam zdaj dva prosta dneva zapored, bi prej šel vsak dan na lažjo turo, zdaj pa grem na eno zahtevno. Taka te psihično in fizično izmuči in naslednji dan nisi pri volji za še eno. Sploh zdaj, ko opravljam fizično zahtevno službo in moram biti spočit.

Kdaj si začel smučati po zahtevnejših smereh?

Neka meja med turnim in alpinističnim smučanjem je tretja stopnja po starejši francoski lestvici,⁴ to so na primer lažje grape. V takih sem sam smučal že prej, predvsem z očetom. Prva smer, ki sem jo odsmučal

in se šteje kot alpinistična, torej je četrte stopnje, je bila leta 2018 Jugova grapa. Potem smo presmučali kar nekaj smeri z oceno četrte stopnje, pri peti stopnji pa se moja družina ni odločila, da bi se mi pridružili. Tako da sem začel smučati sam, česar nikakor ne priporočam. Ampak ker ni bilo nikogar, ki bi želel iti z mano, mi ni preostalo drugega.

Pa rad smučaš sam?

Ne, nikakor. Dobro je, da izkušnjo deliš s kom in lepo je opazovati prijatelja, ko drvi po belini, po kateri si se sam spustil malo prej. Sploh pa je predvsem zaradi varnosti nujno, da ne smučamo sami. Zato pogosto grem s prijatelji v kakšno tako smer, da lahko oni smučajo po lažjem terenu, jaz pa po težjem, še vedno pa smo dovolj blizu skupaj. Lani sem na Snežaku zasledil, da je en fant presmučal nekaj težkih smeri, tudi sam. In sem ga vprašal, če bi šla skupaj. Do zdaj sva z Vidom skupaj presmučala že kar nekaj lepih, precej težkih smeri.⁵ Je pa tako, da če med alpinističnim spustom padeš, ti tisti trenutek nihče ne more pomagati. Ampak dostop in turni teren, ki sledi zahtevnejšemu terenu, sta še vedno izpostavljena plazovom, tako da je nujno, da si v družbi.

⁴ Za ocenjevanje turnosmučarskih in alpinističnih smučarskih smeri se uporabljajo različne lestvice. Pri ocenjevanju težavnosti turnih smukov je v veljavi bolj dodelana švicarska lestvica (od L do X). Pri alpinističnem smučanju je še vedno veljavna francoska lestvica (od I do VII). O ocenjevanju in lestvicah se je v *Planinskem vestniku* že pisalo, glej na primer: Igor Jenčič: Ocenjevanje težavnosti turnih smukov. *Planinski vestnik* april 2011, 50–54. Alpinistično smučanje je bilo tema meseca januarja 2012, v kateri je več o ocenjevanju težavnosti napisano v članku Smučarska V- ali Z+? Ocenjevanje težavnosti alpinističnih spustov.

⁵ Vid Praprotnik Čurič.

Kako izbirata ali pa izbiraš smeri?

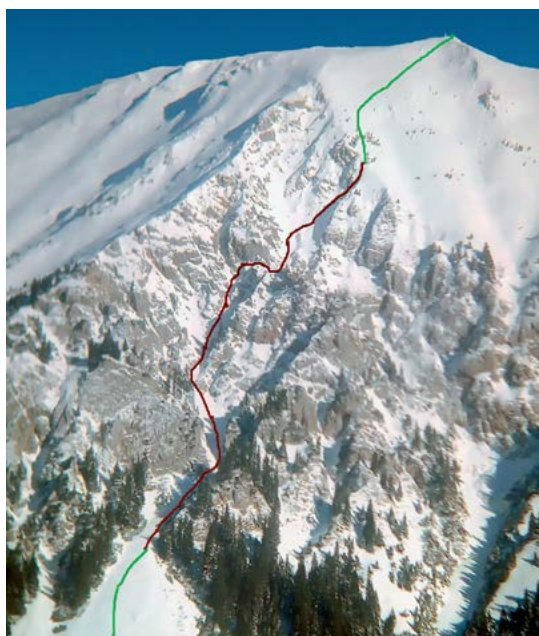
Ko sem začel alpinistično smučati, si nisem predstavljal, da je mogoče smučati po vseh teh smereh in stenah, ki se jih prej gledal celo življenje. Pa so jih veliko že presmučali. Ampak se še vedno najde kakšen nepresmučan cuk'rček. (*smeh*) Obstajajo sezname tur, kjer najdem kakšno lepo in zahtevno. Med smuko opazujem stene sosednjih gora in iščem linije ter se sprašujem, če je tam že kdo smučal. Potem pa raziskujem – v literaturi, po spletu, gledam z daljnogledom, grem na sosednji hrib, ugotavljam, ali je zamišljena linija sploh presmučljiva. In potem poskusim! Dejstvo je, da ima alpinistično smučanje zelo nizek odstotek uspešnosti, sploh težje stopnje. Uspe mogoče ena tretjina poskusov. Poleg vremena in dobre zime mora biti pravi tudi sneg. Včasih tega ne moreš predvideti. Greš v smer, pa ugotoviš, da ne bo šlo. Lani je bila na primer zelo slaba zima za alpinistično smučanje, pa sva z Vidom vseeno poskusila v veliko smereh. Nekateri smuki so celo uspeli, recimo petina smeri, ki sva se jih lotila. Zelo pomembno je, da znaš reči ne, da se obrneš. Nikoli ni vredno tvegati življenja, gora bo vedno počakala.

V osemdesetih in devetdesetih letih je imela Slovenija veliko dobrih alpinističnih smučarjev. Vsakdo pozna smuk Dava Karničarja z Everesta. Lahko bi rekli, da je alpinistično smučanje trenutno precej v zatonu. Se strinjaš?

Do alpinističnega smučanja je res težko priti. Če ti nihče ne pokaže, kako, se sam težko znajdeš v situacijah, ki zahtevajo posebno tehniko, na primer zavoj s preskokom. Večje strmine so, več znanja potrebuješ, da obvladuješ smuk. Pa ne samo za smučanje, tudi za vzpon. Obvladati moraš plezanje s cepini, uporabo derez. V najtežjih smereh se je včasih treba spustiti ob vrvi ali po njej, torej moraš znati postaviti sidrišče. Zato je alpinistična šola nujna. Torej: turno smučanje, alpinistična šola, potem pa šele alpinistično smučanje, ko najdeš mentorja. V preteklosti so že obstajali tečaji alpinističnega smučanja, obstajala je tudi Podkomisija za alpinistično smučanje. Težko točno rečem, zakaj je v zatonu, ampak mislim, da se je tega res težko naučiti oziroma težava je, da se ne moreš naučiti sam. Poznati moraš nekoga, ki se s tem ukvarja, in on ali ona te mora biti pripravljen/-a učiti. Drugi razlog je, da je literature zelo malo. Ena od odličnih knjig je knjiga *Strme smučine*,⁶ ki se jo je do zdaj težko dobilo. Zdaj je na srečo na voljo na spletu in jo priporočam vsem, ki se želijo lotiti alpinističnega smučanja. Poleg tega je privlačno smučanje freeride,⁷

Seznam markantnejših alpinističnih smukov

- s sedla na Zeleni sneg (Mullerjeva smer), IV+, mesta S5, izpod Triglava, 7. 3. 2021
- Zvitorepec, IV+ S5, 65°, Krn, 24. 4. 2021, prvi neprekinjeni smučarski spust po smeri
- z vrha mimo prednjega okna, V–, S5+, Prisojnik, 23. 4. 2021
- Skozi prednje Prisojnikovo okno, V+, mesta S6, 9. 5. 2021
- Direktna z vrha Triglava, VI, mesta S6+, 28. 5. 2021, prvenstvena
- Skrita, Potoški stol, V–, prehod S5+, 1. 2. 2023, prvenstvena
- varianta Večerne smeri, VI–, mesta S6, Begunščica, 11. 3. 2023
- Slep, izpod Malega Oltarja, VI, S6+, 12. 3. 2023, prvenstvena (z Vidom Praprotnikom Čuričem)
- po poti do sedla, nato na Zeleni sneg, Triglav, neocenjena, 28. 4. 2023

Prvenstvena smer
s Potoškega stola
Foto Drejc Kokelj

ki je priljubljenejša zaradi atraktivnosti. Ampak to je popolnoma drug šport. Vrhunski smučarji smučajo po izredno strmih smereh, ampak te smeri poznajo, vedo, kakšne so razmere. Poleg tega se išče atraktivnost, ker je to bolj privlačno za občinstvo in kamero. To je popolnoma drugače kot pri alpinističnem smučanju, kjer ne moreš kar na slepo skočiti čez skalo.

Je pa čar alpinističnega smučanja ravno to, odkrivanje nečesa novega, kajne?
Vsekakor!

Kako poteka priprava na turo?

Prvenstvena smer pomeni en mesec priprav. Hodim na točke, od koder se vidi stena, in jo opazujem z daljnogledom, si vizualiziram, kje iti, sploh ker so določene smeri orientacijsko zelo zahtevne. Spremljati moram, kakšen sneg je padel, pri kakšni temperaturi, a se je prijel na skalo, s kakšnim vetrom je padel ... Od tega je odvisno, kako se bodo oblikovale klože in opasti. Če pade samo pršič in ni podlage, se sneg na steni ne bo obdržal. Tega se naučiš z izkušnjami in leti. Poleg tega moraš biti v formi. Vsakič, preden greš na turo, se moraš vprašati, ali si fizično dovolj pripravljen, ali imaš dovolj izkušenj, da boš to zmoget,

⁶ Andrej Zorčič in Dejan Ogrinec: *Strme smučine*. Ljubljana: samozaložba, 1991.

⁷ *Freeriding* je slog deskanja na snegu ali smučanja, ki se izvaja na naravnih, neurejenih terenih, brez določene proge, ciljev ali pravil, torej zunaj urejenih smučišč. Tudi turno in alpinistično smučanje spadata v to kategorijo, vendar Drejc govori o smučanju freeride, za katerega so značilni skoki, obrati, salte ipd. Leta 1996 je potekalo prvo tekmovanje za deskarje freeride, *Verbier Extreme*. To od leta 2004 vključuje tudi smučarje in se imenuje *Freeride World Tour*.

*Drejc Kokelj med
alpinističnim
smukom v smeri
Slepa pod Oltarji
Foto Vid
Praprotnik Čurč*

ali si psihično pripravljen na tako turo. Verjetno je psihološka priprava celo pomembnejša kot vse ostalo. Nekako se moraš naučiti, da premagaš strah. Ker strah je vedno prisoten, brez strahu bi bilo že nekaj narobe. Ne sme pa biti tak, da bi zaradi tega "zmrznil".

Bi rekel, da je alpinistično smučanje nevaren šport?

Veliko ljudi misli, da je to blazno nevaren šport, ampak jaz mislim, da ni, če je priprava dobra in veš, kaj delaš. Seveda se pa vsako leto naučiš kaj novega. Mislim, da je dosti bolj nevarno to, kar se zdaj dogaja, da hodijo ljudje brez izkušenj turno smučati, čeprav gredo samo na Zelenico. Ampak gredo takrat, ko je visoka nevarnost plazov. Seveda so problematični tudi "lovci na pršič". Težava je, ker se morda ravno njim ne sproži plaz, ampak svojo turo objavijo na Snežaku in potem gre naslednji dan še dvesto ljudi tja. Zato se dogajajo nesreče. Pri alpinističnem smučanju pa so že strmine večje, torej je manj možnosti, da te bo dobil plaz, ker se vse splazi sproti.

Kako tvoji domači gledajo na tvoje dejavnosti?

Dekle presenetljivo dobro, je navajena že od začetka najine zveze. Malo me sicer čudno gleda, ko vstanem ob enajstih zvečer, zato da grem v hribe. (*smeh*) Očeta skrbi, ampak razume, ker ko je bil on mojih let, je prav tako smučal v težkih smereh. Mama je najbolj zaskrbljena, ampak se počasi navaja in sprejema moje početje. Ves čas pa se pojavlja vprašanje "zakaj". Nekomu, ki se s tem ne ukvarja, je težko razložiti vzgibe, oziroma sploh nima smisla, ker ne bo razumel.

Kako treniraš pred sezono?

Na začetku sezone presmučam nekaj lahkkih smeri, v Vrtači, Begunjsčici, da osvežim tehniko. Potem pa ...

Obstaja tvoja "naj" tura?

Res težko rečem, vsaka posebej je bila posebna. Sploh, če uspe, kot sem si zamislil. Trenutno so mi najljubše tiste, ki jih opraviš z Vidom, ker je užitek večje, če s kom deliš izkušnjo. Najtežja je bila verjetno Direktna s Triglava, ker je ena najbolj strmih (več kot 60 stopinj, op. a.). Takrat tudi niso bile najboljše razmere, je bilo

malo pretrdo, vmes je bil tudi en odsek, kjer sem moral dati dol smuči in nataktniti dereze, kar je 60-stopinjskem naklonu cel projekt. Če bi šel še enkrat, bi verjetno naredil malo drugače. Ampak se pač učim.

Kakšno opremo uporabljaš?

Včasih sem smučal z zelo kratkimi smučmi, dolgimi 130 centimetrov, ker me je oče tako naučil. Te smuči zdaj včasih uporabljam za klasične turne smuke. Večinoma pa smučam z malo daljšimi (164 cm). Daljše so smuči, boljše je drsenje, bolj grabijo robniki, bolj si stabilen. Krajše so manj stabilne, bolj moraš paziti pri zavojih s preskokom, so pa uporabne pri ozkih odsekih, kjer z daljšimi sploh ne bi mogel smučati, in v konkavnih situacijah, kjer so daljše težje obvladljive. To je čisto osebna preferenca. Pancerje pogosto menjam, sem kar težek, sploh z vso opremo. (*smeh*) Imam udobne, ampak še vedno precej trde z visokim *flexom*.⁸ Pred kratkim sem zamenjal tudi vezi. Pri Slattnarju so mi jih podarili, ker so želeli, da bi jih preizkusil na težjem terenu, na veliki strmini. Prvič jih imam na pine in se odlično obnesejo.⁹ Včasih sem smučal s cepinom v eni roki, kar je precej težko, sploh če imaš še palice zraven. Zdaj tega ne delam več. Imam palice, ki imajo zgoraj okel cepina. Za vzpon pa še vedno uporabljam dva cepina. S sabo nosim tudi 30-metrsko vrv in vso opremo za sidrišče, če pridem do mesta, kjer brez tega ni mogoče čez. Vedno imam lavinski nahrbtnik, lavinski trojček, srenače,¹⁰ kože,¹¹ avtomatske dereze, puhovko, dvojne ali trojne rokavice, prvo pomoč, sončna očala, čelado. Kar nanese kilogramov, tako da je treba biti v formi.

⁸ Flex ali trdota smučarskega čevlja. Od tega je odvisno, kakšno silo moramo uporabiti, da lahko nogo v zaprtem čevlju upognemo naprej.

⁹ Smučarski čevlji je pritrjen v vez na klasičen način, tako kot pri alpskih vezeh na prstih in petah, ali pa s t. i. pini, dvema kovinskima žebličkoma v prstnem delu.

¹⁰ Srenači so dereze za smuči. Omogočajo napredovanje po zamrznjeni površini.

¹¹ Kože za turne smuči ali psi se pritrjujejo na turne smuči in omogočajo po eni strani drsnost in po drugi oprijem, ko se dlake postavijo v nasprotno smer.

Ali kdaj dvomiš o izvedljivosti cilja?

Skoraj zmeraj, kadar se lotim prvenstvenega smuka. Nikoli ne veš. Greš in poskusiš. Saj se pripraviš, ampak ni vse odvisno od tebe. Pri smereh, ki so bile že presmucane in za katere torej veš, da so izvedljive, pa moraš počakati na dobre razmere. Pri pretrdi podlagi so najtežji spusti praktično nemogoči.

Je kdaj slaba volja, ko morata obrniti?

Ne, moram reči, da se res razumeva in sva podobnega mnenja. Vedno se pogovoriva, ko se znajdeva pred dilemo. Če se odločiva, da ne greva, pač odsmučava v dolino in greva na pivo in poskusiva kdaj drugič. Smisel tega ni v objavah na spletu, za to mi je čisto vseeno. V hribe grem, da uživam v snegu, in čeprav smuk ne uspe, sem še vedno bil cel dan v hribih, torej je bil super dan!

Zakaj potem objavljaš na Snežaku?

Snežak je v prvi vrsti namenjen širjenju informacij, da se drugi lažje odločijo za turo. Nikoli ničesar ne objavim z namenom, da bi se hvalil. Zdaj veliko ljudi objavlja, sploh ker je turno smučanje v takem porastu. Na primer objav z Ratitovca v sezoni je dnevno res ogromno. Ampak to nima nobenega smisla. Alpinističnih smučarjev je pa trenutno tako malo, da redko-kdo ponavlja smeri. Objavim le najtežje smuke, verjetno manj kot deset odstotkov vseh, ki jih dejansko opravi. Marsikdo pa ne objavi ničesar. Alpinistično smučanje je pri nas tako v zatonu, zato je dobro, da se ve, da se še kdo ukvarja s tem.

Zelo priljubljen način pridobivanja finančnih ali drugih sredstev je sponzoriranje. Ukvarjaš se z atraktivnim športom, zanimivim tudi za kamero. Te takšna oblika sodelovanja zanima?

Ne želim biti profesionalen športnik. To s sabo potegne še kup drugih stvari. Če bi me kdo sponzoriral, bi moral kdaj kaj presmucati samo zato, ker bi prišla cela snemalna ekipa to posnet. To pa ni v skladu s tem, v kar verjamem. V hribe grem uživati in z družbo, ki jo imam rad. Sam hodim na kraje, kjer ni nikogar in je največja tišina. Takrat najbolj uživam.

Se ne bojiš, da bi tvoje objave na turo zvabile nepriljubljenega oz. taki turi nedoraslega smučarja?

Lahko se zgodi. Ampak pri alpinističnem smučanju je ena res dobra varovalka. Vedno je priporočljivo, da greš po smeri spusta gor, zato da vidiš razmere in da lahko smuko predvidiš. Pogledaš, ali so kakšne ledene zaplate, kakšen je sneg, če so pod snegom skale itd. Tako da se bo tisti, ki ne bo znal uporabljati dveh cepinov in plezati z derezami, gotovo že prej obrnil. Kaj šele, da bi si v taki strmini nataknil smuči!

Načrti za prihajajočo sezono?

Z Vidom že imava ogledano eno novo linijo in nekaj ciljev pri nas, spomladi pa načrtujeva obisk tujih gorstev.

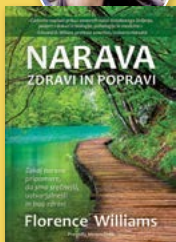
Držimo pesti za dobro sezono. Hvala Drejc! ○

Pomladna priporočila iz založbe UMco

OSEBNO IN STROKOVNO

Raziskovalna novinarka se je po četrto stoletja razšla s partnerjem, kar ji je strlo srce. Zanimalo jo je, kako na to gleda znanost in kaj je zdravilo zanj. *Strto srce* je kreativno nadaljevanje knjige *Narava zdravi in popravi*.

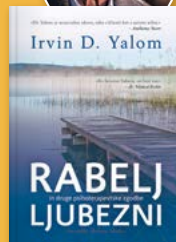
FLORENCE WILLIAMS

ENODNEVNA BITJA

Priznani psihiater in pisatelj v knjigi *Enodnevna bitja* predstavi unikatno zbirko primerov, v katerih razkrije svojo psihoterapevtsko metodo, kjer pri pacientih odkrit pogovor včasih zaleže več kot tona teorije.

IRVIN D. YALOM

POTOPIS IN POTOROMAN

Urednik in založnik se v nagrajenem potopisu *Soncu naproti* odpravi peš v dvojce po Kreti, v prenovljeni izdaji svojega romana *Resnica ima tvoje oči* pa junaka večkrat pošlje na preizkušeni polne poti v Istanbul.

SAMO RUGELJ

NARAVA, DVAKRAT

Francoski pustolovec se v knjigi *Na črnih poteh* odpravi peš po Franciji, da bi po nesreči ugotovil, ali je še za kakšno rabo, v *Snežnem leopardu* pa s fotografom v Tibetu išče skrivnostno divjo mačko.

SYLVAIN TESSON

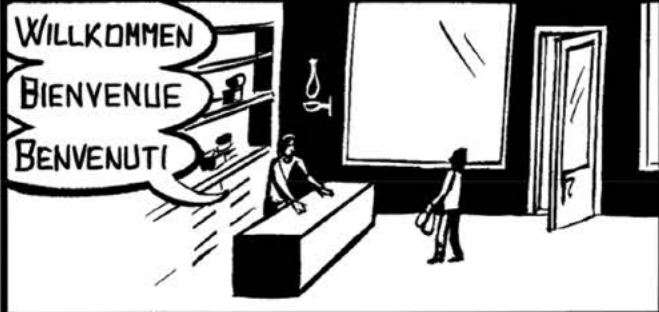
Kadilnikova koč vrh Golice, 1836 m

URŠKA G.
MATJAŽ B.
2024

FRANCE KADILNIK (1825-1908) -
TRGOVEC, PLANINEC, PIŠEC IN MEČEN
SLOVENSKEGA PLANINSKEGA DRUŠTVA

ROJEN V STARI VASI PRI KRŠKEM SE JE
IZUČIL ZA TRGOVCA IN PRI STIRINDVAJSETIH
LETIH SEL V LJUBLJANO. NAUČIL SE JE VEČ
TUJIH JEZIKOV IN BIL USPEŠEN.

NAJPREJ JE ZAČEL PLANINARITI V OKOLICI
LJUBLJANE. 1858. JE BIL NA STOLU, 1865.
JE OSVOJIL GRINTOVEC IN 1866. PRVIČ TRIGLAV.

JUNIJ 1866: PROFESOR LJUBLJANSKE
REALKE GLOBOČNIK VABI PRIJATELJE PLANIN,
DA SE PRIDRUŽIJO OBISKATI TRIGLAV.

EDINI, KI SE JE JAVIL, JE BIL KADILNIK.

GLOBOČNIK JE EN DAN ZAMUDIL NA
POGOVORJENO SREČANJE.

TUDI JAZ HOČEM Z
VAHA NA VELIKANA!

TROJICA Z DVEMA VOONIKOMA JE PRIŠLA
DO SIMNOVE KOČE NA VELEN POLJU.

NA VRHU TRIGLAVA...

ISTEGA LETA JE IZDAL IZHOD NA TRIGLAV -
PRVI SLOVENSKI POTOPIŠ, KI GA ZAKLJUČI Z:

L. 1872 JE ŠEL NA GROSSGLOCKNER IN
NAPISAL POTOPIŠ POTOVANJE NA VELIKI ZVONIK.

1905 - JESENŠKEMU SPD (SLOVENSKO
PLANINSKO DRUŠTVO) JE DAROVAL 7000
KRON ZA POSTAVITEV KOČE.

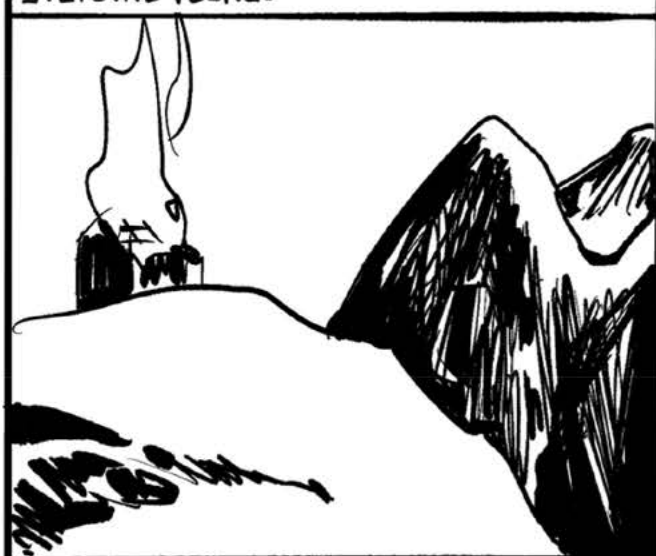

KARDILNIK JE ZABIL PRVI ŽEBELJ ZA NAPISNO
TABLO S SVOJIM OKOVANIM PLANINSKIM ČEVLCEM.

1908. JE UMRL. BIL JE PRVI ČASTNI ČLAN
SPD IN MU ZAPUSTIL VEČINO PREMOŽENJA.

KOČA JE BILA POŽGANA MED DRUGO
SVETOVNO VOJNO.

DANES STOJI NIŽJE KOČA NA GOLICI. KONEC.

Štefan Šmigoc

Dolina trinajstih slapov

Reklanska dolina

Tole je zgodba o neki dolini in njenih zakladih, zanjo pa ima zasluge predvsem moje desno koleno. Natančneje tisti del, ki ga ni več – in zavoljo česar se moram v načrtovanju prostega časa v naravi neredko odpovedati "zaresnemu" visokogorju in daljšim potem.

*Z grebena Pizzo
Viene se odpre
pogled, ki zaustavi
korak: levo
Peklenska vrata
med Zabušem
in Strmo pečjo,
zadaj Visoki Kanin,
globoko spodaj pa
se s svojimi slapovi,
še napol v senci,
skriva Reklanska
dolina.
Foto Štefan Šmigoc*

A že(l)ja po hribih je vseeno prehuda stvar, da bi človek lahkega srca dovolil tistim nekaj redkim lepim in svobodnim pomladanskim dnevom, da neizkoriščeni za vedno izginejo v vzratnem ogledalu časa. Na mojo srečo so, kjer koli že se najdejo gore, med njimi vedno tudi doline. In kar je še večja sreča, nekatere zares lepe, skrivnostne in nekoliko pozabljene lahko z nekaj truda raziskuješ, tudi če te malo boli noga.

Reklanica (italijansko Val Raccolana, v furlanščini Cjanâl di Racolane) je ena izmed dolin za našo zahodno mejo, ukleščena med strmali podanikov vi-sočanstev Kanina in Montaža. Na eni strani Žrd, na drugi Strma peč, v izteku njunih grebenov v Železno dolino pa skrajni deli Zahodnih Julijskih Alp, pravi gorski Divji Zahod. Odmaknjena od središč urbane-ga življenja in sodobnih prometnih tokov, če izvza-

memo smučarske navdušence pozimi, se še vedno dokaj uspešno skriva pred navalom množičnejšega turizma. Upravno sodi pod občino Kluže (Chiusaforte), od Železne doline pa se odcepi v naselju Reklanica (Raccolana). Čeprav samotna, je na vseh straneh obdana z lepimi in obiska vrednimi sosedami: na severu meji na Dunjo, na jugu na Rezijo, na vzhodu se stika z Rabeljsko dolino, skozi katero teče cesta mimo Rabeljskega jezera do Trbiža. Dolina je redko poseljena tudi zato, ker sta se je v preteklih sto letih s težko roko dotaknili dve svetovni moriji, nato dolgo obdobje hladne vojne, pozneje pa še naravne nesreče in ujme. Nad njo je na rabeljski strani med letoma 1866 in 1918 tekla meja med Italijo in Avstrijo, tam je potekalo nadaljevanje soške fronte; bojna črta je čez Rombon dosegla Viš in Montaž.

Pet mesecev brez sonca

Za dolino so značilne dolge mrzle zime in posebna mikroklima, saj je celotna dolina, razen dveh najvišjih vasi, Chiout Micheli in Patocco (Patoc oz. Patok), od oktobra do februarja v senci, sonce se ves ta čas ne prebije izza ostenja verige Kanina. Vrnitev prvih žarkov v februarju pozdravijo s tradicionalnim vaškim praznovanjem, "praznikom njokov". Nekoč je bilo v navadi, da so ga slavili na dan ponovnega prihoda sonca, danes pa počakajo na april, da lahko turisti uživajo v njokih na toplem spomladanskem soncu. Če z avtomobilom odbrzimo skozenjo, recimo jutraj na smučišče in zvečer že v temi nazaj – ali pa če samo površno brskamo po spletu, se zdi, da je dolina pozabljena in zapuščena in da o njej ni prav dosti povedati. Nekaj napol opustelih zaselkov, potok, cesta, ki se v zatrepu strmo vzpne, kot da komaj čaka, da se Na Žlebeh izvije na plan. Pa vendar ... Več ko si vzameš časa za branje o geologiji, geografiji, zgodovinskem in političnem pomenu doline, bolj osupne, kaj vse je s svojimi prebivalci že doživela in preživela – in dlje ko se v njej zadržiš in jo malo поблиže spoznaš, večja je nevarnost, da se vanjo zaljubiš.

Imen est omen

Medtem ko sta se v sosednji Reziji še ohranila živo kulturno izročilo in slovensko narečje, o Slovencih v Reklanici pričajo le še nekatera krajevna imena (Babe, Jama, Mostiz, Patoc itd.), zdaj pa so kraji že dolgo predvsem furlanski in zato tudi sedanja imena

krajev in gora za naša ušesa zvene precej nenavadno; večina zaselkov se začneja z Chiout/Cjot (Cali, degli Uomini) ali Piani/Plan (di La, di Qua, di Sotto) itn. "Cjot" naj bi po furlansko pomenilo staja oziroma hlev, "plan" pa ravnina ali planjava.

Dr. Henrik Tuma, ki je dvajset let pozneje izdal knjigo *Imenoslovje Julijskih Alp*, je leta 1909 v *Planinskem vestniku* napisal prispevek z naslovom Strma Peč (Monte Cimone, 2380 m). V njem je opisal vzpon na omenjeno goro ob spremstvu lokalnega vodnika "starega Franca Marcona, Furlana iz vasi Raccolana". V besedilu je najti z današnjega gledišča precej zanimivih podatkov o poimenovanju vasi in gora,

Slikovita gorska vasica Piani di Lâ
Foto Štefan Šmigoc

navadah in življenju takratnih prebivalcev Reklanske doline ("Spremljalo naju je ženišče, ki je šlo žet gorsko seno pod vrh, delo, katero po celi Karniji opravljajo skoraj le ženske"), kot tudi o naraščanju nacionalnih trenj med Italijani in Slovenci v začetku dvajsetega stoletja, ki so se odražala tudi na vzdušju v okoliških planinskih kočah. Poroča, da napetosti niso povzročali toliko lokalni prebivalci različnih narodnosti, temveč predvsem italijanski nacionalisti, ki so s šovinističnimi idejami v okoliške gore prihajali od drugod. Nadzornik "Nevejske koč" naj bi mu zatrdil: "Nam je vsak ljub gost, kdor stopi pod našo streho. Obžalujemo le, da ne moremo konec storiti pobalinstvu turistov, ki so pri tem mnogokrat iz boljših krogov in zavzemajo pozicije v socialnem življenju."

Ne samo v Tumovih časih, še nedolgo tega je bila dolina vojaško in politično občutljivo območje in gibanje v njej omejeno. V julijski številki *Planinskega vestnika* iz leta 1966 Janko Blažej, eden najboljših alpinistov povojne generacije, opisuje, kako je v dolino zašel naključno, ko sta se s sopotnico ustavila za malico med vožnjo po Železni dolini. Na zemljevidu sta morala preveriti, kje sploh sta, ko sta se okrepčala, pa ju je dolina "skoraj s čarobno močjo potegnila vase". Ustavila sta se še v kraju Saletto, kjer pa je rdeča zvezda na registrski tablici hitro pritegnila gručo ljudi in kmalu se je od nekod pojavil mrk karabinjer, ki ju je zaskočil, nato pa usmeril po dolini naprej proti Nevej-

Po Reklanici poteka
del zanimive
spominske poti.
Foto Štefan Šmigoc

skemu sedlu. Legendarni novinar in popotnik Drago Kralj, ki je za časnik *Delo* pisal popotniške prispevke, je zapisal, da so ga konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja v dolini kar nekajkrat ustavili vojaški policisti, zahtevali dokumente in preiskali avto. Povsod naj bi tedaj stale tudi večjezične table s prepovedmi postajanja, skiciranja, fotografiranja, oddaljevanja od ceste in še česa. Domačini niso želeli oz. si niso upali komunicirati z obiskovalci, brez besed so se umikali v hiše ali s ceste. Takrat je večina prebivalcev, zlasti mladina, zapustila dolino. V tem tisočletju so se razmere na srečo normalizirale in Kralj je že leta 2009 ob ponovnem obisku poročal, da je vzdušje v dolini končno spet lahkotnejše: "Zdaj je drugače, ljudje so prijazni, ponudijo šilce ali kos sira, če stopiš s ceste v naselje. Med tednom je doma le malo starih. Hiše, ki jih je tudi tu prizadel potres (1976), so popravljene."

Veliki požar

Čeprav je minilo že enajst let, je med lokalnimi prebivalci še kako živ spomin na veliki požar leta 2013. Zagorelo naj bi 11. julija zaradi udara strele na pobočju gore Monte Jovet, tri dni pozneje so gasilski helikopterji zaman poskušali pogasiti manjši požar, ki se je zanetil pri tem. Ogenj je visoko na gori neukročen divjal več tednov, preden je 4. avgusta, na enega najbolj vročih dni tistega poletja, gnani od močnega

vetra, preskočil sotesko hudourniškega potoka Rio Chiout Cali, se razširil navzdol in grozil, da bo uničil najvišji zaselek, slikovito vasico Patoc, 770 m. Tega dne se lokalni prebivalci spominjajo kot "dneva groze". Ljudi so evakuirali v dolino, medtem ko se je ogenj že dotikal zgornjega roba vasi in so gozdovi s smolo napolnjenih borovcev dobesedno eksplodirali od vročine. Gasilci so se še celo noč in nekaj naslednjih dni borili, da so reševali starodavne hiše, požar pa se je medtem širil navzgor po dolini in ogrožal druge vasi. Uničil je skoraj tisoč hektarjev gozdov in šele sredi avgusta so ga s pomočjo velikega avstrijskega gasilskega kontingenta ukrotili, tik preden je dosegel visokogorske pašnike planine Pecol.

Poleg narave so Reklanici že od nekdaj povzročali težave tudi tuji ljudje, predvsem politiki in vojaki. Zadnja taka ideja, ki bi povsem spremenila prelepo dolino in se na srečo ni udejanjila, se je rodila takoj po koncu 2. svetovne vojne. Società Idroelettrica Alto Friuli (SIAF) je začela delati načrte za izgradnjo hidroelektrarne v dolini, pri tem pa bi zaježitveno jezero povsem potopilo Pezzeit in Saletto (osrednje naselje s cerkvijo, "dnevno sobo" doline). Na srečo je bil projekt opuščen v zgodnjih petdesetih letih zaradi slabe kakovosti kamnine, ki so jo razkrile raziskave terena na območju, kjer naj bi se gradil jez.

Posebni ljudje

Kljub omenjenim dogodkom in okoliščinam ter redki poselitvi pa je bila – in še vedno je – dolina dom številnim zanimivim in trdoživim ljudem. Naj omenimo samo dva, povsem različna, enega od nekoč in enega od danes. V Reklanici se je med drugim rodil (kot najmlajši od desetih otrok) Ignazio Piussi (1935–2008), znameniti italijanski plezalec, ki ga je Reinhold Messner, njegov soplezalec na Lhotseju (1975), označil za najmočnejšega alpinista šestdesetih let. V njegovi rodni vasici Pezzeit ga je Messner tudi obiskoval, občasno pa je tja prišel tudi legendarni Riccardo Cassin, s katerim sta skupaj hodila na lov. Lahko rečemo, da mu je bil alpinizem zapisan v krvi; že njegov ded in praded sta bila gorska vodnika, njegov prastric Osvlando Pesamosca, prav tako iz Reklanice, pa eden najljubših vodnikov Juliusa Kugyja in Henrika Tume po skupinah Kanina in Montaža.

Drugi, na katerega neizogibno naletimo, če nas malo bolj zanima življenje doline danes, je bil rojen daleč proč – a vendar je trenutno edini stalni prebivalec zaselka Patoc, lepe gorske vasi, kjer je še pred sedemdesetimi leti živelo 130 ljudi! Njegovo ime je Peter (Pete) Wild, po rodu Anglež, ki v te kraje zahaja že od leta 1979, ko je šel kot študent skozi dolino smučat na smučišče Sella Nevea. Vzljubil je okolico in ljudi in bil tam od osemdesetih let reden gost. Leta 1997 je preko lokalnih prijateljev izvedel, da se prodaja ena od hiš v Patocu – in jo kupil. Najprej kot počitniški dom, leta 2020 pa se je zaradi hkratnega Brexita in izbruha pandemije dokončno odločil in se preselil. Od tam še vedno vodi svoje svetovalno pod-

Informacije

Slapov je na relativno majhnem prostoru preveč, da bi si jih vse pošteno ogledali v enem dnevu – pri nekaterih se da za raziskovanje okolice (tudi vasic in zaselkov) brez problema porabiti tudi več ur. Slapovi so seveda najlepši, kadar so osončeni in čim bolj vodnati, je pa zaradi zaprtosti in konfiguracije doline neizogibno, da bodo nekateri še (ali že) v senci, če se jih odločimo ogledati več hkrati. Verjetno so najbolj impresivni po pomladanskem deževju, po drugi strani pa zna biti do nekaterih dostop delikaten, če so steze mokre in mastne. Pomagamo si lahko s spletno zloženko, ki pa je žal le v italijanskem jeziku. Zelo dobri so tudi nagradjeni vodniki Sentieri Natura (prav tako v italijanskiščini); slapovi so opisani v tretjem od osmih zvezkov, poimenovanem I Sentieri dell'Acqua (Vodne poti). Za prvič je mogoče najbolj smiselno z ogledom začeti v smeri vzhod–zahod, mimo Rabelskega jezera in potem navzdol, saj se dolina v tej smeri počasi odpira. V veliko pomoč pri raziskovanju nam bo tudi kakšna digitalna karta (Locus Maps, Tabbacco, Mapy.cz, OpenTopo ...), vendar je treba opozoriti, da so nekatere na zemljevidih označene stezice nad dolino po požaru 2013 lahko v slabem stanju – ali pa jih sploh ni več – za nekatere druge pa je dobro imeti v sebi tudi vsaj malo kozje krvi.

jetje na Tajskem, kamor odhaja na počitnice. Redno na družbenih omrežjih objavlja slike gorske idile, od kozarčka piva z razgledom ob večerih, do tropa kozorogov, ki se prihaja zjutraj past pred njegovo hišo; v dolini je znan tudi po tem, da med velikim požarom 2013 kljub splošni evakuaciji ni želel zapustiti vasi, saj se je hotel prepričati, da se "njegovemu" Patoku ne bo zgodilo nič hujšega. Ja, očitno še vedno drži, kot je zapisala Mojca Stritar v *Planinskem vestniku* le slabo leto pred požarom (članek z naslovom *Divji zahod Julijskih Alp*, 2012): "Nemogoče se je ne zaljubiti v Patok."

Reklanica in jaz

Zbližala sva se čisto naključno: ker je koleno na enega od lanskih aprilskih koncev tedna spet opozarjalo nase, sem iskal idejo za celodnevni izlet v "bližnje daljne kraje" – ravno dovolj daleč, da malo zamenjaš okolje, in ravno dovolj blizu, da se še splača voziti tja za en dan – in med virtualnim popotovanjem po spletnih zemljevidih opazil, da je bilo v dolini, nad katero sem sicer že dostikrat bil, pred kratkim označenih veliko število slapov. Po nekaj klikih sem ugotovil, da gre za projekt občine Kluže, s katerim želijo privabiti popotnike in turiste ter jim približati dolino kot cilj za aktivno preživljanje prostega časa. Turistično vabilo se imenuje "Il sentiero delle cascate", Pot slapov po slovensko. V sklopu projekta so označili trinajst slapov. Pred nedavnim so bili ti, razen dveh, ki sta tik ob cesti, mimo vozečim skriti in mnogi tudi precej težko dostopni. Zdaj so pri nekaterih uredili varovala in označili poti do njih, zato se, če veš zanje, po novem pustijo malo lažje najti. In najti se jih res splača, kajti če nekoliko parafraziram njihovo turistično propagandno besedilo: izpod s snegom prekritih vršacev po strmih stenah spomladi v dolino voda pripleše v obliki številnih studencev in slapov ter pri tem ustvarja čudovite naravne prizore, ki napolnijo vse naše čute. Naj ob tem pojasnim, da je naslov prispevka namenoma malce zavajajoč. Ne zato, ker slapov v Reklanski dolini v resnici ne bi bilo trinajst, jih je namreč še precej več, temveč zato, ker je nekaj od predstavljenih v turistični zloženki "Pot slapov" že v območju sosednje Železne doline. Sva pa s sopotnico mimogrede našla še en res lep slap, ki ga med uradno označenimi ni, a je vreden obiska in ga tukaj skupaj z osmimi drugimi na kratko opisujem. Za poimenovanje slapov sem uporabil oznake, ki jih uporabljajo v občini Kluže, pri nekaterih pa tudi slovensko ustreznico, kot jo navaja Tuma ali jo je razbrati iz poimenovanja voda.

Cascata del Cjalderon – prvi v dolini

Tako se imenuje slap, ki ustvari dober prvi vtis, če se v Reklanico spustimo s sedla Na Žlebeh. Je tudi eden bolj skritih, brez oznak bi ga težka našli. Je v zatrepu doline, napaja pa ga pritok potoka Reklanica, ki izvira precej višje, malo pod znano kočo Gilberti. Če smo tam prvič, je mogoče najbolje, da vpišemo v spletno

navigacijo njegovo ime, kar nas že pod cestnimi zavoji pripelje do osamljene hišice (z zapornico) na levi. Nasproti nje na desni strani ceste je možno parkirati in tam opazimo manjšo tablo z napisom – od nje nas modre oznake povedejo strmo navzdol do struge in približno 150 metrov navzgor do slapu. V primeru visokega vodostaja si lahko pomagamo z jeklenicami na desni strani soteske. Sicer je eden nižjih slapov v dolini, sonce ga redko obišče, vendar je baje tudi v sušnih obdobjih vodnat in izjemno lep. Skupna višina slapu je okoli 30 metrov, zadnjih nekaj metrov pa ga skala razdeli v dva hrupna pramena vode, ki se ponovno združita, ko priletita v smaragdni tolmun.

Fontanone Di Goriuda – Gorjuda, veliki "Sončni slap"

Ko se odpeljemo naprej proti Klužam, nas nekaj sto metrov za prvim slapom čaka naslednja poslastica: najbolj znan in največji slap v dolini. Zlahka se ga najde, pa še gostilna je čisto blizu, zato je tam videti največ ljudi, pri večini drugih slapov pa sva bila ob najinem obisku čisto sama. Ko se Reklanica prvič razširi in položi, je na desni strani oštarija z večjim parkiriščem (Trattoria al Fontanon), na levi pa so oznake za pot do slapu. Pogled na Cascata alta

Cascata Cjalderon - prvi slap, ko se spustimo s sedla Na Žlebeh.

Foto Štefan Šmigoc

*Fontanone
Goriuda – "Sončni
slap", najbolj znan
slap v dolini
Foto Štefan Šmigoc*

Goriuda (zgornji) je osupljiv, sploh če je zadosti vode. V zadnjem delu prosto pade 50 metrov. Obstaja tudi steza z začetkom v zatrepu doline, po kateri se da priti v zgornja nadstropja, tudi do votline, kjer je vhod v sistem sifonov in jam (možno je najeti vodstvo jamarjev). "Fontanone" velja za enega najglobljih in najpomembnejših kraških izvirov v Furlaniji Julijski krajini. Spodnji slap (Cascata bassa Goriuda) pa je pravzaprav dolvodno nadaljevanje svojega velikega brata. Po udobni stezici se spustimo od zgornjega slapa navzdol, tam je več tolmunov in manjših slapišč, prostor za piknik, v bližini najdemo tudi tematsko pot iz 1. svetovne vojne. Za ogled obeh si je vredno vzeti čas, dobro je tudi, če nismo prezgodnji, da se sonce že prebije do tja; sončna svetloba ustvari pravi ambient – in kadar je to obilje vode osončeno, se je kar težko odpraviti naprej, sploh ker se odkrije še lep razgled na Zabuš in Strmo peč na drugi strani doline. Kot mnogi drugi kraji s posebno energijo tudi ta slap premore svojo legendo. V davnih časih naj bi v jami živel velikan Gorjuda, ki je rad ustraševal prebivalce Reklanske doline, dokler ga ni pogumni lovec pregnal od tam. Zdaj je pri slapu varno in mirno, lahko se sprehodimo celo za njim.

Cascate Piani di Qua – v "delti" (potoka) Montaža

Ljubitelji imenoslovja bodo pri iskanju tega slapa zabavala že sama poimenovanja krajev, površno prevedeno bi jim lahko rekli kar Blizu (Stretti), Spodaj (Sotto), Tukaj (di Qua) in Tam (di La) – se vidi, da je bilo življenje nekoč tu trdo in se niso imeli časa in

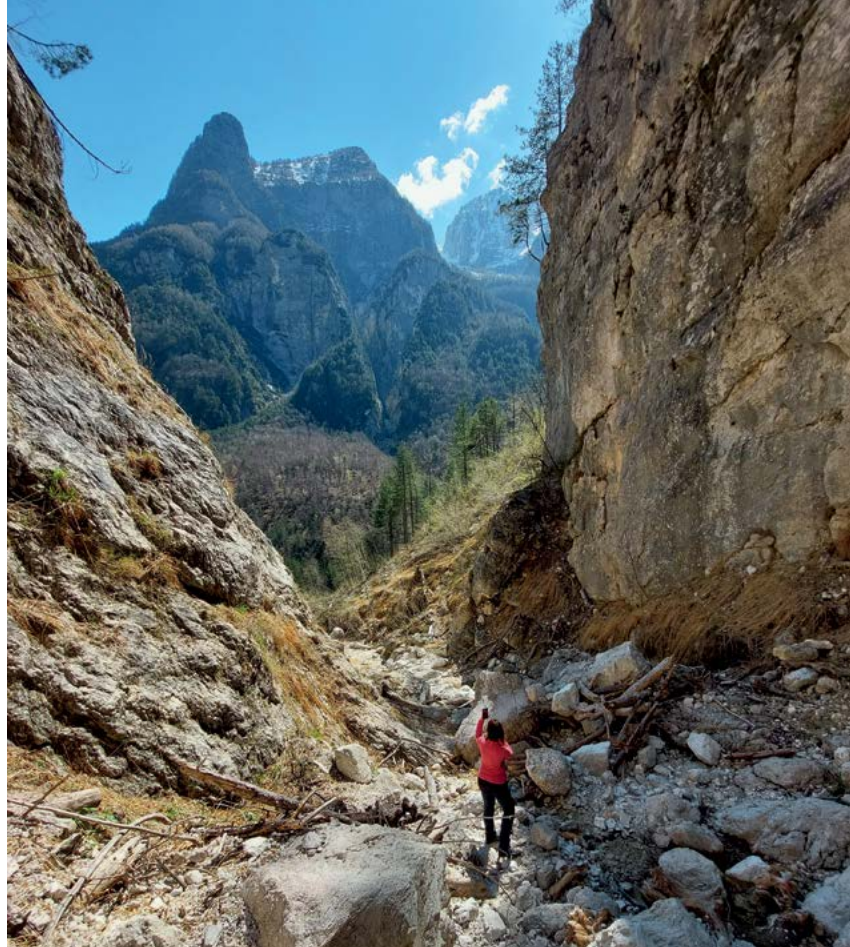
volje ukvarjati z nepotrebnimi lingvističnimi okraski. Z glavne ceste se usmerimo na odcep za zaselek Piani di Qua. Udobno široka, za dolino netipično dobra cesta nas pripelje do vasi, pred katero je celo urejeno parkirišče. Od "tu" se odpravimo "tja", torej desno in navzgor po ozkem traku betonske poti v smeri Piani di La, dokler ne pridemo do slapu. Ves čas se nam nudijo krasni razgledi in tudi sam slap ni od muh. Je v amfiteatru iz dolomita, obkroženem z bujno grivo rastlinja, sestavljeno iz vresja, rododendrona, bukev, gabrov in črnih borov. "Cascate Rio Montasio" v zadnjem skoku zajadra 70 metrov v prazno in razprši svoje kapljice daleč naokoli. Če je prehod vsaj približno suh, se splača "poplezati" nekaj deset metrov navzgor po strugi višje pod slap, ki izvira prav pod Montažem, na višini približno 2100 m – in le predstavljamo si lahko, kaj vse vidi na svoji poti navzdol. Po ogledu se velja povzpeti po lepi stopničasti poti še do zgornjega zaselka Piani di La, morda še naprej do Pianatti, če čas dopušča. Priča smo slikoviti pokrajini in starodavnim bivališčem visoko nad dolino, zato si je za ogled priporočljivo izbrati sončen pomladanski dan. Ko se vrnemo na parkirišče, pa si je lepo ogledati še samo vasico Piani di Qua.

Cascata Rio Uandul – priteče od Peklenskih vrat

Ta slap ni nikjer označen, če pa tok potoka preverimo na zemljevidu in ga potem iščemo s pogledom iz avtomobila (na desni), ga ni zelo težko najti. Izvira blizu Peklenskih vrat (Forca di Vandul/Porta dell'Averno) nekje pod Zabušem. Kmalu za Piani di Sotto smo

*Velikanski amfiteater potoka Montaž (Rio Montasio)
Foto Štefan Šmigoc*

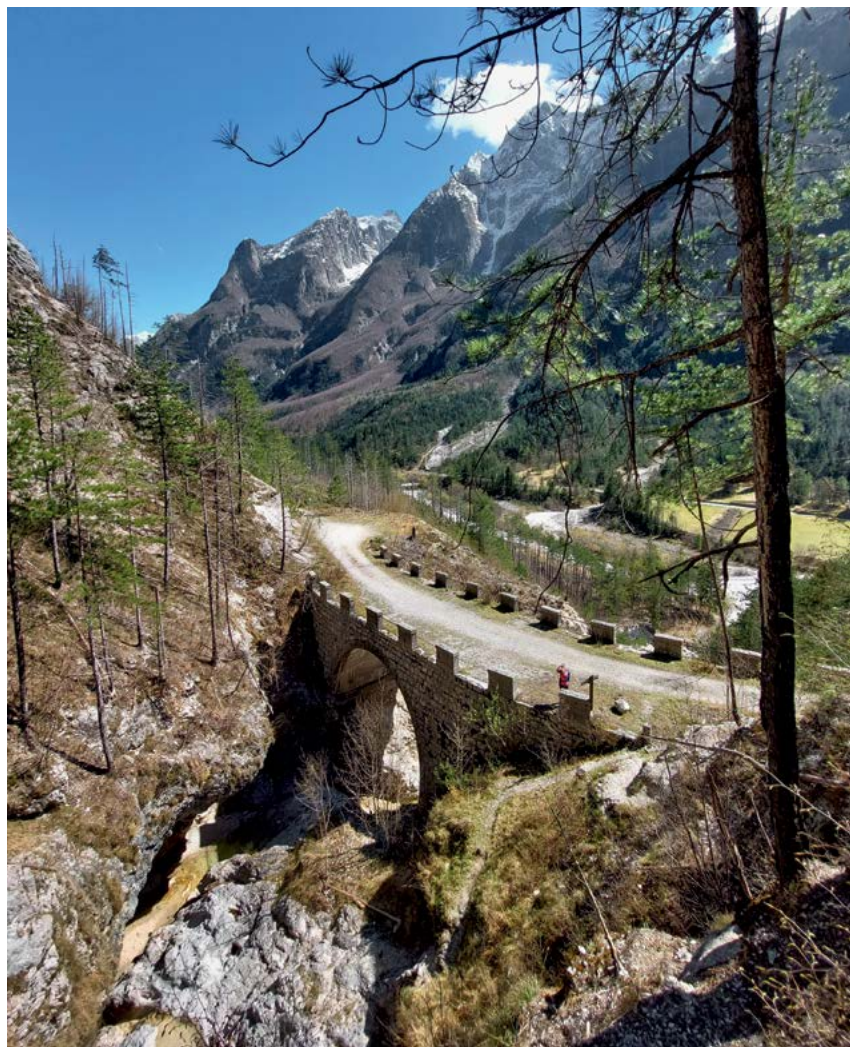
*Divje okolje soteske Rio Vandul, na drugi strani
doline Monte Baba Foto Štefan Šmigoc*

pozorni na pokopališče na desni in mostiček za njim, pod katerim priteče v dolino potok Dol (ime povzemam po Tumi). Na primernem mestu parkiramo in se po poti odpravimo v hrib, višje gremo malo tudi po hudourniški strugi. Po slabih 15 minutah pridemo do slapu. Dostop ni urejen, ni pa za hribov vajene preveč težak, zato je vreden ogleda, sploh ker bomo verjetno tam sami, pa še razgledov na "Babo" (Monte Baba) na drugi strani doline se lahko naužijemo iz prve vrste.

Cascata Rio Pliz – čarobni tolmun potoka Plaz

Peljemo se naprej po dolini do vasi Saletto in skoznjo ter na desni poiščemo odcep za Chiuot Cali (znak za slepo ulico prezremo). Ožji strmi cesti sledimo do prvega ovinka, kjer ob njem na desni parkiramo (nad njim kamniti most iz 1. svetovne vojne). Usmerimo se desno po široki mulatjeri in kmalu pridemo do mesta, kjer se odpre delni pogled na slap. Da pridemo prav pod njega, je treba še malo naprej (označeno, modre pike). S pomočjo jeklenice se previdno povzpne strmo navzgor in mimo bunkerja navzdol v kotanjo, kjer nas pričaka velik tolmun v izjemnem ambientu – tu si lahko privoščimo nekaj časa za malico in hlajenje stopal. Manjši slapovi in tolmini so tudi pod mostom, pa tudi sicer je okolica tako lepa, da se tu zlahka zadržimo dlje.

*Pogled na Reklanico izpod slapu potoka Plaz
Foto Štefan Šmigoc*

*Cascata Rio Repepeit, slap je bil pozimi že večkrat preplezan.
Foto Štefan Šmigoc*

Cascata di Chiout Cali – slap z najlepšim dostopom

Zanj si je vredno vzeti nekaj več časa, prvič ker je dostop malo zahtevnejši, in drugič, ker sta tako soteska kot slap nekaj posebnega. Nadaljujemo vožnjo po cesti, po kateri smo iz Saletta prišli do prejšnjega slapu, in se zapeljemo nekaj minut naprej do vasice Chiout Cali, še ene od reklanskih zaselkov s čudovitim ozadjem Strme peči. Vozilo pustimo pred naseljem in se peš odpravimo preko mostu čez potok Rio Malimberg in skozi vas. Prav pri zadnjih hišah moramo biti pozorni na brunarico na levi, mimo katere se do struge potoka Rio Sbrici spusti prijetno speljana pot. Po strugi nadaljujemo približno 300 m navzgor; pri tem pomaga nekaj previdnosti in iznajdljivosti, da v čevlje ne zajamemo hladne vode. Zadnji del dostopa je zdaj lepo varovan, ob pomoči skob in jeklenice se povzpnejo do zatrepa soteske, kjer nas pričaka nepozaben prizor. Ogled tega in prejšnjega slapu lahko kombiniramo z obiskom vasice Patok, do katere je po stezi še dobre pol ure hoda.

Cascata Rio Repepeit – blizu rimskega mostu

Ko se peljemo še po dolini navzdol proti Klužam, je pred odcepom za Patoc na levi strani oznaka za rimski most in slap Repepeit. Parkiramo in se spustimo navzdol čez most; najprej zagledamo manjši umetni slap (jez), levo navzgor gre steza do bližnjega 40-metrskega slapu, desno navzdol (ob ceveh hidroelektrarne) pa je steza, po kateri se pride do tolmunov in prodišč, kjer se poleti očitno tudi kopajo.

Cascata Cadramazzo – Kodermac, prvak Železne doline

Ta 85 metrov visok slap, ki sva mu midva rekla kar Čedermac, je eden najbolj imponantnih v teh koncih. V Železni dolini, takoj za Klužami, gremo po magistralni cesti proti Trbižu. Ko pripeljemo skozi tunel (galerija), na levi opazimo ločen asfaltni pas ob cestišču, na koncu katerega parkiramo. Previdno (promet!) se sprehodimo približno 200 metrov vzdolž ceste in po mostu za pešce prečkamo Belo, gremo pod avtocesto in desno sledimo stezi še okoli 15 minut. Če se ne bomo ustrašili vseh možnih vrst smeti ob stezi, odvrženih z avtocestnega počivališča, bomo prišli do dveh opušenih hiš in oznake za Cuel de la Bareta, še malo naprej pa se pod viaduktom odcepi steza do slapu. Splača se iti do tolmunu pod slapom, saj nas tam objame osupljivo divji in veličasten ambient. Slap napajata hudournika Rio Fontanis in Rio Livinale.

Sklepne misli in napotki

V Reklanski dolini ob takem lagodnem raziskovanju slapov zlahka kakovostno napravimo ves dan, pa tudi za naslednjič bo še kaj ostalo. V dolini in njeni bližini je namreč poleg tukaj opisanih še več drugih, lažje ali težje dostopnih slapov (Cascata Rio Malimberg, Cascata Rio Molina, Cascata Rio Belepeit, Cascata Regina, Cascata del rio Simon ...), ki so prav tako vredni obiska. V pravih zimah je v dolini veliko ledenih slapov, poleti pa pridejo na svoj račun tudi ljubitelji soteskanja.

*Slap Kodermac (Cascata Cadramazzo)
Foto Štefan Šmigoc*

Biotop različnih kultur, vetrov in perspektiv

Tržaški Kras

Potepanje po Tržaškem Krasu je popotovanje stoterih impresij med morjem in Krasom.¹ Med večnim brenčanjem velikega pristaniškega mesta in otrplo tihoto ozkih vaških uličic, ki se zdijo kot v sen zamaknjene Trnuljčice, med dramatičnimi obmorskimi klifi in filigranskimi umetninami podzemnega sveta, med razkuštrano jato jader ter vinogradi in oljkami, ki v zavetju suhozidov zorijo na toplem soncu. Je utelešenje želje po pristnem stiku s svojsko pokrajino, ki čuječemu pohodniku pripoveduje vznemirljive zgodbe o sobivanju narave in človeka od pradavnine do danes.

Raznovrstni obrazi enega Krasa

Specifika geološke strukture, preplet sredozemskega in kraškega podnebja z burjo (brrr; mrha ima v Trstu celo svoj muzej!), strateški položaj z dostopom do morja ter narodnostno zgodovinski okvir so bili in ostajajo pomembni gradniki življenja na Tržaškem Krasu.

Kar vodam zaradi morfologije kraških kamnin ni bilo dano na površju, so obilno nadoknadile pod njim; v globinah so s svojo neuničljivo silo oblikovale edinstven in razsežen jamski sistem, ki je še vedno predmet speleoloških raziskovanj. Tako kot slavne osebnosti se tekoče vode Krasa rade gibajo inkognito in proč od radovednih pogledov vztrajajo vse do izliva v Jadransko morje. Z izjemo kratkega toka reke Timave je potok Glinščica eden redkih površinskih vodotokov. Osrednji vaški vodnjak in kraški kal sta bila prav zaradi pomanjkanja vode njena dragocena rezervoarja; kal je imel lahko tudi dve mlaki; tista za pitje in kuho je bila ograjena in dostopna samo po ozkih stopnicah, iz druge pa se je napajala živina.

Strokovnjaki menijo, da je bila površina Krasa nekoč bistveno višja kot danes, kar dokazujejo skalni osamelci nad cestnim prelazom med Colom in Repnom,

znani kot stene pod Tabrom. Medtem ko so se okoliške apnenčaste kamnine pod vplivom vode skozi tisočletja raztopile, so čvrstejši školjčni apnenci tem procesom kljubovali in ostali do deset metrov visoki stolpi.

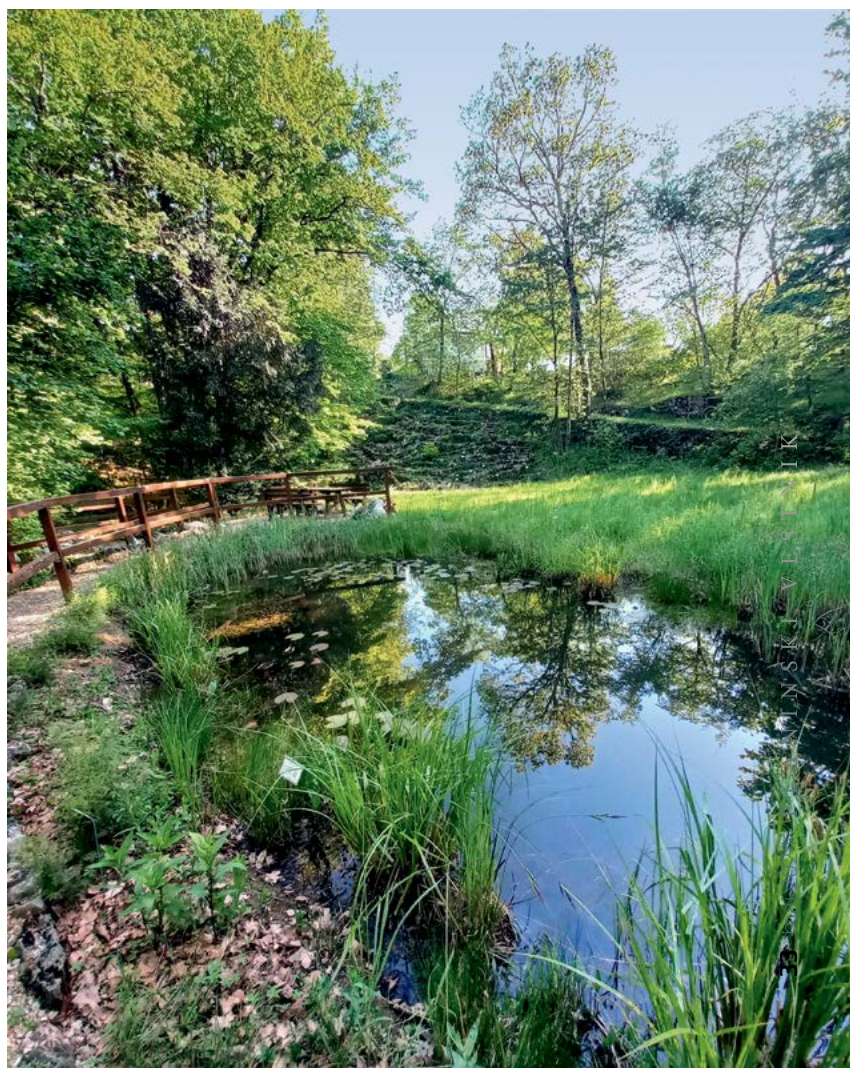
Tudi poraščenost Krasa in z njo prevladujoče drevesne vrste so se skozi čas ciklično spreminjale. Kjer je v preteklosti prevladoval hrast, se je sredi 19. stoletja zaradi požarov, pašništva in sečnje začel intenziven

V botaničnem vrtu Carsiana je zbranih okoli šesto različnih rastlinskih vrst.

Foto Janja Lipužič

¹ Med morjem in Krasom je promocijski slogan Tržaškega.

Botanični vrt Carsiana nedaleč od Zgonika je urejen v naravnem okolju velike vrtače in skrbi za več kot šeststo avtohtonih vrst rastlin. Razvrščene so v tipična mikro okolja, kot so kraška gošča, gozd, melišče, gmajna, obalno skalovje, gozd v dolini, gorski kras, mlaka in brezno. Med drugim je prikazan tudi pojav inverzije, pri kateri so zaradi specifične mikroklimе (temperatura na dnu doline je nižja kot pri vrhu) plasti rasti razvrščene v obratnem zaporedju kot običajno.

*Vas Slivno nad
Sesljanom je
izhodišče poti na
Grmado.*

Foto Janja Lipužič

program pogozdovanja s črnim borom. Danes raste le še v omejenem obsegu in ponovno prepušča mesto avtohtonim listavcem. Po drugi svetovni vojni so kmetje pašo drobnice počasi opuščali, zato je gmajne vztrajno preraščala gošča. V občini Padriče so se pred dvema desetletjema lotili projekta oživljanja tipične kraške gmajne (nem. Gemeinde, skupnost) in s tem ponovnega kultiviranja trajnostnega ekosistema, v katerem skupaj s človekom harmonično sobivata raznovrstna flora in favna.

Stara ledinska imena, to so zemljepisna imena, ki so jih domačini nadeli svojim zemljiščem, poljem, travnikom, delom gozdov, stezam in vodnim območjem, pričajo o njihovem etničnem izvoru in so dragocen del narodnega kulturnega bogastva. Prvotno so se prenašala z ustnim izročilom, pozneje pa so bila zapisana tudi v uradne zemljiške listine. Da zgodovinski spomin na slikovita poimenovanja, kot so Polentarska cesta, Izvidnica, Trnjeva steza, Dolina stare otave, Lanena dolina, Zad za njivo, Mjeja, Prva gmajna,

Lušca in mnoge druge, ne utone v pozabo, v zadnjih letih skrbita lokalni skupnosti v Padričah in Trebčah, ki sta zaslužni za zbiranje in kartiranje, ponekod pa so jih celo vklesali v kamne suhozidov.

Največja turistična pejca² na svetu

Med kar dva tisoč osemsto jamami Tržaškega Krasa je najimenitnejša in najlepša Breška ali Briškovska jama/Grotta gigante pri Zgoniku. Odkrita je bila v začetku 19. stoletja, a za javnost urejena šele sto let pozneje. Zaradi impresivne višine glavne dvorane, ki meri skoraj sto metrov, velja za največjo turistično jamo na svetu in je navedena v Guinnessovi knjigi rekordov. Pomembne arheološke najdbe iz bronaste dobe vključujejo človeške ostanke, ostanke jamskega medveda in številne fosile. Posebnost jame je podzemna seizmološka postaja, s katero merijo premike zemeljske skorje.

² V primorskem narečju jama, votlina.

Umetnost gradnje suhih kamnitih zidov je bila leta 2018 vpisana na Unescov seznam nesnovne kulturne dediščine. Foto Janja Lipužič

Slovenski priimki so na marsikaterem vaškem pokopališču še vedno v večini. Foto Janja Lipužič

Slovensko planinsko društvo Trst (SPDT) ima več kot stoletno tradicijo. V spomin na svojo dolgotrajno predsednico je čezmejno pot med Orlekom in Barkovljami/Barcola poimenovalo Pot Sonje Mašera. Trasiralo je tudi pot Vertikala od Glinščice in Tržaškega Krasa na jugu pa vse do Tromeje oziroma Peči na severu in tako simbolno povežalo vse slovenske planince na drugi strani meje. Pot ne spada pod okrilje CAI, je pa z modro krožno oznako vrisana na zemljevidu Tabacco. Društvo je izdalo tudi vodnik z opisom poti.

Jama Labodnica/Grotta di Trebiciano nad Trebčami, skozi katero teče reka Timava, je več desetletij veljala za najgloblje brezno na svetu. Dostop je zahtevnejši in omejen; v navpične jaške se lahko s samovarovanjem ob lestvah spustimo samo v spremstvu jamarskih vodnikov.

Med privlačnejšimi omenimo še jamo, posvečeno kultu starega poganškega boga Mitre/Grotta del Mitreo, Nemogočo jamo/Grotta impossibile, odkrito šele pred dobrim desetletjem ob gradnji avtoceste nad Trstom, Pečino na Leskoucah ali Modro jamo/Grotta Azzurra – vanjo bomo pokukali na enem od naših izletov, ter Pejco v Lazcu/Torri di Slivia, ki slovi po kapniških strukturah, predvsem stalagmitih.

Tematske poti ob obali in v zaledju

Ko planinci slišimo besedi Tržaški Kras, živahno zastrizemo z ušesi. Prva asociacija je seveda čudovita dolina Glinščice, nedvomno vsaj iz literature dobro poznana tudi našim bralcem. Poti vseh težavnosti, od sprehajalnih do brezpotnih in opremljenih ferat (zelo zahtevnih zavarovanih poti), skupaj s privlačnimi vedutami in sproščujočo obmorsko klimo, so magnet za obiskovalce. Zaradi izborne vegetacije in geološke posebnosti je območje zaščiteno pod okriljem Naravnega parka Glinščica/Riserva Naturale della Val Rosandra. Iz naše reportaže Glinščico izpuščamo, saj jo je *Planinski Vestnik* pred leti že obiskal, in se ustavimo nekoliko severneje, na visoki kraški planoti med jadranskim morjem in matičnim Krasom, na zemljepisni dolžini med Fernetiči in Devinom/Duino. Geometrija planinskih poti v tržaškem zaledju je razvejana in obsežna. So dobro uhojene, tu pa tam malce površno označene, a nikoli povsem zapuščene.

Delček Tržaškega Krasa in njegove pestre zgodovine lahko doživimo tudi na kolesu, denimo na kolesarski stezi Cottur/Pista ciclopedonale Cottur, kjer je v letih med 1887 in 1959 potekala železniška proga med Trstom in Hrpeľjami. Steza se iz središča Trsta na 16 kilometrih dolžine vzpne za slabih 400 višinskih metrov; spotoma zapelje v obnovljene železniške tunele, vodi mimo ostankov postajališč in osupne s pogledi na naravne lepote doline Glinščice.

Mnogim so poleg standardiziranih številčnih oznak pripeta tudi imena lokalnih ali širše prepoznavnih osebnosti, kar je seveda dobrodošlo v namen orientacije, predvsem pa kot iztočnica za izkustveno srečanje s krajevno zgodovino. Prelepa Rilkejeva pot, ki tik ob robu visokih pečin povezuje obmorski Sesljan/Sistiano z Devinom in tamkajšnjim gradom, kjer je krajši čas ustvarjal pesnik Rilke, najbrž ne potrebuje posebne promocije. Strmi klifi in priobalno morje danes sodijo pod Naravni rezervat Devinske stene/Riserva Naturale delle Falesie di Duino, nekoč pa so navdihnili zbirko čudovitih stihov. S sinje modrimi razgledi nič manj radodarna, a manj obljudena je pot Tiziane Weiss okoli Nabrežine/Aurisina, urejena v spomin na izjemno, tragično preminulo tržaško alpinistko. Zaradi omamnega vonja po mediteranskih zeliščih je znana tudi kot Žajbljeva pot/Sentiero della salvia. Obe poti se združita v Kugijevo pot. Pri Nabrežini se navzdol do obale odcepi kratka in strma Ribiška pot/Sentiero dei Pescatori. Po njej so

Visoka pot Krasa (Alta via del Carso) z oznako št. 3 povezuje vse najvišje vrhove Tržaškega Krasa. Foto Janja Lipužič

Vaški vodnjak in kal sta bila v preteklosti dragocena vodna vira. Foto Janja Lipužič

*Nad in pod
Napoleonsko cesto
je priljubljeno
naravno plezališče.
Foto Janja Lipužič*

ribiči v preteklosti prenašali svoj ulov iz pristanišča do naselja. Lovili so v majhnih hrastovih čolnih, izdolbenih iz enega debla, imenovanih čupe.

V obalnem pasu seveda ne moremo brez omembe čudovite panoramske Napoleonske ceste ali pravilneje Strada Vicentina, po inženirju, ki je dokončal njeno gradnjo. Okoli štiri kilometre dolga sončna promenada med obeliskom na Opčinah/Opicina in Prosekom/Prosecco vodi mimo sten priljubljenega naravnega plezališča in se konča pri svetišču na Vejni/Monte Grisa. Tako Rilkejeva pot kot Napoleonika sta nezahtevni turistični poti za vsakogar.

Seznam tematskih poti zaključujemo s prav posebno gozdno učno potjo s taktilnimi in slušnimi pripomoč-

ki, posebej prilagojeno slepim in slabovidnim osebam. Pot Josef Ressel med Bazovico in Lipico je posvečena vsestranskemu izumitelju ladijskega vijaka; po poklicu gozdarski inženir je dolga leta služboval v Trstu in spodbujal pogozdovanje tega dela Krasa.

Po starih trgovskih, poštnih in kmetijskih poteh

Ko se s primorja pomaknemo v notranjost Krasa, se srečamo s Potjo podeželskega Krasa ali Gemina po stari rimski cesti med Oglejem/Aquileia in Trstom. Po stezah, ki so jih kmetje nekoč uporabljali pri svojih opravilih, vodi mimo gostoljubnih osmic, skritih jam, kamnolomov, mističnih prazgodovinskih gradišč in kal. Ker je široka in položna, je pravšnja tudi za vožnjo s kolesom ali, kot predlagajo njeni pobudniki, ježo na konjskem hrbtu.

Najbolj *pravovern*a hribovska pešpot tega območja je seveda Visoka pot Krasa/Alta via del Carso, označena s številko 3, ki na skupni dolžini 52 kilometrov nabere okoli tisoč višinskih metrov. Začne se v vasi Pesek med Bazovico in Kozino; potem ko preči Kokoš, poveže praktično vse obmejne vzpetine, griče in vršiče ter se na koncu spusti v Jamlje/Iamiano tik nad morjem. Po dobro markiranem koridorju Visoke poti Krasa hodimo tudi na vseh štirih izletih, opisanih v sredici.

Kjer se konča trojka, ob ustju reke Timave izvira pot št.1. Vrača se nazaj proti vzhodu, sprva bližje obali, nato visoko nad Trstom, skozi zaledje Glinščice in mimo Milj vse do obmejnega Lazareta. Je del poti Via Alpina; v tržaškem delu je dolga 63 kilometrov in zbere 1680 višinskih metrov. Zamisel, da ta kar velik dolžinski in višinski zalogaj razdelimo na več manjših pohodnih grizljajev, odlično podpira javni avtobusni prevoz. Pri načrtovanju etap je v pomoč spletna stran z voznim redom (glej vire). Nekateri obalni odseki so že omenjeni v prejšnjem poglavju. ●

Informacije

Kako do izhodišč: Do opisanih izhodišč se pripeljemo po primorski avtocesti in izberemo izvoz za Sežano. Zapeljemo čez mejni prehod Fernetiči, kjer imamo več možnosti: južno po avtocesti na izvoz Trebče (Goli vrh), severno takoj za mejnim preходом (Medvedjak in Volnik) ter severozahodno na izvoz Prosek (Sv. Lenart) in naprej na izvoz Sesljan (Grmada in Bezgonov vrh).

Vodniki: V slovenskem jeziku ni vodnikov.

Internetni viri: www.grottatigante.it/

www.percorsiprovinciats.it/

www.giardinobotanicocarsiana.it/

www.tplfvg.it/

www.grottatorridislivia.it/

www.spdt.org

Zemljevidi: *Carso Trestino - Kras, Trieste - Škocjanske jame*, Tabacco 047, 1: 25.000.

Primorska, Obala, Kras in Tržaška pokrajina, Kartografija, 1: 40.000.

Primorje in Kras, izletniška karta, Geodetski zavod Slovenije, 1: 50.000.

Goli vrh/Monte Calvo, 454 m, in Goli vrh/Monte dei Pini, 476 m

Tržaški Kras

Od dveh goličev iz naslova je v resnici plešast¹ le eden, Calvo, hribec s prelestnimi pogledi na Trst in njegovo zaledje, dru-

¹ It. Calvo, gologlav, plešast.

Razgledni stolp Vedetta Alice na Golem vrhu, 454 m, s krasnim pogledom na tržaški zaliv Foto Janja Lipužič

gega pa so že dolgo tega prerasli borovci. Vseeno navijamo za obisk obeh; tako zaokrožimo kratkočasno pohajanje na jugovzhodnem robu Tržaškega Krasa in spoznamo del naravne in kulturne krajine našega zamejstva z gozdnatim gričevjem, površinskimi kraškimi pojavi, kot so vrtače in žlebiči, tipično kraško gmajno ter naselja s še vedno močno slovensko narodnostno identiteto.

Na turi imamo dva zasilna izhoda; iz Bazovice se na izhodišče vrnemo z javnim avtobusom in naslednjič na enak način dopolnimo celoten krog ali pa z grebena sestopimo že v Padriče in se zadovoljimo zgolj z vzponom na Goli vrh, 476 m, na drugi strani doline.

Zahtevnost: Lahka označena pot. Odsek Drašče–Padriče–Gropada je orientacijsko malce zahtevnejši, označen je z modrimi krožnimi markacijami poti Vertikala SPDT.

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 375 m

Izhodišče: Kraj Trebče/Trebiciano, 345 m. Mimo Sežane zapeljemo čez

mejni prehod Fernetiči in po avtocesti nadaljujemo proti Trstu na izvoz Trebče. Parkiramo na malem trgu z vodnjakom in avtobusno postajo.

WGS84: N 45,673178°, E 13,822737°

Časi: Izhodišče–Bazovica 3 h

Bazovica–izhodišče 3.20 h

Skupaj 6–6.30 h

Sezona: Vsi letni časi razen poleti, ko je prevroče.

Zemljevida: Carso Trestino - Kras, Trieste - Škocjanske jame, Tabacco 047, 1: 25.000; Primorska, Obala, Kras in Tržaška pokrajina, Kartografija, 1: 40.000

Opis: Ob glavni cesti gremo nazaj do manjšega križišča z oznakami kolesarske poti, kjer sta začetek (levo) in konec (desno) našega kroga. Med hišami in čez avtocestni nadvoz pridemo na zložen kolovoz proti sedlu Trebenski vrh/Valico di Trebiciano. Grebenska pot št. 1 se nadaljuje levo (desno Opčine) v prijeten gozd, iz katerega se na stolpu Vedetta Alice odprejo pogledi na celoten tržaški zaliv. Sestopimo na sedlo Drašča/Valico di Monte Spaccato in se na drugi strani cestnega

Medvedjak/Monte Orsario, 467 m, in Volnik/Monte Lanaro, 544 m

Tržaški Kras

Razgledni stolp na vrhu hriba je praviloma obet imenitne panorame in na naši turi bomo stali kar na dveh. Onstran Tržaškega zaliva tja do Gradeža in Savudrije ter čez valovito kraško planoto od Slavnika do Nanosa, Krna in celo Karnijskih Alp se bodo odpirala obzorja.

Stolpa na Medvedjeku in Volniku nudita čudovite razglede na celoten Kras. Foto Janja Lipužič

Čeprav Medvedjak in Volnik nista neposredna soseda, smo ju povezali v skupno turo, na kateri ne manjka priložnosti za postanek ob zanimivostih iz zakladnice narave ali dela človeških rok: ostre kraške škraplje, žlebiči in doline Naravnega rezervata Medvedjak, nedotaknjeni gozdovi v Naravnem rezervatu Volnik, Repentabsko svetišče/Santuario Monrupino, gradišče in osamele stene pod Tabrom, tipična kraška hiša, spomeniki lokalnim pesnikom ter vrsta takšnih, ki jih boste spotoma odkrili sami.

Vsak vrh je seveda lahko tudi samostojen cilj; za podrobnosti se posvetujte z zemljevidom, saj je poti in stranpoti v teh krajih res veliko.

Zahtevnost: Lahka označena pot

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 450 m

Izhodišče: Malo parkirišče z razlagalno tablo ob cesti Fernetiči–Repen, 329 m. Mimo Sežane zapeljemo čez mejni prehod Fernetiči in zavijemo takoj desno. WGS84: N 45,707477°, E 13,818549°

Časi: Izhodišče–Medvedjak 45 min

Medvedjak–Col–Repen 1 h

Repen–Volnik–Repen 3 h

Repen–izhodišče 1 h

Skupaj 5.30–6 h

Sezona: Vsi letni časi razen poleti, ko je prevroče.

Zemljevida: Carso Trestino - Kras, Trieste - Škocjanske jame, Tabacco 047, 1: 25.000; Primorska, Obala, Kras in Tržaška pokrajina, Kartografija, 1: 40.000

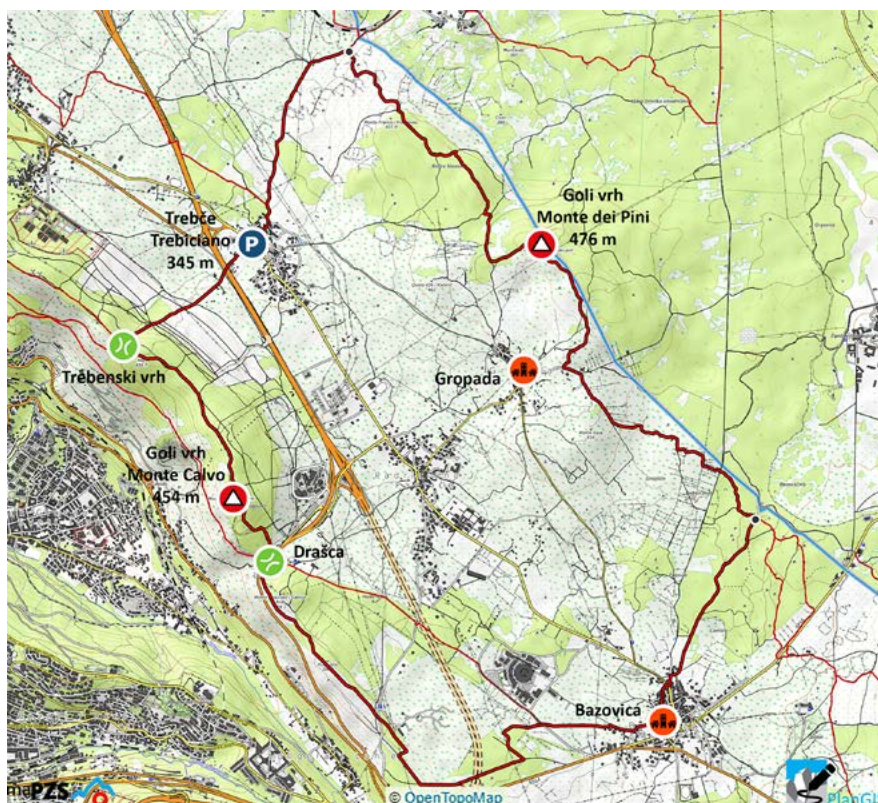
Vzpon: Pot na prvi etapni cilj, Medvedjak, je označena s št. 43. Višje se združi s št. 3, ki se kmalu odcepi nazaj v Fernetiče, mi pa v isti smeri dosežemo vrh, kjer je precej ostankov vojaških objektov in razgledišče z vpisno skrinjico. Vrnemo se do razpotja in nadaljujemo naravnost po poti št. 3 do Cola. Na drugi strani ceste izberemo Pot pesnikov in obidemo Repentabsko svetišče (dostop po stezi levo). Na naslednjem razpotju gremo rahlo desno na ožjo cesto z oznako št. 42 do zadnjih hiš v Repnu, tam desno do parkirišča, kjer je izhodišče za Volnik.

Goli vrh/Monte Calvo, 454 m, in Goli vrh/Monte dei Pini, 476 m

Tržaški Kras

PLANINSKI VESTNIK \ maj 2024

podhoda vzpne desno v gozd (levo krajša varianta v Padriče). Pot se položi, prečka lokalno cesto, gre kratko ob ograji, nato levo ob robu igrišča za golf in mimo desnega odcepa za Glinščico. Na slabo označenem stiku z gozdno cesto zavijemo levo in hitro spet desno v Bazovico.

Po stranskih ulicah pridemo na severni konec Bazovice (parkirišče, avtobusna postaja), kjer je začetek Resslerve poti. Po njej pridemo do slovenske meje in levo (desno Kokoš) zavijemo na dobro markirano Visoko kraško pot št. 3. Nad Gropado se priključi pot iz Padričev, mi pa nadaljujemo čez porasla pobočja Golega vrha, 476 m, vse do razpotja pri jami Labodnica (desno Orlek, naravnost Fernetiči). Levo se po asfaltni cesti (tudi kolesarska pot) vrnemo na izhodišče.

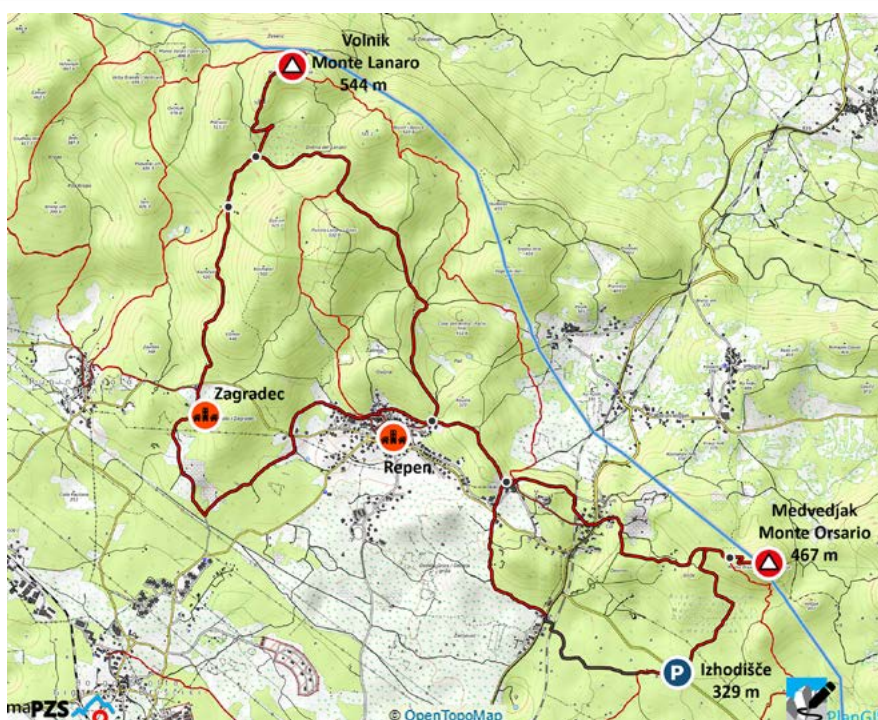
Janja Lipužič

Medvedjak/Monte Orsario, 467 m, in Volnik/Monte Lanaro, 544 m

Tržaški Kras

PLANINSKI VESTNIK \ maj 2024

Širok kolovoz št. 24 se v zmernem, nikoli prenapornem vzponu približa državni meji, zavije levo (naravnost Slo) in skozi gozd pripelje do stika s potjo št. 5. Desno do razglednega stolpa na Volniku, 544 m, ni več daleč.

Sestop: Čez vršno pobočje sestopimo do razpotja s potjo št. 24 in od tam naravnost oziroma po levem kraku št. 5a v vas Zagradec/Sagrado. Prečkamo cesto in za turistično kmetijo Milič stopimo na Pot podeželskega Krasa, ki nas po makadamu v širokem loku mimo kamnoloma vodi nazaj v Repen. Na drugi strani ceste med ulicami pridemo do stičišča poti št. 24 in 42, kjer smo že bili. Nadaljujemo po znani poti do prvega križišča in desno po št. 42 na glavno cesto, kjer je avtobusna postaja. Takoj na drugi strani se pot nadaljuje mimo kala in opuščenega kamnoloma. V križišču prečkamo cesto desno in takoj ob prvi hiši stopimo na neoznačen kolovoz, ki gre pod železniškim tirom. Držimo se uhojene poti in vrnemo na izhodišče.

Janja Lipužič

Sv. Lenart/Monte San Leonardo, 389 m

Tržaški Kras

Prvovrstni kraški razglednik leži na dobri polovici obmejnega gričevja severno med Opčinami in Devinom. Izhodišče krožne poti je v vasi značilne lokalne arhitekture Salež; nekaj ur dodatne hoje bi ga pomaknilo še bližje morju, denimo v Gabrovico ali Križ. Na samem vrhu je pred stoletji stala cerkev; ostanki zidov so še

vedno tam, skupaj s sledovi prazgodovinskega arheološkega najdišča. V drugem delu izleta nas sredi kraške gmajne čaka pravi mali podzemni zaklad, Modra jama z več kot dvajset metrov širokim vhodom. Poleg geološke ima tudi zgodovinsko vrednost; znana je po najdbah živali, orodja in posod iz neolitika,

Obzidje stare cerkve na vrhu Sv. Lenarta Foto Janja Lipužič

med prvo svetovno vojno pa je služila kot zavetje vojakom in vodni rezervoar. Jama je dokaj plitka, dolga pa 225 metrov; z nekaj previdnosti in svetilko je dostopna po uhojeni, a spolzki poti.

Zahtevnost: Lahka označena pot.

Oznake so ponekod pomanjkljive, priporočamo uporabo zemljevida. Ker je svet poln jam, brezen in udornin, ne zapuščamo označenih poti.

Oprema: Običajna planinska oprema, svetilka za vstop v jama

Višinska razlika: 190 m

Izhodišče: Vas Salež/Sales, 252 m. Iz Sežane peljemo čez mejni prehod Fernetiči in po avtocesti na izvoz Prosek ter skozi Gabrovce na izhodišče. Parkiramo kje ob ulici, možnosti ni veliko.

WGS84: N 45,746444°, E 13,731742°

Časi: Izhodišče–Sv. Lenart 1.30 h

Sv. Lenart–izhodišče 2.30 h

Skupaj 4 h

Sezona: Vsi letni časi razen poleti, ko je prevroče.

Zemljevida: Carso Trestino - Kras, Trieste - Škocjanske jame, Tabacco

Grmada/Monte Ermada, 323 m, in Bezgonov vrh/Monte Sambuco, 214 m

Tržaški Kras

Na Grmadi so bili v prvi svetovni vojni pomembni vojaški položaji.

Foto Janja Lipužič

V zaledju Sesljana in Devina, kjer je kratek čas ustvarjal poet Rilke, se kraška planota na Grmadi še zadnjič dvigne v kolikor toliko omembe vredne višine, preden se na zahodu zlije s furlansko nižino. Okoli vrha je v času prve svetovne vojne potekala obrambna linija avstro-ogrske vojske, veliko ostankov je vidnih še danes. Del poti tako hodimo po Poti miru, več kot petsto kilometrov dolgi pohodniški poti med Alpami in Jadranom, ki povezuje s soško fronto zaznamovane kraje in širi sporočilo miru in prijateljstva med narodi.

Opisani turi lahko dodamo še slikovito Pot Slivno/Sentiero Slivia, ki obkroži kale, polja, vinograde in opuščene kamnolome okoli prikupne vasi ter se vzpne na Gradec s sledmi naselbine oziroma utrdbe iz 2. stol. pr. n. št. Lepo doživetje obeta tudi ogled bližnje jame Pejca v Lazcu.

Zahtevnost: Lahka označena pot.

Okoli Grmade je polno kavern, brezen in udornin, zato previdno, posebej z otroki!

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 230 m

Izhodišče: Vas Slivno/Slivia, 157 m. Iz Sežane zapeljemo čez mejni prehod Fernetiči in nadaljujemo severozahodno po avtocesti na izvoz Sesljan ter po lokalni cesti na izhodišče (oznake Torri di Slivia). Parkiramo na začetku vasi malo pred cerkvijo.

WGS84: N 45,770690°, E 13,664948°

Časi: Izhodišče–Mavhinje–Cervolje–Grmada 1.45 h

Grmada–Bezgonov vrh 1.15 h

Bezgonov vrh–Mavhinje–izhodišče 1.30 h

Skupaj 4.30–5 h

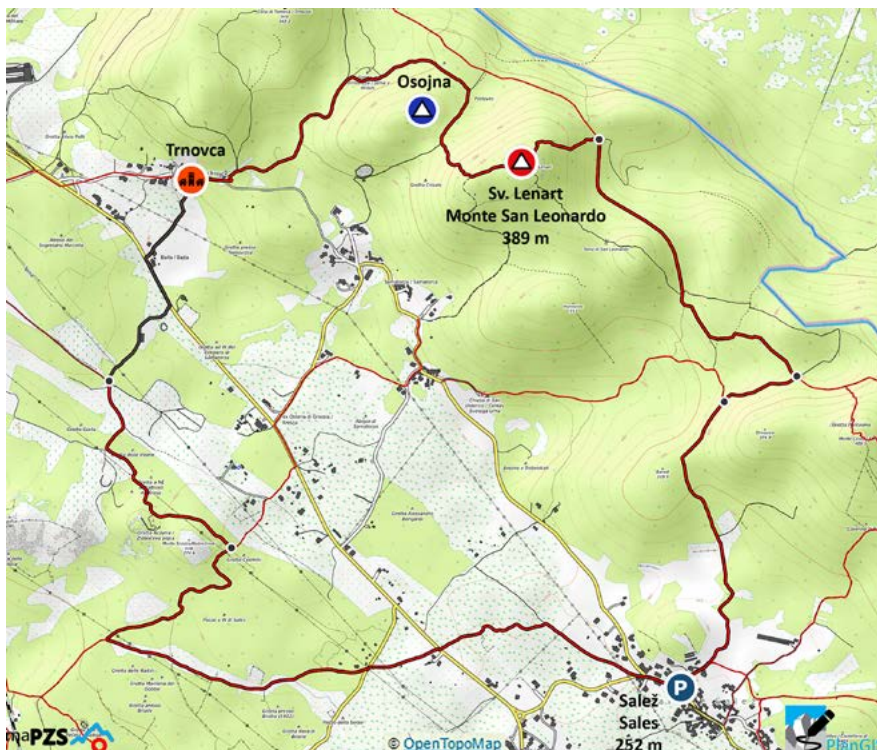
Sezona: Vsi letni časi razen poleti, ko je prevroče.

Zemljevida: Carso Trestino - Kras, Trieste - Škocjanske jame, Tabacco 047, 1: 25.000; Primorska, Obala, Kras in Tržaška pokrajina, Kartografija, 1: 40.000

Opis: Mimo cerkve gremo skozi vas do konca asfalta, naprej po kolovozu in desno za oznakami št. 31 v Mavhinje. Stopimo nekaj korakov desno po cesti

Sv. Lenart/Monte San Leonardo, 389 m

Tržaški Kras

047, 1:25.000; Primorska, Obala, Kras
in Tržaška pokrajina, Kartografija,
1:40.000

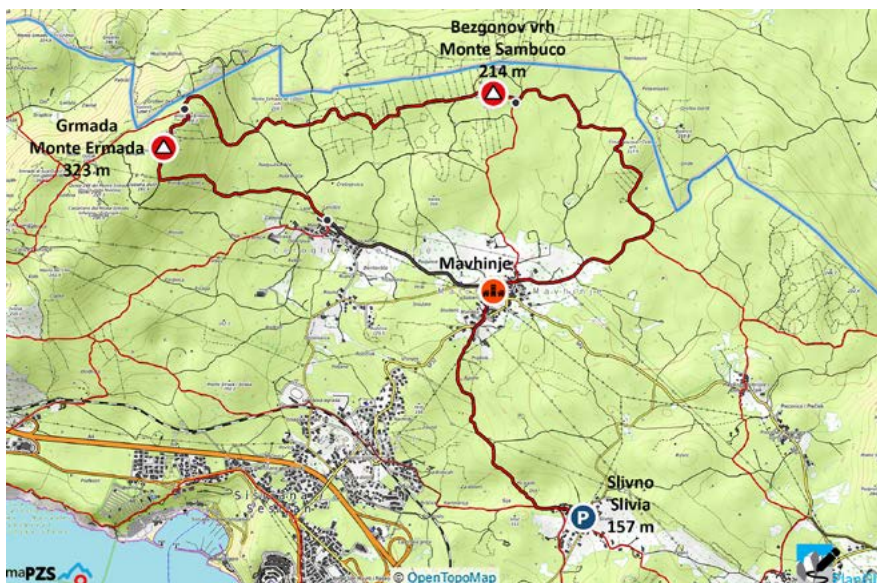
Opis: Na robu vasi ob vodnjaku in pa-
noju najdemo markacije poti št. 36 in
oznake poti Alpe Adria. Vodijo nas

severno do zadnjih hiš in naravnost
na kolovoz, ki ga kmalu objame gozd.
Mimo kala in gradišča v zmernem
vzponu pridemo do prečne poti št.
45 in nadaljujemo do stika z Visoko
potjo Krasa št. 3. Po njej gremo do iz-
razitega levega odcepa 10a in se malo
strmeje vzpnemo na sam vrh, 389 m.
Naš krak poti št. 10 sestopa v desno in
spotoma obhodi vzpetino Osojna. V Tr-
novci ob tabli Pot podeželskega Krasa
zavijemo levo na glavno prometnico
in ob njej kratko levo. Nadaljevanje je
slabo označeno; najdemo ga na drugi
strani ceste ob veliki tabli. Po kolovo-
zu gremo naprej do oznake za jamo in
v isti smeri do razpotja, kjer se na levi
končno pojavijo zbledele markacije
poti št. 35. Po ogledu Modre jame (pot
desno) se vrnemo na označeno pot. Na
razpotju s potjo št. 10 zavijemo desno in
čez čas ostro levo, da stopimo na širok
kolovoz. Na kratki razdalji moramo dva-
krat čez asfaltno cesto, potem pa smo
že na zaključnem odseku poti, ki nas
"odloži" na izhodišču.

Janja Lipužič

Grmada/Monte Ermada, 323 m, in Bezgonov vrh/Monte Sambuco, 214 m

Tržaški Kras

in ob puščici na drugo stran ter skozi
vas na lokalno cesto. Po njej zavijemo
levo ter približno kilometer v Cerovlje

(ni markirano), tam naravnost ko kon-
ca asfalta, kjer je manjše parkirišče
in začetek poti št. 8. Ta se s kolovoza

kmalu odcepi levo (desno pot Vertika-
la). Med vzponom na Grmado, 323 m,
ki gre pod daljnovodom, že lahko po-
gledujemo proti morju in vzdolž plano-
te na hribe v daljavi.
Sestopimo severno v smeri sloven-
ske meje do desnega odcepa poti št.
3 (naravnost Grofova jama, Slo), ki
nas bo spremljala vse do Bezgonove-
ga vrha. Do tja prečkamo več kolo-
vozov, vsa razpotja so dobro označe-
na. S kamnitega vrha (drog s tablico)
sestopimo na drugo stran do križišča
(desno krajša pot v Mavhinje), naša
pot št. 3 pa se obrne levo. Makadam
kmalu zapustimo (možic) in gremo v
gozd; prečimo dva kolovoza in večkrat
spremenimo smer (pozor na oznake),
se spustimo v dno vrtače in nazadnje
izstopimo na gozdno cesto. Po njej pri-
demo desno v Mavhinje (levo Slo) ter
po poti vzpona nazaj v Slivno.

Janja Lipužič

O soncu, sencah in velikanskem veselju

Čeprav zima tistega leta sploh ni pokazala ostrih zob, sonce v Zadnjo dolino pod Triglavom takrat vseeno ni hodilo na potep. Njegova pot po nebesnem svodu je potekala prenizko, zato so ga pred pravljničnimi bitji, ljudmi, živalmi, rastlinami, skalovjem in vodovjem iz dneva v dan zakrivali visoki gorski vrhovi Pihavca, Triglava, Kanjavca, Ozebnika in morebiti še katerega.

Gorski očaki so si s soncem vsako jutro ogreli od noči prezeble hrbte, prebivalci v dolini pa bi brez kurjave in zimskih oblačil bolj tenko piskali, saj jih sonce ni obiskovalo. Kajti veste, njemu je bilo figo mar za vse. Res mu je bilo čisto vseeno, ali posveti v dolino ali ne. Goram je vsako jutro namenil svoj topli nasmeh, dolincem pa ni preostalo drugega kot gretje pri peči, tople obleke in volnene odeje, zato so vsi po vrsti komaj čakali, da se spet prikaže tudi v dolini in jih ogreje.

"Saj bo, saj bo, ampak pred svečnico ne bo nič! Bo treba še malo potrpeti in počakati," so potrpežljivi domačini vedno znova razlagali gospodični, kadar jih je kot majhen otrok že stotič povprašala, kdaj bo svetlo sonce končno posijalo v Zadnjo dolino, prebudilo novo življenje in posušilo leseno streho njene hiške.

Kdo ve, kdaj bo hiška spet osončena in svet pred njo dovolj ogret, da si bosta z Dixie lahko postlali na vrtu in začeli uživati v pomladi? Vedelo je le sonce.

Zeblo je tudi Dixie, za povrh pa je pogrešala svoje gorske prijatelje: ježka Pleška, medveda Meda, veverice, svizce in polhe, saj so vsi spali, smrčali in hranili svoje moči za pomlad.

"Vsaka stvar potrebuje svoj čas. Tudi sonce. Zato pač še malo potrpi in počakajva. Saj bo, saj bo, pravijo Trentarji," je gospodična slednjič popustila in se vdala v usodo, čakajoč na sonce. Ono pa je še naprej brezskrbno sijalo in se sprehajalo le po ustaljeni zimski poti. Speljana je bila precej nižje po nebu kot poletna, zato se

mu je vsak dan uspelo skriti za visokimi gorami in se potepati po tišjem svetu kot poleti, ko je sijalo vsem na obeh.

Namesto sonca je v ospredje rinila senca. Na trenutke se je zdela prav odbijajoča v svoji temačnosti in sivini. Mnoge je spravljala v obup, njej pa se je prav fino zdelo, da je vsaj v zimskem času končno zavladata po dolini.

Soncu naproti

"Če sonce noče k meni, se bom pa jaz sprehodila k njemu," se je gospodična domislila tistega jasnega jutra, ki je nakazovalo še en sončen dan za visokimi gorami in zasenčeno osojno dolino pod njimi. Dixie se je takrat ravno izkobacala s svojega toplega ležišča. Še vsa krmežljava in malo omotična je globoko zazehala, se pretegnila in se zazrla v gospodičnine oči. Iz njih je mahoma razbrala misli o obisku sonca, zato se je podvizala proti svoji posodi, saj si res ni želela lačna na pot. Prepričana, da jo že čaka zajtrk, se je razočarano zagledala v prazno skodelo pod seboj, ki ji je vzbudila še večji tek in lakoto. Brž se je ustopila pred gospodično, pomahala z repom sem ter tja in tako milo zablistala s svojimi kot lešnik svetlimi očmi, da je gospodična s slabo vestjo pohitela k omari in so začeli briketi iz vrečke brž skakati v posodo. S slastjo jih je psička grizljala, in ko je pogoltnila še zadnjega, je poln želodček poplahnila s pol skodelice sveže vode. Še enkrat se je pretegnila in se postavila pred vhodna vrata.

"Danes sva pa popolnoma usklajeni," je gospodična, ki je tudi že pozajtrkovala, pomislila med odklepanjem vrat. Z oprtanim nahrbtnikom, v gojzarjih in s pohodnima palicama v roki se je prikazala na plano in pasjo prijateljico pripela na povodec.

Zaklenili sta hiško, ji pomahali v pozdrav in se odpravili na pot proti soncu. Avto sta pustili počivati, saj ju od cilja ni ločilo več kot pol urice lahke hoje navzdol in še čisto mičkeno navzgor. Ob izteku makadamske poti sta zavili v desno in nekaj minut stopicljali po glavni cesti proti Malemu Vršiču. Komaj sta si dobro pretegnili noge, sta dosegli parkirišče, ki ga je že oblivalo februarsko sonce.

"No, vidiš, pa sva te našli," se je razveselila gospodična, ko se je zagledala v modro nebo in jo je po dolgih laseh pobožalo svetlo sonce. Ker je s seboj vzela ponjavo, jo je zdaj pogrnila na suho travo, da sta skupaj s psičko legli nanjo. Nastavljali sta se prijetnim sončnim žarkom in brez misli dremuckali. Pravzaprav sta kar zaspali. Ko se je gospodična zbudila, je sonce zagledala visoko nad seboj in zaščemelo jo je po obrazu.

"Hm, tole sonce je pa močno. Upam, da me ni opeklo," si je rekla, ko je bilo že prepozno. Kajti sonce je opeklo gospodično, kar je opazila takoj, ko se je pogledala v žepno ogledalce.

"Glej glej, saj sem rdeča kot kakšen paradižnik! Kolikokrat mi je mama polagala na srce, da je prvo sonce vedno treba spoštovati in mu ne nastavljati lic, pa sem spet pozabila," si je priznala, ko je opazovala svoj obraz. Da ne bi dobila sončnih opeklin, si je v kožo vtrla ognjičevo kremo in z njo prekrila tudi kužkin črni smrček.

V severozahodni steni Velikega Vršovca v Trenti po strmi soteski Kloma teče hudo-urniški potok istega imena. Kloma pa domačini imenujejo tudi prvega v nizu slapov tega potoka, ki je najlepše viden z Malega Vršiča.

Za ogled spodnjega dela potoka in prvih slapov je potrebna planinska oprema in vsaj malo izkušenj, v zgornji del soteske, ki je edinstvena posebnost Trente, pa naj se odpravijo le prekaljeni alpinisti s primer- no opremo, izkušnjami in zvrhano mero poguma.

Ples v soteski

Na Malem Vršiču je vladala tišina. Niti en avto ju ni zmotil, niti en pohodnik ni šel mimo, tudi noben kolesar ni prisopihal in noben motorist ni zasmradil zraka. Gospodična in Dixie sta v blaženem miru pomalicali, zložili ponjavo in se začeli odpravljati domu naproti.

"O, kako lepo se od tod vidi soteska Klome," je vzklíknila gospodična. "Kaj, če bi se odpravili še do slapa, ki se riše v daljavi," je na glas razmišljala, ko sta sestopali proti lesenemu mostu čez mirno reko. Most je bil povsem suh. Niti sledu o kakšnem snegu ali ledu ni bilo, zato sta jo družno mahnili po senčni gozdni učni poti proti soteski.

"Hov hov hov, drage moje ovčke, kje pa ste?" je v bližini hlevčka vprašala Dixie.

"Be, bee, beee, tu smo me, bee, bee. A si res ti, kar vidijo naše ovčje oči? Celo zimo te ni bilo na spregled," so zablejale tri bele ovce in družno pridirjale k psički.

"Seveda sem jaz, kdo pa drug. O, kako vam je zrasla dlaka, odkar se nismo videle," se je začudila psička.

"Bee, saj nam je res, bee bee. Še sreča, sicer bi nas vso zimo zeblo," so ji zaupale kosmatinke. Eni je okoli vratu visel zvonec, ki je zacingljajl vsakič, ko se je premaknila.

Gospodična je iz žepa potegnila kos kruha in ga pravično razdelila vsem trem, te pa so ga s slastjo zmlele med svojimi močnimi zobmi.

Pri zgornjem lesenem mostičku sta Dixie in gospodična krenili navkreber čez laz in naprej v gozd. Po strmi stezici sta sopihali proti slapovom. Spodnji potok je kmalu le še tiho šumel v grapi, ko sta se po cikcakasti potki povzpeli tako visoko, da sta že zaslišali prvi slap. Takrat pa se je pred sprehajalkama sunkovito premaknilo dračje. Dixie je odskočila, osupla gospodična je obstala na mestu; obe sta ostali tihi in oprezali za tistim, kar je premikalo suhe vejice na tleh. Trenutku tišine je sledil glasen žvižg, temu pa prhutanje ptičjih kril.

V zrak se je pognal črni kos. Kdo se je najbolj prestrašil, presodite sami.

Črni kos je zletel na najvišjo vejo bližnjega drevesa. Počakal je minuto, si oddahnil od presenečenja, potem pa odprl svoj rumeni kljunček in začel žvrgoleti. Dixie je takoj prepoznala znano pesmico: "Pleši, pleši črni kos. Kako bom plesal, ko sem bos. Kupil si pa čevlje bom, valčke tri zaplesal bom!"

"Plesal boš s siničico, lepo mlado ptičico. S čevlji tolkel boš ob tla, se bo tresla zemlja vsa," mu je z visoke bukve na drugem koncu goščave zažvižgala nagajiva mlada kosovka. Niti Dixie ni mogla ostati tiho, zato je brž zažvižgala še zadnjo kitico: "Kdor pa hoče plesati, mora godce plačati. Saj ni godec kakor konj, da bi godel nam zastonj."

Gospodična jih je poslušala in se čudila, kje se je njena psička naučila žvižganja. Pojma ni imela, da na njenem ramenu sedi postavna vila Aliv, ki prizadevno vihti čarobno paličico tako spretno, da ...

Ja, Aliv je s svojo paličico uspelo začarati tudi gospodično! Njo, ki nikoli ni plesala, so nanekrat tako zasrbele pete, da je začela kar v gozdarjih v ritmu poskakovati sredi gozda in se radostiti ob poslušanju žvrgolenja, ki je prebujalo ves gozd. Zapele so siničke, zaščebljali vrabčki in celo divji petelin je odpel svoj napev. Drevesa so oživila in s svojimi vejami nežno plahutala na vse strani, odpadlo listje na tleh se je navihano vrtinčilo v ritmu čarobnega valčka.

Uesetje privabi radovedno sonce

Ubrano žvižganje se je odbijalo od gorskih sten vse do prvih trentarskih hiš. Gospodarji so drug za drugim stopali na plano in se radovedno ozirali proti Klomi.

Tudi v Pravljčariji je završalo, zatem pa se je začelo po prostoru širiti vsesplošno neznansko veselje, ki je slednjič seglo vse do sonca. To je bilo zelo radovedno, je treba kar priznati, zato je brž pokukalo izza gora, da bi videlo, kaj se dogaja. "Ha, pa smo te izbezali z ustaljene poti. Zdaj se pa nič več ne skrivaš za gorami," je navdušeno vzkliknila Aliv. Svojo paličico je usmerila še vanj in ga tako začarala, da je sonce v vsem svojem zlatem sijaju spet posvetilo v globel in razsvetlilo celotno Zadnjo dolino pod Triglavom. Svetloba je tisto leto prvič tako na hitro in čisto nepričakovano premagala senco in temo, zato se je veselje spet naselilo po dolini. Le še malo časa je bilo treba počakati, da se prebudijo vsi zimski zaspanci in prvi pohodniki, nato bo v gorskem svetu spet živahno.

Dolina je bila pripravljena in jih je že nestrpno pričakovala. ●

Gospodična se je čudila, kje se je njena psička naučila žvižganja. Pojma ni imela, da na njenem ramenu sedi postavna vila Aliv, ki prizadevno vihti čarobno paličico.
Ilustracija Jernej Myint

Mateja Pate

Gore so del našega družinskega življenja

Pogovor s Klavdijem Mlekužem in Klavdijo Mlekuž Peroša

Klavdij Mlekuž je alpinist, gorski reševalec, član znamenite plezalne skupine Mojstranske veverice. Nekdanji tekmovalec v alpskem smučanju, trener alpskega smučanja, lovec, nadzornik v TNP, pa še kakšna vloga bi se našla v njegovem bogatem življenju, je prejemnik številnih priznanj za svoje delo in izjemno vitalen osemdesetletnik, prava zakladnica zgodb, ki kar bruhajo iz njega. Samo s tistimi, ki jih je povedal med pogovorom, bi zlahka napolnili dvojno številko *Planinskega vestnika*.

Klavdij s hčerko
Klavdijo na
domaćem vrtu
Arhiv Klavdija
Mlekuža

Klavdija Mlekuž Peroša je njegova hči, magistrica poslovedenja in organizacije, specialistka menedžmenta z bogatimi izkušnjami v marketingu, organizaciji dogodkov, javnem nastopanju in odnosih z javnostmi, coachinja za osebno rast in poslovne preboje. Oboževalka narave in umetnosti, ki ima izjemno rada življenje med vrhovi Alp in Obalo. Z njima smo se pogovarjali o tem, kakšen pečat so v njihovi družini pustile gore, plezanje in reševanje ponesrečenih v gorah.

Kaj vama pomenijo gore in kako so zaznamovale življenje vaše družine?

Klavdij: Sam živim z gorami od mladih nog. Kot otrok sem na planini Bala nad Bavšico pasel ovce. To je bil moj počitniški zaslužek, hkrati pa sem oblezel vse vrhove tam okoli – Bricelj, Morež, Bedinji vrh ... Tri poletja sem preživel tam, dve pa na Mangartski planini. Včasih smo šli v kočo na Mangartskem sedlu na malinovec in tam sem odkril *Planinske vestnike*. Tako sem prvič bral zapise o plezanju, to me je strašno zanimalo. Ko sva se z mamo iz Kal - Koritnice preselila v Mojstrano, sem začel tudi smučati. Član planinskega društva sem bil že v Bovcu, z učiteljico nemščine v osnovni šoli smo veliko hodili v hribe, na Kanin, Rombon, s kolesi do izvira Soče ... Tudi v Mojstrani sem se včlanil v planinsko društvo in kmalu sem začel plezati, prva smer je bila Brojanov raz v Stenarju leta 1960. Takrat sem se prvič navezal na vrh. Ves čas sem čakal, kdaj bom zagledal kakšne kline, kje se bo začela plezarija in ko smo prišli na tisti plato, sem vprašal sopezalca, kdaj se bodo začeli klini. Pa me je vprašal, če nisem opazil, kako je bilo strmo (*smeh*) – ah, kdaj sem jaz že plezal take stvari, pričakoval sem, da bo treba vpenjati vponke v kline ... Po treh vzponih sem začel plezati samostojno. Imel sem močan čut za orientacijo in vedno sem pazil, da nisem splezal nekam, od koder ne bom mogel splezati tudi nazaj, saj sem vedel, da me nihče ne bo prišel rešit.

Klavdija: Gore so bile del družinskega življenja. Ko sva bila z bratom majhna, smo vedno šli na kakšne družinske izlete, ki so bili primerni za naju. Predvsem pa je bilo doma polno knjig, *Planinski vestniki* ... v glavnem planinska literatura, ki sem jo tudi jaz brala. Starši odpirajo otrokom svet. Najljubši očetov izlet je bil čez Vršič ali čez Predel v domačo vas, ki je bil vedno tudi poln zgodb. Kot otroka so me malo manj zanimale in jih niti nisem pozorno poslušala, šele sčasoma je prišla želja, da obiščemo vse tiste kraje, o katerih nam je pripovedoval. Na Mangart, na Triglav ... To je bila ena taka naravna pot.

Klavdija, življenje vašega očeta je bilo posvečeno goram. Kako spretno je krmaril med družino, službo in aktivnostmi v gorah?

Klavdija: Nikoli se nisem čutila prikrajšano za očeta. Skupaj z mamo sta ustvarila lep dom in družino. Meni in bratu Petru sta dala ogromno, vse tisto, kar sta nama lahko omogočila ob služenju kruha in uživanju življenja vsak v svojih dejavnostih, hobijih in strasteh. Oče kot alpinist, gorski reševalec, smučar, mama kot slikarka in vsestranska umetnica. Ko pogledam nazaj, vidim, kako pomembno k našemu razvoju prispevajo vse okoliščine, pogovori, izzivi, zanimanja in doživetja v primarni družini. Tudi v prostem času smo z družino veliko časa preživeli v naravi. Lahko rečem, da oče preprosto zna in je vedno precej spretno krmaril med vsemi obveznostmi, hkrati pa je imel dovolj časa za gore, reševanja, druženja in prijatelje. To velja še danes, saj je še vedno aktiven kot veteran pri planincih, gorskih reševalcih, lovcih in še kje.

Klavdij, v nekem intervjuju ste dejali: *Himalajstvu sem se po odpravi na Anapurno leta 1969 odrekel. Začeli so se gradnja hiše, nadaljnje šolanje in vzgoja otrok. Začel sem zahajati v hribe bolj za svojo dušo, ne več v ekstremne smeri. Posvetil sem se gorski reševalni službi. Iz ekstremnega alpinizma ste se torej usmerili v reševanje, ki pa je lahko ravno tako tvegano kot resen alpinizem ...*

Klavdij: Reševanju sem bil že prej posvečen. Vse verice smo to počele, reševale med udejstvovanjem v alpinizmu. Kolikokrat smo prišli iz Stene, popoldne pa smo šli nazaj na akcijo. Viki¹ je enkrat rekel, da ne bi bil rad reševalec v Mojstrani; prideš s ture, pa moraš nazaj v steno (*smeh*). To se je velikokrat zgodilo.

Klavdija: To niso bile 'uradne' akcije, ampak take, ki so se zgodile vmes, med plezanjem.

Klavdija, vaju je z bratom Petrom zamikalo iti po očetovih stopinjah?

Klavdija: Oba sva hodila v alpinistično šolo. Ampak pri nas je imela tudi mama besedo glede tega. Zaradi utemeljenega strahu, bila je medicinska sestra v bolnišnici, na kirurgiji in v urgentni ambulanti, kamor so pripeljali vse ponesrečence z gora. Razumljivo je, da se je bala za naju.

Klavdij: Ženi se je to zdelo prenevarno, pa tudi jaz nisem bil preveč navdušen. Tudi zaradi vseh nesreč, ki sem jih videl. Nisem jima sicer branil ... Rada sta hodila v naravo, ampak z alpinizmom se pa nista začela ukvarjati. No, s Petrom sva preplezala Nemško in Slovensko v Triglavu, s Klavdijo pa nikoli nisva plezala skupaj.

Klavdija: Sva pa z bratom smučala – v Mojstrani sta hišna športa pač smučanje in alpinizem. Oba sva tudi trenirala alpsko smučanje, ampak mene je kmalu minilo poletja preživljati na ledenikih, pa tudi nisem tekmovalni tip. Sem pa imela veliko željo učiti smučanje, tako da sem naredila tečaj za vaditeljico smučanja

15-letni Klavdij na Mangartski planini
19. 7. 1958
Arhiv Klavdija
Mlekuža

že v tretjem letniku gimnazije in sem nato kar nekaj let učila smučanje v Kranjski Gori in Mojstrani.

Oče naju je z bratom vedno vzgajal, kako se pripraviti in obnašati na turi. V hribih smo imeli vedno preventivo, smo morali zelo hiteti, da smo bili poleti čim prej v dolini. Malo uporniško seveda nisem želela upoštevati vseh njegovih nasvetov (*smeh*), ampak sčasoma le začneš poslušati in vidiš, da ima prav. Spomnim se, kako sem šla v najstniških letih s prijateljico na Jalovec in oče nama je odločno odsvetoval pot skozi Jalovski ozebnik. Seveda nama je bilo v obdobju kljubovanja kristalno jasno: čez ozebnik greva! (*smeh*) To je bila nepozabna izkušnja. Pred nama sta šla dva planinca s petimi majhnimi otroki. Take skale so prožili, da sem si rekla: "Če tole preživiva ..." Nekaj časa sva se jim izmikali, nato pa sva počakali, da so šli naprej. Od takrat dalje sem bila pozornejša in ugotovila, da se včasih vseeno ni pametno upirati staršem in njihovim dobronamernim nasvetom.

Klavdij, od kod klic pomagati ljudem v gorah?

Klavdij: V tistih časih so plezalce avtomatsko včlanili v GRS. Ker smo bili plezalci, smo se zavedali, da bomo morda naslednjič mi potrebovali pomoč. Če plezaš, moraš računati s tem, da se lahko kdaj tudi poškoduješ. Samoumevno se nam je zdelo, da postanemo reševalci. Kamorkoli smo šli plezat, smo vadili reševanje, npr. v Treh Cinah, kjer so previsne smeri, smo študirali, kako se rešiti, če obvisiš na vrvi v zraku. V steno Grandes Jorasses smo šli plezat štirje; vedeli smo, da če se eden poškoduje, ga bomo trije lahko sami spravili iz stene. Že vnaprej smo predvideli možne situacije in se nanje pripravili. S seboj smo vzeli toliko klinov, da bi se, če bi bilo slabo vreme, lahko spustili po vrveh nazaj pod steno. To previdnost so nam dale izkušnje s težkimi reševanji v stenah, ki so včasih trajale več dni.

¹ Viki Grošelj.

Vzpon na Škrlatico;
v ozadju Triglav
Arhiv Klavdija
Mlekuža

Klavdija, za vas je bilo povsem običajno, da oče odhaja v gore z nekim višjim ciljem, rešiti življenje. Pa vendar ste rekli, da je bila včasih prisotna tudi jeza na tiste, ki jih je oče odhitel reševati ... Kako ste doživljali očetove odhode na reševalne akcije?

Klavdija: Bilo je nekaj jeze na tiste ljudi, ki so se nespametno odpravili v gore – bilo je namreč tudi dosti takih reševanj. Eno je reševanje alpinistov, drugo je reševanje ljudi, ki se v hribe odpravijo v japonkah. Ali pa reševanja v slabih vremenskih razmerah ... Spomnim se, da reševalcev po več dni ni bilo domov – kar kurjo polt dobim – in je v zraku viselo vprašanje, ali se bo oče sploh še vrnil. Saj doma o tem nismo govorili, je pa tisti občutek negotovosti – ko ne veš, kje je, v kakšnem svetu, nepredvidljivih vremenskih razmerah ... Teh reševanj je bilo res veliko. V Mojstrani pač nismo mogli mimo tega, vedno se je kaj dogajalo, velikokrat so v dolino pripeljali tudi mrtve – to je tisto, kar pusti pečat v človeku in v dolino prinese težko tišino.

Klavdij, bi lahko izpostavili eno reševanje, ki vam je še posebej ostalo v spominu – in zakaj?

Klavdij: Najbolj sem si zapomnil reševanje prijatelja v Triglavski severni steni. S soplezalcem sta plezala smer Sandija Wisiaka in tam, kjer se smer združuje s Tržaško, je padel. Poškodoval si je gleženj in dobil sem klic, ko sem ravno zidal hišo. Šli smo na bivač pod Luknjo, dež se je zlival, sodra je padala, ohladilo se je. Bilo nas je kar precej, Janko,² pa še dva z Jesenic, ki sta že preple-

zala Čopa in Aschenbrennerja. Sem si rekel, da bosta dobra za reševanje, če sta taka plezalca. Plezal sem naprej, še dobro, da je bila tema, da se mi ni zvrtilo, ker toliko časa že nisem plezal (*smeh*). Ob pol enajstih zvečer smo prišli do ponesrečenca in ga oskrbeli. Že med plezanjem do njega sem razmišljal, kje ga bomo spuščali; v smeri je namreč tudi ena prečnica. Zamislil sem si, da ga bomo spuščali poševno čez prečnico na neko skalnato glavo. Enemu od tistih dveh alpinistov, ki sta šla z nami, sem rekel, da bom najprej spustil njega, da bomo bolje videli smer spuščanja. "O, ne, ne, kladol pa jes na grem zdej k je tma!" je rekel. Tako sem najprej spustil dol soplezalca, pa oba alpinista, pa Janka s ponesrečencem v gramingerju, potem sem moral pa še sam za njimi. Potem sem moral opremiti prečnico, spraviti vse ljudi čeznjo in pobrati vso opremo iz nje. Tako smo nadaljevali spuščanje, drugega za drugim sem spuščal – če jih ne bi imel tistih dveh s sabo, bi imel pol manj dela ... (*smeh*) Bog jim daj dobro, saj sta že oba umrla. Zjutraj ob šestih smo bili pod steno.

Klavdija, je vaš oče kdaj pripovedoval zgodbe z reševalnih akcij?

Klavdija: Ne, ko je prišel domov, si je moral odpočiti in ni razlagal, kaj se je dogajalo. Se je pa čutilo neko težo. Če je šlo za nesreče s smrtnim izidom, so bile to zelo boleče stvari, o katerih ni želel govoriti. Le včasih je omenil te dogodke.

Klavdij: Okoli 70 takih smrtnih nesreč je bilo, pri katerih sem bil zraven. Na začetku je težko, potem se pa nekako navadiš.

Ampak smrti se verjetno ne navadiš ...?

Klavdij: Seveda ne, te prizadene, še zlasti mladega človeka. Reševal sem tudi svojega mlajšega brata, ki se je smrtno ponesrečil pri plezanju v Debeli peči. To je bilo tragično.

Ste kdaj pomislili, da bi obesili reševanje na klin? Da je bilo preveč hudih stvari, travmatičnih dogodkov, smrti ...

Klavdij: Takoj na začetku, ko sem reševal mrtve. Leta 1963, 1964. V Bavarski smeri v Triglavu sta dva padla kakšnih 150 metrov in smo jih tri dni spravljali iz stene. Takrat sem se vprašal, ali bom še plezal, ali ima vse skupaj smisel.

Klavdija, je bila družina očetu v oporo pri predelovanju bolečih dogodkov?

Klavdija: Pravzaprav ne, saj ni dosti govoril o tem. Nekaj malega je povedal, ampak v glavnem je zadeve predeloval sam oziroma s kolegi reševalci, ko so šli po reševalni akciji na pijačo.

Ampak predstavljam si, da tam niso govorili o svojih čustvih in občutkih ...

Klavdij: Ne, nikoli. Smo bili pa ekipa, zaupali smo drug drugemu. Zelo pomembno je, kdo te spušča na vrvi, ne moreš kar vsakemu zaupati. In to učimo tudi mlade na GRS – fantje, to je resna stvar. Če se za to odločiš, moraš plezati, moraš biti alpinist, ker pri nas so stene, ne potrebujemo voznega reševalca, če je

² Janko Ažman.

treba v steno plezat. Pa pravijo – saj je helikopter! Ja, je, ampak moraš predvideti, če je slabo vreme, megla, noč – takrat je treba iti peš. To ni avantura, da boš šel malo zraven. Je prostovoljna dejavnost, nobeden te ne sili. Pravim jim, da se nima smisla prerekat.

Iz kakšnega testa mora biti gorski reševalec, kakšne so njegove odlike?

Klavdij: Mora biti usposobljen alpinist, psihično trden, da zdrži take stvari. Danes so na voljo dobri tečaji, da se naučijo vse potrebno. Pa večš gibanja v zahtevnem terenu moraš biti.

Klavdija: Mislim, da je tu še kaj za dodati. Da so določene lastnosti, ki se jih moj oče niti ne zaveda: sočutje, vzajemnost, pripravljenost pomagati takoj, v katerem koli trenutku, zavedanje, da si odvisen od drugih. Oče premore veliko previdnosti, pa nekakšno življenjsko ponižnost, skromnost, spoštovanje pred veliko stvarjo, ki je pred tabo. To s svojim zgledom prenaša na druge.

Klavdij: Še ena stvar je – vse življenje sem delal z ljudmi in sem jih znal prepričati, da so opravili svoje delo brez upiranja in prerekanja.

So današnji fantje in dekleta še vedno iz takega testa, kakšen je podmladek?

Klavdij: Dobri so ti ta mladi na naši postaji. Je pa res, da na splošno med mladimi ni več toliko zanimanja. Dokler je helikopter, gre; če je treba peš, pa hitro nastane problem.

Klavdija, kako ste kot otrok dojemali gorske reševalce?

Klavdija: Kot velike junake, frajerje. Fantje so bili vedno polni zgodb, zafrkancije, taka živa družčina so bili. Spoznala sem jih, ko so nas obiskali doma. Dostikrat sem šla tudi z njimi, ko so delali na tekmah alpskega smučanja v Podkorenu in smučarskih skokov v Planici. Zelo zabavna družčina so bili. Vsi so bili alpinisti, ki so imeli za seboj dosežke. Kot otrok sem jih zelo občudovala. Bili so zgled, vsak s svojimi zgodbami in lastnostmi.

Kako gledate na današnjo GRZS? Bo v takšni organizaciji preživela zob časa?

Klavdij: Mislim, da je dobro vpeljan sistem. Profesionalna služba pri nas ne bi dobro delovala. Ne vidim razloga, da bi spreminjali sistem. Glede zavarovanja oseb bi se pa splačalo zgledovati po tujini. Še zlasti pametno bi bilo urediti zavarovanje proti tretji osebi.

Kateri je vaju najljepši spomin na skupne trenutke v gorah?

Klavdija: Tura, ki je nastala na mojo željo. Želela sem si na koncert na Nevejskem sedlu, v kočo Gilberti. Oče pa je predlagal še pohod na Bilo Peč. To je bilo tako lepo, še zdaj imam kurjo polt. Vzpenjali smo se ob zvokih tonske vaje in nato ob prihodu nazaj poslušali še čudovit klavirski koncert. Mangart je sicer tak hrib, ki ga imam najbolj v spominih in časteh, že zaradi očetovih pripovedovanj. Želim si, da bi bilo skupnih poti več. Pravzaprav mi je čisto vsaka pot dragocena; kamor sva šla, je bilo vedno lepo.

Klavdij: Spomnim se ture na Triglav v enem dnevu, ko sta bila otroka stara deset, enajst let. Od doma smo šli lepo počasi skozi Kot do Staničevega doma, pa na Triglav in potem nazaj, vztrajno, v umirjenem tempu, brez daljših počitkov. Če znaš hoditi počasi in vztrajno, prideš kamor koli, tudi če nisi v najboljši kondiciji.

Za vaše udejstvovanje ste prejeli več priznanj – PZS vam je podelila svečano listino, Mojstranske veverice ste dobile priznanje za življenjsko delo v alpinizmu ... Na kaj v svojem življenju ste najbolj ponosni?

Klavdij: Da sem ustvaril dom in družino, to je največ vredno. Da sva z ženo Ano ustvarila vse, nihče nama ni mogel pomagati, ne moji in ne njeni starši. Letos praznujeva 52 let, odkar sva poročena. Vesel sem, da se je življenje tako izteklo. Saj pridejo čudne stvari in prelomnice, ampak delal sem na tem, da živim zmerno, da sodelujem, da se razumem z drugimi. Nikoli se nisem prepiral ali razdvajal ljudi. Če kdo išče zdravo, mu rečem: "Veš kaj, boš moral dobiti drugega, jaz se nimam časa prepirati s tabo!" (*smeh*)

Klavdija, vi pa ste ponosni na svojega očeta, ker ...?

Klavdija: V očetu imam velik zgled. Mislim, da še zdaleč nisem tako skromna, ponižna do življenja. Ker ko ima nekdo take izkušnje, že čisto od majhnega, kot nezakonski otrok v šoli, družbi, da se je prebijal sam skozi življenje ... ko vidiš, kakšna dediščina je to in kako mu je življenje naklonjeno, kako lepo se odvija ... Neizmerno sem hvaležna, da je danes še vedno tukaj, ker mnogih njegovih kolegov ni več. Njegov recept je mirnost, zmernost, nikoli ni bilo pretiravanja v ničemer; znal se je ustaviti, reči ne in ni silil za vsako ceno naprej. Zdaj, ko ga imam priložnost zbrano poslušati, čutim njegovo veličino in izjemno spoštovanje do narave in ljudi v svetu gora. ●

*V Bavarski smeri
Arhiv Klavdija
Mlekuža*

Na skupščini PZS po jubilejnem letu presežkov

Na redni letni skupščini Planinske zveze Slovenije (PZS) 19. aprila 2024 v Cirkulanah so delegati planinskih društev potrdili poročila organov PZS za leto 2023 ter okvirni vsebinski in finančni program dela PZS za leto 2025. Planinska zveza je lani v 298 planinskih društvih združevala 63.500 članov, s čimer je dosegla najvišje število članstva v zadnjih dvajsetih letih.

*Predsednik
Planinske zveze
Jože Rován
Foto Manca Ogrin*

Leto 2023 je bilo za PZS jubilejno, saj je naša krovna planinska organizacija praznovala 130 let delovanja. Vse več ljudi hodi v gore in PZS ne skrbi le za svoje člane, ampak tudi za mnoge druge. Planinska infrastruktura, koč in poti, ki jih imamo kar 10.000 kilometrov, so prepoznane kot del naše turistične gospodarske infrastrukture in so deležne državne finančne pomoči. Podpredsednik PZS Martin Šolar je poudaril, "da so planinstvo v Sloveniji v letu 2023 zaznamovale naravne ujme, mnogo poti in dostopov do koč pa je bilo nekaj časa zaprtih. Planinci so svoje prostovoljstvo v veliki meri namenili tudi sanaciji poplav, za kar se jim planinska in širša javnost zelo zahvaljuje. V letu 2023 smo obeležili tudi 130 let od ustanovitve Slovenskega planinskega društva, predhodnika PZS, in 70-letnico Slovenske planinske poti, nadaljevali z usposabljanjem strokovnih kadrov, predvsem vodnikov in markacistov. Izjemno aktiven je Odbor planinstvo za invalide, ne smemo pa pozabiti tudi na bogato in odmevno založništvo in medijsko pojavnost, predvsem v zvezi z varno hojo v gore. Paradni konj PZS so naši športniki,

med katerimi izpostavljamo že leta najboljšo športno plezalko na svetu Janjo Garnbret, izjemne alpiniste Luko Lindiča, Luko Krajncu in Gašperja Pintarja ter tekmovalne turne smučarje, ki se borijo za nastop na olimpijskih igrah," je zaključil Šolar.

Na redni letni skupščini se je v Kulturnem domu Cirkulane zbralo 110 delegatov, sklepčnost je bila 37-odstotna. Kulturni program je obogatila vokalna skupina Mladi veseljaki. Planince sta pozdravila predsednik PD Cirkulane Vili Jurgec in županja Občine Cirkulane Antonija Žumbar. Dobrodošlico jim je zaželel tudi predsednik PZS Jože Rován, ki je poudaril, da je v lanskem letu stekla akcija Peš iz dolin do višin, s katero spodbujamo društva in posameznike k uporabi javnega prometa za pristop do izhodišč planinskih tur. Prizadevanja bodo tekla tudi v smeri ekološke in energetske sanacije planinskih koč ter usposabljanja strokovnih kadrov, ki so garancija za izvajanje planinske dejavnosti, skrbi za planinske poti, mlade planince in vrhunske športnike.

Delovno
predsedstvo
Foto Manca Ogrin

Delegati so potrdili vsa podana poročila, predstavljena v Letopisu PZS 2023, v katerem je generalni sekretar Damjan Omerzu zapisal: "Zahvaljujemo se članom, prostovoljcem, partnerjem in podpornikom, ki so soustvarjali uspehe Planinske zveze Slovenije v letu 2023. Skupaj smo močnejši, skupaj gradimo boljši jutri v objemu gora." Delegati so potrdili tudi okvirni vsebinski in finančni program dela PZS za leto 2025, v članstvo PZS pa so bila letos sprejeta tri društva:

Plezalni klub Frikšn, Športno društvo Šentlovrenc in Športno društvo SCT. Certifikat družinam prijazna planinska koča je za obdobje 2024–2027 na novo pridobil Planinski dom Kumer, podaljšanje pa 15 planinskih koč po Sloveniji. Nova prejemnika certifikata okolju prijazna planinska koča za to obdobje sta Dom na Smrekovcu (PD Črna na Koroškem) in Dom pod Storžičem (PD Trzič), podaljšan certifikat ima četrterica planinskih koč. 📍

Na skupščini PZS
2024 soglasni
po jubilejnem
letu presežkov in
izjemnih dogodkov
Foto Manca Ogrin

Žarko Rovšček

"Šinil je zopet žar novega dneva ..."¹

120-letnici SPD Trst na rob

Ob jubilejih, tudi letošnjem, ponovno odpiramo dveri zgodovine iz konca 19. stoletja, ko je na Tržaškem poleg sekcije Nemško-avstrijskega (DÖAV) delovalo tudi Italijansko planinsko društvo (SAG).² Nove poti in dostopi v podzemski svet s potujčevanjem ledinskih imen so gospodarsko cvetočo in politično vse bolj zavedno slovensko meščanstvo prepričali, da je potrebno, sledeč pravilom Slovenskega planinskega društva (SPD) v Ljubljani, domačemu planinskemu svetu povrniti slovensko podobo.

Tržaški rodoljubi so se na ustanovnem občnem zboru zbrali 7. maja 1904, potem ko so oblasti uradno potrdile pravila in obstoj Tržaške podružnice SPD s sedežem v Trstu. Za predsednika so izvolili odvetnika dr. Mateja Pretnerja. Imenovanje zaupnikov za Sežano, Vreme, Drago in Dolino je nakazovalo teritorialni obseg delovanja društva. Do leta 1907 so spodbujali predvsem množične izlete, označevanje poti s slovenskimi napisi in opremljanje kraških jam za množični obisk. Po pridobitvi pravice upravljanja jame Vilenice pri Divači, so organizirali množično obiskano svečano odprtje. Ustrezno dovoljenje so dobili tudi za jamo Dimnice pri Slivju.

Člani podružnice, ki je sčasoma postala najbolj aktivno tržaško slovensko društvo, so se udeleževali različnih planinskih manifestacij drugje po Sloveniji. V letih 1908-1914 so priredili tri za slovensko narodnostno skupnost zelo odmevne planinske plese ter začeli s pripravami na gradnjo planinskega zavetišča na Čavnu in na Črni prsti, ki so jih po prekinitvah v poznejših letih večkrat nadaljevali. Začetne izlete na bližnje vrhove in Benečijo so razširili na zahtevnejše

ture v Julijce, Kamniške Alpe in Dolomite. Uspešno rast članstva na 213 in odprtje 23 novih poti, so žal spremljale tudi vandalske poškodbe slovenskih oznak, odraz večnarodne resničnosti in nestrpnosti. V letu 1912 so izdali zemljevid *Okrožje Trsta* Alojzija Knafeljca s slovenskimi toponimi.

Ujeti v neprijazen čas

Desetletni razcvet podružnice, ki je uvedla tudi smučarske izlete v Bohinj in zgradila razgledišče nad Sv. Ivanom, je prekinila prva svetovna vojna. Na poteh, ki so jih prej obiskovali tržaški planinci, je odmevalo grmenje topov. Le občasno je tisk poročal, da sicer skromno delovanje ni povsem zamrlo, saj so nekateri člani društva vsemu navkljub prirejali izlete v tiste slovenske gore, ki so bile bolj oddaljene od fronte. Neomajen planinski zanos ni ugasnil niti pripravljen na gradnjo koč na Črni prsti.

Občnemu zboru 20. aprila 1918 z izvolitvijo novega predsednika podružnice, nekdanjega tajnika Miroslava Pretnerja, so sledila dramatična leta razmaha fašizma. Sistematično so začeli hoditi na izlete po tržaškem Krasu. Prišlo je do požiga svetišča slovenstva v Trstu, Narodnega doma (13. 7. 1920), skupaj s sedežem podružnice in bogatim arhivom. Ohranljiva je ponovno zaživela komaj v začetku leta 1922. Naslednje leto so izvolili nov odbor in ponovno nekdanjega predsednika dr. Mateja Pretnerja. Po vojni so ostale podružnice SPD odrezane od matice. Sklep o ustanovitvi osrednjega primorskega društva z njihovega sestanka v Gorici se žal ni uresničil. Z novimi pravili so skušali doseči večjo samostojnost društva v Trstu, ki je sodilo med najbolj aktivna in pomembna v mestu. To dejstvo je poleg pravice upravljanja jame Dimnice zelo motilo italijansko planinsko društvo (SAG). Podtaknili so najdbo orožja v jami, kar je bila za fašistično oblast zadostna utemeljitev za razpust društva (9. 10. 1923), češ da ne "izpolnjuje pogojev za obstoj". Kljub temu da je pozneje sodišče razkrinkalo prave storilce, je "Alpina" prevzela upravljanje jame.

*S požigom
Narodnega doma
leta 1920 je bilo
uničeno središče
slovenskega
duhovnega in
gospodarskega
življenja v Trstu,
obenem pa tudi
sedež Tržaške
podružnice SPD z
bogatom arhivom.
Arhiv SPD Trst*

¹ Lev Svetek-Zorin: Vstajenje Primorske.

² Pred letom 1885 Società degli Alpinisti Triestini, nato Società Alpina delle Giulie ali kratko Alpina.

Iskanje novega načina delovanja pomeni oglas v tisku, ko so pod imenom nekega "planinskega kluba" in s pretvezo, da organizirajo plesno šolo, postopno obnovili z državno zakonodajo usklajeno dejavnost. Ustanovni občni zbor novega Planinskega društva (6. 3. 1924) je za predsednika imenoval dr. Edvarda Slavika. Javnih družabnih prireditev in predavanj niso več prirejali. Vse dokler oblasti niso sredi leta 1927 ukinile slovenska društva so ohranili množične izlete v bolj oddaljene kraje, združene s pevskimi nastopi. Kot edina možnost delovanja se je uveljavljalo ilegalno narodnobuditeljsko delo, jedro poznejšega narodnostnega odpora. Pojavili sta se dve neformalni skupini. "Štampiljarji" (med njimi najbolj vplivni Josip Kravos, Danilo Benčina in poznejši narodni heroj Pinko Tomažič) kot organizatorji športnih tekmovanj in izdajatelji ilegalne literature ter alpinistično usmerjeni

Izlet tržaških planincev na Čaven in Kucelj (1912) Arhiv SPD Trst

SLOVENSKO PLANINSKO DRUŠTVO

Članska izkaznica SPD Trst v letu 1921 Arhiv SPD Trst

"magnamonti" (vodilni Jože Cesar). Oblikovale so se tudi druge neformalne skupine ljubiteljev gora. Sredi leta 1938 se je v Borštu oblikovala skupina mladih raziskovalcev jam kraškega zaledja Trsta. Zmotno je torej mišljenje o zamrtju planinstva v času tujih okovov na Primorskem, spremenil se je le zunanji izraz. V letih, ko sta si segali v roke ljubezen do gora in odporniško rodoljubje, so se med političnimi obsojenci znašli tudi nekateri vidni planinci. Društvena kronika iz teh časov žal ni brez sledov kri.

En sam, globok vdih svobode

Na pobudo prekaljenega organizatorja protifašističnega odpora, Zorka Jelinčiča, so se na ustanovnem občnem zboru 5. maja. 1946 zbrali nekateri nekdanji člani in ustanovili PD Trst, ki je pozneje dobilo tudi svoj uradni znak. Za svoje glavne cilje, spoznavanju slovenskih krajev in naravnih lepote s poudarjenim narodnoobrambnim poslanstvom, so želeli pritegniti čim več mladih, zato je društvo vstopilo v Fizkulturno zvezo Slovenije. Ustanovili so jamarski, izletniški, gospodarski, publicistični, smučarski, fotografski, propagandni in alpinistični odsek. Njihovo delovanje se ni razvijalo enako hitro in uspešno. Množični izleti na Kras in v Julijce so bili večkrat povezani tudi z udarniškim delom na cestah in železniških progah ali obnovi planinskih postojank.

Po letu 1948 je znani informbirojevski razkol povzročil slovenskim društvom v zamejstvu nemalo težav in zastojev. Zorko Jelinčič je takrat menil, da "kljub težki realnosti vsiljene državne meje, zemljepisni, planinski, narodnostni in ideološki razlogi" narekujejo pripadnost društva Planinski zvezi Slovenije.³ Število članov društva, ki je nadaljevalo z razvojem svojih dejavnosti, se je povečalo na 429.⁴ V letu 1954 se je prvič pojavilo današnje poimenovanje Slovensko planinsko društvo Trst (SPD Trst).

Uišave, mladina in jamarstvo

Različno zahtevni pohodi v gore so v dolgi in bogati življenjski zgodbi SPD Trst stalnica in pomembna narodnostno spodbujevalna in združevalna aktivnost. Pestrost pogojujejo različni vplivi znotraj društvena in širše družbene ali politične razmere. Goram in podzemskemu naravnemu bogastvu naproti so se tržaški planinci z zanosom podajali tudi v letih toge

Označevanje poti in vrhov na Tržaškem po osvoboditvi. Leta 1946 na Volniku. Z leve Milan Švab in Zorko Jelinčič
Arhiv SPD Trst

³ Od vzpostavitve nove državne meje (1954) dalje je minilo veliko let in naporov, da se je društvo leta 2008 ponovno vključilo v PZS.

⁴ V letu 2023 so imeli 372 članov - od tega 336 PZS.

Nagovor dr. Sonje Mašera na Peči ob slovesnem odprtju Vertikale 5. 10. 1975
Arhiv SPD Trst

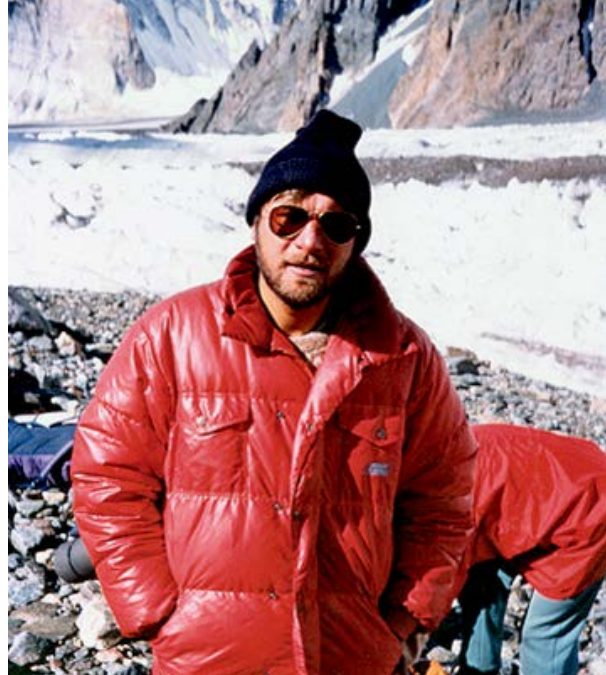

povojne zavezniške vojaške uprave, ki je okrnila marsikateri izlet in stik s somišljeniki v matični domovini. Silnega navdušenja niso omejili niti naporni prevozi s tovornjaki, ki so jih pozneje zamenjali prvi avtobusi. Z naraščajočo motorizacijo in lažjim individualnim prehodom meje sredi petdesetih let je zanimanje za množične izlete upadlo.

Dr. Sonja Mašera, predsednica društva po Jelinčičevi smrti leta 1965, je pritegnila številne mlade starše z otroki s pohodi po Krasu in bolj oddaljenih krajih, športnimi teki in igrami. Društveni izleti v slovenske gore, Karnijske Alpe, Dolomite in v gore bivše Jugoslavije so postali bolj obiskani, nekateri tudi vse bolj zahtevni. Pino Rudež (predsednik v letih 1977 do 1986) je običajnim pohodom večkrat dodal športno vsebino (npr. orientacijski pohodi) in je odločilno vplival na rast mladinskega odseka. Nekateri izleti ob različnih praznikih so postali temelj družabnosti in rekreacije. Naslednji predsednik, Lojze Abram, je spodbujal daljše trekinge v različne tuje gorske skupine (npr. v Tatre, v bazni tabor pod Everestom, koroške gore, Zahodne Alpe itd.).⁵

Dan na snegu z množično udeležbo mladih
Arhiv SPD Trst

⁵ Dveletno obdobje pred Abramom je društvu predsedoval Aleksander Sirk.

Dušan Jelinčič, prvi alpinist iz Furlanije Julijske Krajine, ki se je povzpел na osematisočak Broad Peak (1986). Leta 2003 je bil uspešen tudi na Gašerbrumu 2.
Arhiv Dušana Jelinčiča

Marinka Pertot, ki vodi društvo od leta 2005 dalje, je izletom dodala naravoslovno obogateno vsebino, večkrat tudi s strokovnim vodenjem.⁶ V vsakoletnem bogatem programu, ki ga večkrat izvajajo tudi z drugimi društvi, je poskrbljeno tudi za starejše, imenovane "drugače mladi". V njem lahko vsakdo najde nekaj po svoji meri in okusu. Poti pridobivanja članstva so različne, vse pa vodijo v isto smer. Predsednica ima tudi velike zasluge za razcvet kulturnih večerov, pomembnih za razvoj kulturne in naravovarstvene ozaveščenosti članstva. Prispevek k duhovnemu bogatenju in združevanju slovenske skupnosti v Trstu predstavljajo tudi priložnostne likovne razstave in literarni natečaji.⁷

Društveni odbor vzdržuje starostno ravnotežje članstva z različnimi, za mlade bolj vabljivimi dejavnostmi. Po vojni so dajali močan zagon predvsem smučarski izleti, pozneje, v času predsednika Pina Rudeža in vodje mladinskega odseka Zlatka Jelinčiča so v okviru Športne šole Trst organizirali osnovnošolske olimpijade. Še vedno privabljajo skupinski pohodi, orientacijska tekmovanja, zadnja leta tudi turno kolesarstvo. Planinsko šolo na Planini pri jezeru organizirajo že 22 let. Njen daljnosežni pomen je v tem, da otroke privaja na slovensko okolje, kraje in kulturo. Jamarji imajo svoje mesto v društvu od pobude Zorka Jelinčiča leta 1951 dalje, a njihovo delo ni takoj polno zaživelo. Prizadevanja, pritegniti številne mlade, je najbolje uresničil legendarni Stojan Sancin, ki je po letu 1977 zasnoval sistematično in znanstveno podkovan delo jamarskega odseka. Objave dosežkov

⁶ Pred njo je dve leti vodil društvo Devan Cesar.

⁷ Bogato duhovno sprejemanje gorskega sveta iz zamejske perspektive kaže tudi knjiga zvestega društvenega delavca Vojka Slavca, *Od Glinščice do Triglava*. ZTT, Trst, 2019.

v strokovnem tisku so pomembna protiutež raziskavam nekaterih, Slovencem manj naklonjenih jarmarskih klubov na Tržaškem. Izstopajo raziskave v Golokratni jami (2002) in odkritje jame Stoletnice na socerbskem Krasu (2004).

Med plezalci in smučarji

Bogati tradiciji nekdanih tržaških plezalcev sta po vojni sledila prva plezalna tečaja v Glinščici (1946, 1947) in več poznejših poskusov oživitve alpinističnega odseka. Leta 1982 je Lucijan Cergol vodil alpinistično šolo. Njeno nadaljevanje je bil po zaslugi Angela Kermeca in Petra Suhadolca ponovno ustanovljen Alpinistični odsek. Oživljen utrip slovenskega alpinizma v Trstu ni več popustil, kar dokazujejo vrhunski dosežki v domačih in tujih gorah. Najvidnejši so bili: Francoska smer v Aconcagui (Škamperle, 1. Primorska odprava 1982), udeležba Cergola in Škamperleta na odpravi na Anapurno I (PZS-AO SPD Trst, 1983), organizacija samostojne društvene odprave na Južno Anapurno ob 80-letnici društva. Dušan Jelinčič se je kot prvi alpinist iz Furlanije Julijske Krajine zavihtel na osemtisočaka Broad Peak (1986), pozneje tudi na Gašerbrum 2 (2003). Grgičeva, Jelinčič, Vidali in Župančič so sodelovali na uspešni slovensko-italijanski društveni odpravi "Sagarmatha 90", Buda in Kafol na koprski odpravi na Anapurno 2 in v Patagonijo. Erik Švab je sodeloval v mednarodni odpravi v Karakorum (SZ stena Spantika, 2000). Odmeven je bil tudi Švabov plezalni podvig v Tsaramoro Atsimo (Madagaskar, 8A+) in vzponi drugih alpinistov v gorah Turčije, Nepala, Kenije, Mehike, ZDA, na Kilimandžaru in v Patagoniji. Za redno vadbo alpinistov je pomembna v letu 2007 zgrajena umetna stena v Bazovici. Mladi rod išče svoje smeri naprej. V lanskem letu so poleg tečaja športnega plezanja pripravili tudi dvodnevni tečaj turnega smučanja. Vse bolj se uveljavlja balvan-sko plezanje.

Smučanje, ki so ga gojili že "magnamonti", je po vojni pritegnilo številne mlade. Prvi smučarski učitelj

Bojan Pavletič je v šestdesetih letih sprožil pravi plaz: prvi smučarski tečaj in tradicionalne množične Zimske športne igre. Sprejem v Smučarsko zvezo Italije je prinesel sodelovanje na uradnih tekmovanjih, pri organizaciji tekmovanj FIS in zagotovil tudi državno podporo. SPD Trst je bilo leta 1970 soustanovitelj Zveze slovenskih športnih društev v Italiji in daje pobude za ustanovitev novih. Smučanje je v društvu postajalo vse bolj vrhunski tekmovalni šport in je ob povečani prepoznavnosti preraslo druge dejavnosti. Danes so bolj zavezani rekreativnim ciljem, tečajem smučanja in dnevom na snegu za mlade.

Zgraditi lastno planinsko postojanko in označiti poti

Tržaški planinci so takoj po drugi svetovni vojni vneto sodelovali na delovnih akcijah na Črni prsti, pri preurejanju bivših vojašnic, obnovi koč na Doliču, gradnji na Nanosu in še kje. Razmejitve po podpisu londonskega memoranduma (1954) jih je odtrgala od tradicionalnega planinskega zaledja. Šele uvedba maloobmejne prepustnice je spet omogočila bolj množične izlete v bližnjo okolico in stike z matično domovino. Snovanje lastnih postojank v

Zbrani planinci na 43. srečanju obmejnih PD ob 110-letnici SPDT (Dolina, 8. 6. 2014)
Arhiv SPD Trst

Udeleženci planinske šole na Planini pri jezeru na pohodu
Arhiv MO SPD Trst

Počitek med izletom
na Črno prst I. 1914
Arhiv SPD Trst

slovenskih gorah iz let pred prvo svetovno vojno je žal zaradi političnih razmer ostalo na papirju. SPD Trst pa ohranja simboličen spomin na pretekla prizadevanja na Črni prsti z Domom Zorka Jelinčiča in na Doliču s Tržaško kočjo. Pomembna pridobitev za

društvene dejavnosti je hiša v Boljuncu, darilo dolgoletne zaslužne članice Slave Slavec in sad nešteti delovnih ur pri obnovi.

Zgodovinski dogodki niso bil vedno naklonjeni ureničenju temeljnega poslanstva društva, označevanju poti na lastnih tleh. Leto 1975 je z odprtjem obmejne poti Vertikala in izdajo vodnika predstavljalo pomemben podvig, vezno pot med kraji s slovenskim življenjem v Italiji. V petdesetih letih je bilo potrjeno njegovo vizionarstvo. Posodobljen vodnik Jasmin Rudež in Maksimiljana Kralja *Vertikala* (2023) pa z dodatkom od Glinščice do Lazareta (posvečena Stojanu Sancinu) in v drugačnih političnih razmerah daje 384 km dolgi poti nov polet. Zbirko tradicionalnih označenih poti bogati tudi Pot Sonje Mašera med Barkovljami in Orlekom (2007).

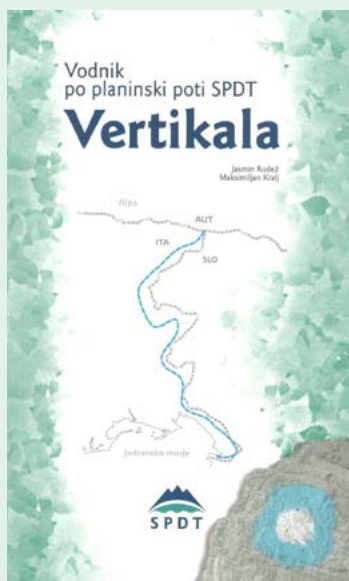
Stiki

SPD Trst, ki je tudi ustanovni član krovne Slovenske kulturno gospodarske zveze, sodeluje z zamejskimi in nekaterimi planinskimi društvi v Sloveniji PD (Koper, Sežana, Postojna in Tolmin), predvsem pa s pobratenim PD LPP iz Ljubljane. V odnosih z ostalima tržaškima planinskima društvoma CAI SAG in

Jasmin Rudež, Maksimiljan Kralj: Vodnik po planinski poti Vertikala. Slovensko planinsko društvo Trst – Ljubiteljsko športno društvo. Trst, 2023. 166 str. Vodnik je brezplačen.

Konec leta 2023 je Slovensko planinsko društvo Trst (SPDT) izdalo vodnik *Vertikala*. Napisala sta ga člana SPDT, dolgoletna planinska in življenjska naveza. Kot je v uvodu zapisala predsednica SPDT Marinka Pertot, se je pred pol stoletja članom društva porodila zamisel, da bi začrtali planinsko pešpot, ki bi obiskovalce vodila od Tromeje pri Trbižu do Trsta po gorah, hribih in krajih, kjer živijo Slovenci v Italiji. Takole piše Pertotova: *Začelo se je izbiranje poti, njihova podrobna določitev, zarisanje v zemljevide in markiranje na terenu. Ko je bilo leta 1972 trasiranje nove planinske poti zaključeno, so jo poimenovali Vertikala, saj poteka od severa proti jugu, z najvišjih vrhov proti morju do doline Glinščice.*

Vodnik je bil razdeljen na pet etap. Prva je Pot dr. Alojza Dolharja in vodi od Tromeje na Peči, čez Kamniti lovec, Viš in Montaž do prelaza Na Žlebeh. Druga etapa je Pot Henrika Tume in vodi po Reziji čez Zajavor do Terske doline na sedlo Na Uaršič

(Uršič). Tretji odsek je Pot Martina Čedermaca in vodi čez Matajur do Svete Gore. Četrti del je Pot Klementa Juga in vodi skozi Brda in Gorico na Kras do skupine gričev Grmada. Peta etapa je Pot Zorka Jelinčiča in vodi po Tržaškem Krasu in skozi dolino Glinščica. Začetni dve etapi sta bolj visokogorski, nadaljevanje bolj gričevnato, zadnji del pa poteka večinoma po travnikih, senoženih in vinogradih.

Leta 1975 je pri Založništvu tržaškega tiska izšel *Vodnik po planinski*

poti SPD Trst. Uredil in dopolnil ga je Boris Sancin, opise so prispevali Štefan Bratož, Rafko Dolhar, Sonja Mašera in Slavko Tuta. Nekateri se boste vodnika še spomnili, bil je majhnega formata s plastificiranim ovitkom kričeče svetlo zelene barve.

Od odprtja naprej je za obhodnico vladalo veliko zanimanje. Številni pohodniki so bili nagrajeni s posebno značko za prehojeno pot, precej je bilo tudi obiskov posameznih delov poti. Pred dvajsetimi leti (2004) je društvo pot podaljšalo s šestim odsekom, ki poteka od doline Glinščice do Lazareta, torej do morja, to etapo pa je leta 2023 imenovalo Pot Stojana Sancina.

Avgusta 2021 sta avtorja v občasnem spremstvu sina Jakoba ter hčerk Julije in Jasne v enem samem zamahu, v celoti in brez prekinitev prehodila vso Vertikalo. Kot sta zapisala, se je v času od odprtja na terenu zvrstilo mnogo sprememb.

Furlanijo je že leto po izidu vodnika prizadel hud potres, ki je spremenil podobo mnogih naselij. Na koncu osemdesetih in na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja pa so veliki svetovni premiki zaznamovali tudi življenje ob meji, ki ni več ju-

CAI XXX Ottobre je zadnja leta zavel bolj prijazen veter sodelovanja.

Lani je bilo društvo sprejeto v Italijansko vsedrjavno združenje stoletnih športnih društev (UNASCI) in ob tem prejelo posebno spominsko razglednico s priložnostnim žigom in povzetkom 120-letne zgodovine. Dogodek, pomemben za prepoznavnost, je bil vreden pozornosti italijanskih medijev.

Društvo je sodelovalo (tudi kot nosilec) v več čezmejnih projektih, kot npr. pri posebni publikaciji o dolini Glinščice s prispevkom o prisotnosti društva in slovenskih alpinistov, z digitalizacijo društvenega arhiva, oživitvijo spletne strani ter pripravo čezmejne poti po sledih starih opuščenih steza (Interreg III A 2000-2006).

Delo članov SPD Trst preveva stalno, uporno in strastno iskanje različnih rešitev pri ohranjanju slovenstva. Poskušajmo se mi, ki se včasih nemarno obnašamo do temeljnih narodnih vrednot, kaj naučiti od njih. "S ponosom gledamo na delo naših prednikov in na prehojeno pot. Ta ni bila vedno lahka. Oprtani s tolikšno zapuščino stopamo novim izzivom naproti, iščemo novih poti, smeri v skrbi za ohranjanje slovenske biti na naših tleh, pa tudi kot varuhi naravnega

okolja," je v letošnji letni programski knjižici zapisala predsednica Marinka Pertot. Osnovna ideološka usmeritev društva se torej od nekdaj ni veliko spremenila, le načine delovanja je prilagajala izzivom časa, kar uspešno počne še danes.⁸ ●

⁸ Jelinčič, D.: *Zgodovina SPD Trst 1904-1984*. SPDT, Trst 1984; Abram, L.: *Od Jadrana prek Triglava*. SPDT, Trst 2005; Marinka Pertot: *Sporočila avtorju*.

Hrbtna stran razglednice s spominskim žigom v počastitev 120-letnice SPD Trst. Izdalo jo je Vseedrjavno združenje stoletnih športnih društev Italije (UNASCI).

goslovansko-italijanska, pač pa slovensko-italijanska. Čezmejni odnosi so se izboljšali in italijanski parlament je leta 2001 izglasoval zakon za zaščito slovenske manjšine v Italiji. Marsikje ob meji sta slovenski jezik in kultura dobila novo perspektivo, v Špetru na primer uspešno deluje dvojezični šolski center. Sledili so še evropski integracijski procesi z vstopom Slovenije v Evropsko unijo, schengensko območje in območje skupne evropske valute. Vse te spremembe so vplivale na življenje od Kanalske doline do Tržaškega zaliva. Veliko več je čezmejnega sodelovanja in živahnega pretoka ljudi. Tudi turistična ponudba in povpraševanje sta drugačna, danes se na primer Tržačan po službi lahko odpravi na nočno smuko na Svete Višarje, kar je bilo nekoč nepojmljivo. Tudi možnost čezmejne smuke med Bovcem in smučarskim centrom Na Žlebeh je novost novega tisočletja. Nenazadnje je velik razmah doživela tehnologija. [...] Spremenilo se je tudi bralstvo: mladi, ki danes potujejo po celem svetu, nimajo tako trdnih korenin, zato jih je treba za hojo po domači deželi spodbujati z drugačnimi prijemmi in ustreznim besediščem.

Predvsem pa je sama pot doživela več sprememb; mnoga območja izgubljajo živeli, kar velja zlasti za Beneško Slovenijo, veliko skrbi vzbujajo podnebne spremembe, zaradi katerih je marsikje lepota narave že načeta, pred dvema letoma se je na Krasu razplamtelo več obširnih požarov. Avtorja sta spoznala, da Vertikala potrebuje nov opis, prenovljen vodnik. Med potjo sva na terenu ugotavljala, kje je treba staro traso preusmeriti. Ponekod starih stez ni več, ponekod so nastale nove in zanimivejše, ponekod je treba upoštevati tudi spremenjeno kulturno-zgodovinsko in nastanitveno ponudbo ob poti. Nobene novosti pa nisva uvedla svojeglavo, temveč sva jo argumentirano predstavila vodstvu SPDT, ki se je s predlaganimi popravki strinjalo. Celotno besedilo je vodstvo pregledalo, kje dopolnilo in odobrilo. Besedilu so dodane kulturno-zgodovinske zanimivosti ob poti. Ti dodatki so ustrezno označeni in strnjeni, njihov smisel je popestritev opisov in vabilo bralcem, naj se vanje poglobijo. Iz starega vodnika, ki ostaja zelo dragocen, smo si izposodili nekaj naravoslovnih opisov. [...] Pri opisu poti in krajev ob njej

smo upoštevali, da je to Vertikala slovenskega društva v Italiji; poučene so zato žive (ali žal tudi nekdanje) sledi slovenske naseljenosti. S pomočjo naprave GPS sta avtorja registrirala vso pot, ki zdaj meri 384 km in ima 15.539 metrov vzpona, poteka po vsem ozemlju v Italiji, kjer so in še vedno prebivajo Slovenci. Posebnih oznak za zahtevnost poti ni, so pa opozorila med besedilom. Vidni so podatki o časih tako v tabeli kot med opisi. Na koncu je 42 izrezov Tabaccovih zemljevidov celotne poti v merilu 1 : 25.000, ki pripomorejo k boljši orientaciji. Vodnik je ličen, manjšega formata in tako lahek, da ga lahko vzamemo s seboj na pot. Izid vodnika Slovenskega planinskega društva Trst so finančno podprli Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina, Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ter Zveza slovenskih športnih društev v Italiji, preveden pa je tudi v italijanščino. Kupimo ga lahko na sedežu planinskega društva. Društvu in avtorjema vse čestitke za lep dosežek, ki je rezultat skupnega prizadevanja in dela članov.

Vladimir Habjan

Vid Pogačnik

Osoršćica

Foto Vid Pogačnik

Gora sredi Jadrana

Osoršćica

Skromnih 588 metrov višine pa že ne naredi gore, boste rekli. Ali pač! Če se dviguje naravnost iz morja in če je njen ostri stožec viden čez pol Jadrana, je to pač gora, najlepša na Kvarnerskih otokih, če ne na jadranskih otokih nasploh. In Osoršćica ni pomembna samo v planinskem in naravoslovnem pogledu. Kraji v njenem vznožju imajo silno bogato zgodovino, sama gora pa je pomembna tudi za zgodovino hrvaškega planinstva.

Raj za planince in ljubitelje narave

Mogoče sodite med tiste ljubitelje narave, ki bodo šele nekoč v prihodnosti razumeli, zakaj domačini pravijo, da *ploviti se mora* obenem pa si mislijo, *neka ludi Slovenci planinare*. No, večina nas Slovencev pač razmišlja ravno obratno in tako je na svetu vse lepo urejeno. Razumem torej, zakaj se številni turisti takoj, ko pri Osorju stopijo na Lošinj, zapodijo gor na Osoršćico. Še danes pa mi ni jasno, zakaj včasih prelivamo litre znoja med hojo vzdolž obale, iz zaliva v zaliv, ko je tam edini povsem naraven način potovanja s čolnom.

Osoršćica nudi prav vse – lepe pohodne poti z nepresežnimi razgledi, obiske opuščanih zaselkov, sprostitve v zalivih s kristalno čisto vodo, plezališče z več sektorji različno težkih smeri, ogled jam, v katerih so ljudje živeli že v stari kameni dobi, in bogato kulturo okoliških krajev, naseljenih že vsaj od časa starih Liburnov oziroma od antike naprej.

Z vrha Osoršćice je izreden razgled na celotno Kvarnersko otočje, obalo Istre, na Velebit, v izredni vidljivosti pa prav do Gorskega kotarja, Triglava, Apeninov in Zadarskega arhipelaga. S severa in juga je Osoršćica videti kot prava ostrica, sicer pa je to petnajst kilometrov dolg gorski masiv, ki ima kot del Zunanjih Dinaridov smer sever-severozahod–jug-jugovzhod. Najvišji vrh je Televrina, 588 m. Obala na severu in zahodu je divja in neobljudena, po vzhodni

strani pa ob turistično razviti obali pelje glavna cesta. Zgornjih tristo metrov grebena je iz krednih apnenec, ki zlasti na zahodni strani tvorijo prepadne stene, pod njimi pa se proti morju spuščajo prostrani jeziki grušča, v spodnjem delu poraščeni s sredozemsko vegetacijo. To je divje lep, svojevrsten svet, prepopen s soncem in dišavami. Vzhodna stran grebena je večinoma do vrha poraščena z borovim gozdom in grmičevjem, ki predvsem v območju grebena tvori od vetrov brezhibno obrušene skupke, lepše, kot bi jih lahko oblikoval še tako več vrtnar kakega kraljevega parka. Malo niže na vzhodni strani je prostrana terasa, ki je bila nekoč obljudena. Zaselki in pašniki so bili na višinah med sto in sto petdeset metrov, danes pa so večinoma opuščeni in za redkimi pohodniki skozi to lepo samoto se ozirajo samo okostja hiš s svojimi praznimi okni.

Use planinske poti Osoršćice

No, ne čisto vse, a opišimo vsaj tiste pomembnejše, markirane. So ljudje, ki se stegnejo samo do najnižje veje drevesa, še posebno, če je prav tam najslajši sadež. Ti gredo le s parkirišča nad Nerezinami na južni predvrh, do cerkvice sv. Mikule,¹ kjer si samo še za-

¹ Na zemljevidih je vrh ob cerkvi označen različno: Sv. Nikolaj, Sv. Mikul, Sv. Mikula.

želi, da bi enega od najlepših razgledov na Jadranu mogli vzeti s seboj.

A najlepša tura na Osorščici je prečenje celotnega masiva, torej kar iz Osorja k planinski koči, od tam po celotnem grebenu na najvišji vrh in mimo vrha Sv. Mikule dol v Nerezine. Danes sicer do koč in nato vzhodno pod grebenom prav do telekomunikacijskega stolpa na 564 metrih pripelje cesta, ki jo cenijo zlasti gorski kolesarji. A z njo smo tudi prikrajšani za najlepše dele grebenske poti. Za lep zaključek krožne ture si je priporočljivo nad Nerezinami vnaprej pripraviti kolesa – za hitrejši povratek v Osor. V tem primeru bo hoje približno 6 ur.

Zelo lepa, nekoliko zahtevnejša krožna tura pa vključuje obisk slikovitih jam v zahodnih pobočjih Osorščice. Pri tej gremo iz Nerezin na glavni greben po južni poti, na razcep Počivalice, 234 m. Od tam pa ne gremo proti severu k Sv. Mikuli (kar je s povratkom po običajni poti tudi lepa krožna tura), pač pa z naslednjega, malo višjega razpotja sledimo poti, ki preči zahodno pobočje približno na polovici njegove višine. Najprej se malo spustimo, potem pa bolj strmo povzpne do razcepa na 385 metrih. S tega gre gor na glavni greben lahka ferata, a mi nadaljujemo po poti čez pobočja – spet malo navzdol in pod stenami do jame Organac. O tej arheoloških poročil ni, je pa v jami nekaj lepega okrasja. V nadaljevanju je markacijam še težje slediti, saj se zvijajo skozi popolno divjino. Tako dosežemo znamenito Velo jamo, od nje pa se v 40 minutah proti severu povzpne na glavni greben. V Nerezine se bomo verjetno vrnili po običajni poti.

Če prihajamo s severa, torej iz Osorja in mimo planinskega doma, pa namesto da bi šli ves čas po glavnem grebenu, lahko malo pred Televrino skrenemo desno navzdol na že opisano pot čez zahodna pobočja, obiščemo obe jami, nadaljujemo do razpotja na 385 metrih in se z njega povzpne na glavni greben. Nekoliko težja pot, ki zahteva dodatno previdnost, nas

z razpotja (385 m) v loku pripelje čez strmo skalovje, nato nadaljujemo čez zagraščene strmali, zadnjih nekaj deset metrov višine pa se čez kratko ostenje pot povzpne ob jeklenicah. Zahtevnost te kratke ferate bi bila nekako stopnje B. Izstopimo prav na zgornje parkirišče. Nato nadaljujemo veliko prečenje po grebenu južno (in se odrečemo najvišjemu vrhu) ali pa se čez Televrino vrnemo severno (in se odrečemo razgledu od Sv. Mikule). Ali pa se ne odrečemo ničemer.

Najlepše ture smo tako opisali. A možnosti je še nekaj. Grebenska pot se na razpotju Počivalice ne konča, pač pa vodi še daleč južno, vse do vasi Čunski ob glavni cesti. Za vzpon v obratni smeri bi do Televrine rabili nekako 4 ure in pol, kar je že kar lepa planinska tura, kajne? Če želimo dan na Osorščici izkoristiti v celoti, k planinarjenju lahko dodamo tudi obisk katerega od zalivov na zahodni obali. A v vsakem primeru bomo za sestop, kopanje in povratek na greben rabili vsaj dve uri, potem bomo pa spet razmišljali, kje po vročem vzponu splakniti znoj. Katerikoli kombinaciji poti lahko dodamo tudi obisk Jame sv. Gaudenta. K njej se v nekaj minutah od telekomunikacijskega stolpa spustimo na vzhodno stran grebena. Jama sicer ni kaj posebnega, a legenda je zanimiva in v jami res ni kač, saj naj bi jih svetnik vse od prve do zadnje pregnal z otoka.

Pogled na južni del Lošinja z grebena od cerkvice sv. Mikule
Foto Vid Pogačnik

Iztrgano pozabi

Na Osorščici živijo ljudje že od pradavnine, najstarejše so sledi paleolitskih lovcev (kamnito in koščeno orodje ter nekaj keramike), najdene v Veli jami. Pa ne mislite, da so izpred njenega lepega portala, ob ognju naši predniki občudovali sonce, kako zahaja za Jadranskim morjem! Ne, v tistih časih so bile ogromne količine vode ulete v ledenike in zaliv Jadrana se je končal že na zemljepisni širini današnjega Zadra. Pod bivališči paleolitskih lovcev pa so se čez tundram podobne ravnice Pada selile velike črede jelenov in govedi.

Utrinek z grebena
Osorščice
Foto Vid Pogačnik

Plezališče Osorščica (30 smeri težavnostnih stopenj od 4c do 8) je na zahodnih pobočjih, nekako na višini dvesto metrov, torej sto petdeset metrov pod grebenom. Plezalci običajno prespijo noč ali dve v planinskem domu, plezanje pa popestrijo s kopanjem v katerem od bližnjih zalivov.

Na koncu pa velja omeniti še turico po nekdanji obljudeni terasi nad vzhodno obalo. Obiščemo lahko nekdanji vasi Halmac in Tržić, cerkvico sv. Benedikta, hodimo čez nekdanje pašnike, sadovnjake in oljčnike. To je lahko del dolge krožne ture po Osorščici, lahko pa je samo daljša pot iz Nerezin v Osor. Posebej lepa je spomladi in jeseni.

Lošinj je bil redko poseljen do železne dobe, ko so se na njem ustalili Liburni, večji morjeplovci, ja, tisti, ki so Rimljanom povzročali hude preglavice. Ko so ti končno utrdili svoj imperij, je bil v Kvarnerju najpomembnejše mesto Osor, po katerem se naša gora

tudi imenuje. Danes ima Osor vsega 60 prebivalcev, v antiki pa jih je imel 20, morda celo 30 tisoč in že zelo zgodaj je postal sedež škofije! Eden od škofov je bil sv. Gaudent (ali sv. Gavdencij), menda rojen v Tržiću pod Osorščico, ki je na begu leto dni živel v jami tik pod vrhom gore.

In še en zgodovinski utrinek, tokrat planinski. Že leta 1886 je bilo v Malem Lošnju osnovano turistično društvo, ki je že naslednje leto popeljalo na Osorščico avstro-ogrskega prestolonaslednika Rudolfa, kasneje pa je to društvo zgradilo planinsko pot iz Nerezin na vrh. Ta se uporablja še danes.

Planinska koča Sveti Gaudent, 274 m, stoji na severnem delu grebena in ima 16 postelj. Od aprila do konca septembra je stalno odprta, izven sezone pa običajno ob vikendih in praznikih. Dostopna je peš, z avtom ali kolesom.

Tako. Planinarjenje po otokih ni nič manj in tudi nič bolj lepo kot planinarjenje na primer po Alpah. Le drugačno je. Pljuča prezračiš z zrakom, nasičenim z vonjem po žajblju, v razgledih je poleg neskončne modrine zgoraj, še velika modrina spodaj. In kulturna zgodovina naselij ima skoraj še enkrat daljšo brado. ●

Zemljevid Osorščice; rdeče oznake so nadmorske višine, zelene pa časi hoje (vzpona).

Avtor Vid Pogačnik

Seznam označenih poti

Odseki poti	Zahtevnost (*)	Čas hoje
Nad Nerezinami, 78 m–Sv. Mikula, 557 m	Lahka pot (2)	1.30 h
Nerezine, 0 m–Počivalice, 234 m–Sv. Mikula, 557 m	Lahka pot (2)	2 h
Sv. Mikula, 557 m–Televrina, 588 m	Lahka pot (2)	30 min
Osor, 0 m–Planinski dom Sv. Gaudent, 274 m	Lahka pot (2)	2 h (6,1 km)
Planinski dom Sv. Gaudent, 274 m–Televrina, 588 m	Zahtevna pot (nekoliko zahtevna pot, 3)	1.30 h
Čunski, 74 m–Počivalice, 234 m	Lahka pot (2)	3 h
Planinski dom Sv. Gaudent, 274 m–plezališče (200 m)	Lahka pot (2)	30 min
Počivalice, 234 m–razpotje, 385 m	Zahtevna pot (nekoliko zahtevna pot, 3)	1 h
Razpotje, 385 m–telekomunikacijski stolp, 564 m	Zelo zahtevna pot (bolj zahtevna pot/ferata, 4)	40 min
Razpotje, 385 m–jama Organac–Vela jama, 266 m	Zahtevna pot (nekoliko zahtevna pot, 3)	1 h
Vela jama, 266 m–Televrina, 588 m	Zahtevna pot (nekoliko zahtevna pot, 3)	1.10 h
Zalivi na zahodni obali–stiki z markiranimi potmi	Lahka pot (2)	40–50 min
Telekomunikacijski stolp, 564 m–Jama sv. Gaudenta	Lahka pot (2)	0 h 10 min
Nerezine 78 m–Tržić, 142 m	Lahka pot (2)	2 h

* Avtor zahtevnosti poti ocenjuje po 6-stopenjski lestvici SAC (Švicarska planinska zveza) in so zapisane v oklepaju. Pred njo je klasifikacija težavnosti PZS.

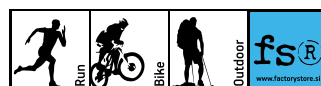
NOVE BARVE NOVI IZZIVI

Pohodniški nahrbtnik
Stratos / Sirrus

www.fastorystore.si

Na voljo v trgovinah: Kibuba, Iglu Šport, Annapurna, Extreme Vital, Intersport, Hervis, Action Mama, Enduro, Elan, Amfibija

Matjaž Čuk

Sreča me ima rada

Thame

Napeto pogledujem navzdol na pot, ki se v dolgih serpentinah vije v dolino. Kamor seže oko, ne vidim nikogar. Rekel je, da bo prišel ob osmih. Ura je že krepko čez devet in še vedno ga ni. Bo sploh prišel? Denar, ki sem mu ga dal, pokriva ves njegov zaslužek. Poleg tega ima moje čevlje, ki so slabi, a še uporabni, in toplo podkapo ter nogavice, ki sem mu jih posodil, ko je pritisnil mrz. Morda je to zadosten razlog, da ga je premamilo in je ostal v dolini? Mi bo tu, v tej mali vasici sploh uspelo dobiti drugega, če njega ne bo? Ob teh črnih mislih ga zagledam. Prav počasi se mi približuje. Deset je ura, ko utrujen prispe.

"Zamujaš!" ga kratko pozdravim.

"Srečal sem prijatelje. Dolgo se nismo videli. Malo preveč smo popili," obrazloži svoj pozni приход. Včeraj popoldne sva prišla na greben Mong Danda. Naselila sva se v preprostem hotelu. Za nama je bilo nekaj težkih dni. V vasi Džongla naju je presenetil sneg in pošteno sva se morala nagarati, da sva čez visoki prelaz Cho La prišla na drugo stran. Gazila sva do odrešujoče poti, ki so jo naredili popotniki iz sosednje doline.

Z nosačem sem se odlično ujel. Znal je ravno toliko angleško, da sva se lahko pogovarjala. Pri večerji me je presenetil s prošnjo, če bi lahko odšel v uro oddaljeno vas Sanasi.

"Tam imam prijatelja, ki mu bom dal denar, da ga bo odnesel materi v mojo domačo vas," je obrazložil vzrok odhoda.

"Jutri zjutraj se bom vrnil!" je še dodal. Nisem imel nobenega razloga, da mu ne bi verjel, zato sem mu dovolil.

Danes sem načrtoval, da bi šla v Thame. Zadnja vas v dolini je oddaljena dobre štiri ure hoda. Tam se želim odpočiti od hudih naporov zadnjih dni, uživati v krajših pohodih in se naužiti pogledov na nove, še neznane gore. Kam bom šel in koliko časa bom tam, še ne vem. Prepustil se bom toku želja. Ta nepredvidena dogodivščina z nosačem, ki sem jo povrh vsega še sam zakuhal, mi je porušila vsakdanji ritem.

Vas Thame

Foto Matjaž Čuk

Videti je slabo in zdaj me bo skrbelo še zanj. Kljub temu ne želim izgubiti dragocenega dne. Še dodatno se zaplete, ko mi že po nekaj minutah potoži: "Veš, nalagal sem te. Nisem bil v vasi Sanasi, ampak v Namche Baazarju. Pili in plesali smo celo noč in spal nisem niti minute." Hmm ...

"Ali boš lahko prišel do vasi Thame?" vprašam.

"Bom poskusil. Ne bo lahko," je neprepričljiv njegov odgovor.

Pravzaprav je še vedno dopoldne in upam, da nama bo do noči uspelo. Ustaviva se v Khumjungu, kjer ne morem mimo pekarnice. Deset dni je že nisem videl, vse od Namche Baazarja. Pojem dva kosa kruha, polnjenega z jabolki, in popijem pravi kapučino. Na koncu vasi, nedaleč od pekarnice, najprej zagledam svojo vrečo, poleg nje pa na tleh ležečega nosača, ki sladko spi. Ne vem, kako dolgo bi še spal, verjetno še celo popoldne, če ga ne bi zbudil.

Počasi, prav po polžje lezeva navzgor proti grebenu nad Syangbochejem. Hodim tik za njim, saj se bojim, da drugače ne bi prišel daleč. Kaj klavrno je videti danes. Prizna mi, da ima hudo "rakši težavo" in da bo težko.¹ Čeprav hodim zelo počasi in se pogosto ustavljam, mu uidem naprej. Če bom pred njim, bo prav gotovo prišel za mano v Thame, saj ve, da ima mojo spalno vrečo in ostalo opremo. Dobro pol ure pred vasio se ustavim v *lodgu* malo pod potjo. Medtem ko pijem čaj, skozi okno opazujem, kdaj bo prišel. Končno, po skoraj tri četrt ure ga zagledam. Zdaj hodim nekaj minut za njim. Na zadnjem klancu pod vasio ga ujame in nato nadaljujeva skupaj. Po sedmih urah hoje sva nekaj minut čez štiri v vasi Thame.

Thame

Vasica Thame leži stran od glavne turistične poti. Večina pohodnikov, ki hitijo v bazni tabor pod Everest, se v svoji dirki s časom ne odloči za obisk te slikovite vasi. Leži ob reki Bhote Khosi in je zadnja stalno naseljena vas v dolini. Na severu je visok prelaz Nangpa La, 5806 m, čez katerega vodi tradicionalna trgovska in romarska pot, ki povezuje Tibetance in Šerpe iz doline Khumbu. Vas je tudi rojstni kraj prvo-pristopnika na Everest, šerpe Tenzinga Norgaya.

Razburljiv in naporen dan je za mano. V *lodgu*, ki si ga izberem za nočojšnji dom, sem sam. Starejša zakonca mi pripravita okusno kosilo in večerjo. Izvem, da imata 68 in 69 let. Zvečer se vsi zberemo okrog ognja v kuhinji. Jutri grem v vas Tengpo pod Tashi Labtsho, prelazom, ki pripelje v dolino Rolwaling. Ob osmih grem v posteljo. Moj nosač bo imel jutri prost dan.

Ob šestih sem pokonci. Še eno čudovito jutro je pred mano. Sreča me ima zares rada. Danes grem v dolino, obdano z mogočnimi šesttisočaki. Čisto po mojem okusu. Stran od množic, v samoto. Z užitkom se vzpe-

Moj nosač
Foto Matjaž Čuk

Presenečenje
na poti
Foto Matjaž Čuk

njam po udobni poti. Po vrsti se mi odkrivajo sneženi velikani: Kongde Ri, 6187 m, Teng Kang Poche, 6487 m, Panayo Tippa, 6696 m, in Pigphera Go Shar 6730 m.² V slabih treh urah sem v pastirskem naselju s skromnimi hišicami. Nad eno izmed hiš opazim dim. Torej so tu ljudje. Pozdravim in prisedem k pastirju. Ponudi mi čaj. Poklepeta o življenju tukaj, potem o vrhovih. Pove mi, da razen na Kongde Ri še na noben vrh ni stopila človeška noga. Nič čudnega, saj sem ne zaide nihče. Pa tudi strmine so take, da ti vzame sapo. Dolgo sedim pri pastirju in pijem čaj.

"Koliko časa bi še moral hoditi, da bi videl Tashi Labtsho?" vprašam.

"Eno uro," mi odgovori. Predaleč je, ne bom šel.

¹ Rakši je priljubljena pijača nepalskih šerp. Je doma na-rejena močna alkoholna pijača, običajno iz prosa ali riža, lahko pa tudi iz koruze, pšenice, ječmena ali sadja. Ob praznovanjih je nepogrešljiva.

² Večina vrhov zahodno od reke Bhote Kosi, ki jih ome-njam, znanih pod imenom Rolwaling Himal, je bila v času mojega obiska še neosvojenih. Tudi danes so tu še vedno številni vrhovi, na katere še ni stopila človeška noga.

*Proti prelazu Tashi
Labsta, 5755 m
Foto Matjaž Čuk*

Pa se vseeno obrnem navzgor. Vreme se slabša, ne nameravam več daleč. Kopno pot zamenja razmočena snežena gaz. A sonce popije vse meglice, ki so se v zadnji uri trmasto oklepale vrhov. Vzpenjam se od roba do roba, vse dokler se mi ne pokažejo Parchamo, 6273 m, na levi, mogočni Tengi Ragi Tau, 6943 m, na desni in med njima sedlo Tashi Labtsha, 5755 m.

Višinomer kaže 4600 metrov. Dovolj bo. Ura je že več kot ena, zato začnem sestopati. Pri pastirju se ustavim na čaju. Povem mu, kje sem bil in da sem videl Tashi Labtsho. Zadovoljno prikima. Fotografiram njega in njegovo hišo ter obljubim, da mu bom prinesel slike, če bom kdaj prišel iz Rolwalinga čez Tashi Labtsho. Nato odhitim navzdol.

Lačen sem. Ura je že več kot dve in na vsej poti sem popil le dve skodelici čaja. Na srečo sem izbral pravi *lodge*. Že drugi dan sem sam in dvajset minut po prihodu že jem okusno juho in se bašem s slastnimi špageti. Po kosilu se odločim, da bom še en dan tu. Mika me, da bi šel še v sosednjo dolino, dolino s čudnim imenom – Langmoche. Še en dan bom užival v divjini, med mogočnimi gorami, nato pa grem nepreklicno nazaj, na dolgo pot v Jiri. V civilizacijo. Med avtomobile in hrup. Med ljudi.

Danes lenarim do sedmih. Šele sonce, ki posije na mojo posteljo, me vzdrami in opomni, da bo treba vstati. Vstanem in se oblečem. Dan je čudovit. Ne morem se znebiti občutka, da zajemam življenje z veliko žlico. Počutim se neskončno svobodnega. Brez omejitev. Živim, kot hočem, in veselim se vsakega naslednjega dne. Vreme mi je naklonjeno in vse mi gre kot po maslu. Še nosač se ne pritožuje nad mojimi

večernimi, nenadnimi spremembami načrta. Morda mu bo po včerajšnji kalvariji prav prišel še en dan počitka.

Langmoche

Dolina, kamor sem namenjen, se dviga ob reki Langmoche khola. Na levi strani jo omejuje dolgi greben vrha Tengi Ragi Tau, na desni nekoliko nižji Pamalka. Slaba stezica, prekinjena s številnimi ovirami, ki jih je ustvarila živahna rečica s svojim tokom, otežuje hojo po slikoviti dolini. Vidi se, da tod le redko stopa človeška noga. Kamnite hišice, ki stojijo na travnatih poljanah, so poškodovane in opuščene. Nikamor se ne pride od tod. Kratki ledenik se končuje v vrtoglavih stenah, ki onemogočajo prehod na drugo stran, v dolino Rolwaling.

Po okusnem zajtrku se ob osmih odpravim na pot. Ko iščem pravo stezo, se ustavim ravno pred vojaško postojanko. Ko to opazim, je prepozno. Vojak je že pri meni in me vpraša, kam sem namenjen. Povem mu, da samo v sosednjo dolino Langmoche in nazaj. Prijazno mi reče, da je dolina nad vasjo Thame zaprta za turiste. Prosim ga, da mi dovoli obisk, povem mu, da sem samo zato ostal še en dan v Thameju. Po nekaj minutah se le omehča. Toda s tem še ni konec težav. Le nekaj minut naprej me nekdo "žica" za denar. Ko malo više dohitim dva Tibetanca in ju lepo pozdravim ter vprašam, ali peljeta živino v Langmoche, me zadnji mrko pogleda in reče: "Rupije ..." No, lepa reč. Tukaj nad dolino pa res ni dobro hoditi! V strmini nad vasjo izkoristim priložnost, da se ju znebim. Čim dlje od njiju, tem bolje.

Pot me pripelje do reke. Vem, da moram tu zaviti levo navzgor. Poti ni, in ker je ne opazim niti na levem niti na desnem bregu, jo mahnem kar ob reki navzgor. Skačem s kamna na kamen, spet sem sam, nihče me ne moti in to je najpomembnejše. Strma skalnata pobočja nad reko me sicer malo skrbijo, a mislim, da se bo zgoraj dolina razširila in bom našel prehod na planino. Na enem mestu se moram celo sezuti, saj je pobočje tako strmo, da moram za nekaj metrov v vodo. Nato se dolina razširi in zlahka najdem prehod na desno.

Ko se vzpnem na bližnji rob, so pred mano pastirske koče na planini Langmoche. Ura je šele deset, zato nadaljujem pot. Samo nekaj minut više me preseneti trop gamsov. Kakih petdeset jih je. Saj jih ne bi niti opazil, če ne bi slišal znanega predirljivega žvižga. Pustijo me čisto blizu, na vsega nekaj metrov. Nadaljujem svojo samotno pot. Vzpenjam se po levi strani reke. Više me obilo snega prisili, da jo spet prečkam. Tokrat ne gre drugače, kot da si zmočim noge. Na drugi strani ujamem slabo stezico in se vzpnem prav do zadnje zapuščene hiše v vasi Dig pod mogočno goro Tengri Kagi Tau, 6943 m.

Počutim se kot raziskovalec izpred davnih let, ki je prišel v neznano dolino, saj se le redkokateri zahodnjak lahko pohvali, da je prišel sem. Tukaj ni gora z zvonečimi imeni, ni osemtisočakov, niti sedemtisočakov, so le deviške, neznane gore s čudnimi, težko izgovorljivimi imeni.

Nazaj grede najdem stezico, ki me pripelje na glavno pot. Tudi spodaj mimo vasi gre gladko. Nihče me ne nadleguje ne z denarjem ne z zoprnimi vprašanji, kam grem. Prijazna gostitelja poskrbita za mojo lakoto. Ta *lodge* se mi je tako priljubil, da bi najraje ostal še nekaj

*Budistična gumpa v vasi Thame
Foto Matjaž Čuk*

dni. Zvečer mi sreča še enkrat dokaže, da me ima res rada. Za slovo od visokih gora mi nakloni zares redek pojav v Nepal – sončni zahod. Sonce je ožarilo drzne šesttisočake, Kangtegi 6782 m, Thamserku, 6608, m in Kusum Kanguru, 6376 m, ki so se zadnje večere prehitro ljubosumno ovili v megle. Danes je res srečen dan. Jutri odhajam na dolgo pot v Jiri.³

Solukhumbu, Everest treking, Nepal, november 1997 ●

*Kangtega, 6782 m, Thamserku, 6608 m, in Kusum Kanguru, 6376 m, žarijo v večerni svetlobi.
Foto Matjaž Čuk*

³ Jiri je mesto, kjer se je ob mojem obisku končala cesta. Dolga leta je bilo izhodišče za trekinge in odprave pod Everest. Danes ni več tako. Le redkokateri čudak še začne svojo pot pod najvišjo goro sveta v tem lepem mestecu.

Sto let od tragične smrti Nina Paternollija

Utisi organizacijskega odbora o spominski prireditvi¹

Starejši prebivalci Gorenje Trebuše so v pogovorih večkrat omenjali različne dogodke, ki so jim bili priča v 20-ih letih prejšnjega stoletja. Med drugim so pripovedovali tudi o planinski nesreči, ki se je tragično končala za Nina (Giovannija) Paternollija v grapi Govčnik pod Poldanovcem, ki je del Trnovske planote.

¹ Prispevek so pripravili člani organizacijskega odbora Gorenja Trebuša: Andrej Ličer, Janez Penca, Bojan Bitežnik in Renata Hvala.

*Med plezanjem
leta 2009*

Foto Goran Antley

Italijanski planinski klub iz Gorice je organiziral planinski festival na Lokvah na Trnovski planoti. Udeleženci so se takrat pripeljali na planoto z avtobusi in drugimi prevoznimi sredstvi. To je bil nekakšen kolektivni piknik oziroma veliko srečanje članov in prijateljev CAI Gorizia. Pripravili so različne igre, tekaške dirke, koncerte pevskih zborov in pozno v večer še ples.

S prijateljem Ervinom Pocarjem se je Nino Paternolli nameraval udeležiti festivala na Lokvah. Njuna

želja je bila prispeti na Lokve po daljši poti. Tako sta se 19. avgusta 1923 odpravila z vlakom iz Gorice do Mosta na Soči. Nato sta šla peš po dolini Trebuščice do Gorenje Trebuše. Med domacijama Na Gradu in Stebetinom sta začela z vzponom v grapi Govčnika in plezala proti vrhu Poldanovca. Izbrala sta še neraziskani žleb Poldanovske grape, strm in mračen, s krušljivimi skalami. Vzpenjala sta se z vedno večjimi težavami, bilo je že pozno, postajala sta utrujena in izčrpana. Na nekem mestu je bilo treba preplezati ožino. Nino se je vzpenjal po spolzkem kaminu, oprimek se mu je odtrgal in padel je v globino. Ervin ga je poskušal oživiti, vendar neuspešno. Odpravil se je v vas po pomoč, vendar je bil padec za Nina usoden.

Nekateri domačini so v preteklosti večkrat obiskali spominsko ploščo na mestu nesreče, ki so jo kmalu po njej postavili Ninovi prijatelji. Uredili so pot do plošče, do koder je v zadnjem, zgornjem delu vodila tudi plezalna smer. Za tiste čase so pot odlično opremlili s klini in jeklenimi vrvenicami.

Žal je v tem stoletju na zgornjem delu dostopa vsa varovala načel zob časa in zato pot brez dodatne varovalne opreme ni bila več varna za plezanje. V spodnjem delu grape (grapo Govčnik imenujemo tudi Paternollijeva grapa) so stalno prisotni močni vplivi narave, ki letno spreminjajo njeno konfiguracijo vse od vhoda vanjo do začetka plezalnega dela in do spominske plošče.

Ob osemdesetletnici nesreče leta 2003 so domačini aktivno sodelovali pri obnovi in ponovni pritrditvi spominske plošče v steno. Plošča je bila poškodovana, slabo pritrjena in ni bila več varna. Da bi se izognili morebitni nesreči, je bilo treba obeležje obnoviti in utrditi.

Avgusta leta 2003 je ob 80-letnici smrti planinca Paternollija potekala slovesnost ob vznožju te grape. Pobudo Jurija Bavdaža, nekdanjega ravnatelja Mestnega muzeja Idrija, je krajevna skupnost Gorenja Trebuša sprejela v globokem prepričanju, da je dogodek pomemben za majhno vas in za razvijanje prijateljskega sodelovanja ter povezovanja med narodom.

4. novembra 2009 je sedem amaterskih alpinistov preplezalo celotno Paternollijevo grapo. Med njimi so bili Darko in Ana Likar, Janez Penca, Goran Antley, Andrej Ličer, Andreja Ovcak in Miro Jagodic. Sprva so želeli opraviti vzpon le do spominske plošče, vendar so s plezanjem nadaljevali vse do vrha grape. S seboj so imeli samo osnovno planinsko opremo, nekaj malega plezalne ter skoraj nič varovalne opreme. Kljub temu jim je srečno uspelo preplezati celotno grapo vse do vrha; odnesli so jo le z manjšimi poškodbami zaradi padajočega krušечеge se kamnja. Ob morebitni ponovitvi vzpona bi ga morali zaradi varnosti raje opraviti v manjši skupini, tj. največ štirje planinci, in to z ustrezno planinsko opremo.

Leta 2014 je Govce zajela naravna zimska katastrofa. Žled je v Trnovskem gozdu povzročil ogromno škodo. Polomljeno in podrto drevje je povzročilo kamnite plazove in podore tudi na območju spominske plošče. Od takrat je grapa še vedno precej zasuta s kamenjem, peskom in debli dreves.

Ob prihajajoči stoti obletnici tragične smrti Nina Paternollija je Elio Candussi, predstavnik CAI Gorizia, dal pobudo za obeležitev spomina. V ta namen je bil v krajevni skupnosti Gorenja Trebuša osnovan organizacijski odbor za izvedbo spominske prireditve v naslednji sestavi: Bojan Bitežnik, predsednik sveta KS Gorenja Trebuša, Andrej Ličer, Janez Penca in Renata Hvala. Začele so se intenzivne priprave in usklajevanja ter izbor primernejše lokacije za postavitve obeležja. Poleg spominske plošče na mestu nesreče v Govčniku je bila v 20-ih letih prejšnjega stoletja postavljena še ena v bližini sotočja Trebušice in Jelenka, pod domačijo Na Gradu. V času širitev in obnov cest v Gorenji Trebuši je bilo obeležje poškodovano in odstranjeno. Na skupnem srečanju organizacijskega odbora in CAI Gorizia je bil sprejet predlog Marjana Plesničarja z domačije Na Gradu o novi lokaciji obeležja. Tako je sedaj plošča ob poti k domačiji Na Gradu na nekoliko višje ležeči skali, kot je bila prvotna.

Elio Candussi, predstavnik CAI Gorizia, je organizacijskemu odboru velikodušno poslal obstoječo literaturo, v kateri so zelo natančno opisani dogodki v dnevih pred, med in po Ninovi nesreči. Besedila je iz italijanščine v slovenščino prevedel Janez Penca. Predlog programa prireditve je pripravila Renata Hvala, ki so ga uskladili in izvedli skupaj s CAI Gorizia. Organizacijski odbor je poskrbel za izdelavo nove in oblikovno ustrežnejše plošče. Projekt se je zaključil 28. oktobra 2023 s slovesnostjo in blagoslovom ob odkritju spominske plošče.

V prihodnosti si želimo obnoviti počivališče ob glavni cesti v bližini sedanjega obeležja. Radi bi obnovili in dodali smerokaze za Lokve in Vojsko z informacijo o času trajanja hoje po Govčniku – Paternollijevo grapi, na Poldanovec, Lazno ... Želimo tudi urediti varnejši dostop do mesta nesreče in odstraniti nanešeni material okoli plošče. Pritegnili bi mlajše generacije k sodelovanju v naši lokalni skupnosti in skupnosti naših sosedov iz italijanske Gorice. Radi bi tudi organizirali

Izročitev slike Francu Seneku, predstavniku CAI Gorizia Foto Goran Antley

Odkritje spominske plošče Foto Goran Antley

Komemoracija 28. 10. 2023 Foto Damijan Koren

različne pohode Gorenja Trebuša–Lazna–Lokve po varni, obstoječi poti, ki jo bo treba stalno vzdrževati. S skupnim pristopom in delom bomo zagotovo lahko dosegli nekaj pozitivnega. ●

Veronika Hladnik
Zakotnik¹

Katera barva sveti na vremenskem semaforju?

Kako interpretirati vremenska opozorila

Na Agenciji Republike Slovenije za okolje meteorologi vsak dan ocenimo, kako (ne-)običajne bodo vremenske razmere v naslednjih petih dneh. (Ne-)običajnost vremenskega dogodka ter s tem tudi njegov vpliv na naravo, življenje in imetje ljudi določimo z eno od semaforskih barv. Zeleno uporabimo, če bo vreme v naslednjih dneh brez posebnosti, rumeno, če je potrebna pozornost ob vremenski situaciji, oranžna sugerira pripravljenost na izredne vremenske razmere in rdeča, ko je treba preventivno ukrepati, da zmanjšamo škodo in zaščitimo človeška življenja.

Vremenska opozorila² odražajo (ne-)običajnost vremenskih dogodkov predvsem v nižinskem svetu, kjer živi večji del prebivalstva, a vsekakor vplivajo na nas tudi, če se odpravljamo kam više. Razmere so lahko v hribih celo zaostrene, ne velja pa to enako za vsako od spremenljivk, na katere na agenciji ARSO opozarjamo, zato si pogledjmo, kako interpretirati vremenska opozorila pri načrtovanju ture.

Ueter

Prva vremenska spremenljivka, ki po navadi prinaša ekstremno vreme, je veter. Znano je, da hitrost vetra z višino narašča. Veter sicer upočasnjuje objekti in drevesa, na njegovo smer ter včasih tudi na hitrost pa vpliva relief. V večini primerov bo za veter rumeno obarvana regija v severni polovici Slovenije za nižine predstavljala hitrosti vetra v sunkih med 50 in 70 km/h, oranžno obarvana med 70 in 90 km/h ter rdeče obarvana nad 90 km/h. V višjih legah so sunki vetra lahko

za 20 in več km/h močnejši, torej bomo težave v gorah imeli že pri nižji (rumeni) barvi vremenske ogroženosti, še zlasti na izpostavljenih grebenih. Ob odhodu v hribe moramo biti zato previdni in oprezni tudi zaradi morebitnega lomljenja vej na drevesih.

Dež

Druga od vremenskih spremenljivk, na katero opozarjamo, je dež. Resda obstaja rek, da ni slabega vremena, je le slaba oprema, a ob opozorilih za dež je vseeno potreben premislek pri načrtovanju ture. Za barvami se običajno skrivajo številke, ki pa so včasih lahko varljive. Ne predstavlja enake nevarnosti 50 mm dežja v 24 urah sredi poletja v sušnem vremenu, ko vsaj del vode sproti počrpa rastje, kot enaka količina dežja po že sicer deževnem mesecu izven rastne sezone. Čeprav smo v gorah daleč od rek in poplav, se zaradi prevelike namočenosti vseeno ravno na naši poti lahko utrga zemeljski plaz. Z malo sreče se bo to zgodilo, preden bomo teren prečkali, a bo morda odneslo del poti, zaradi česar bomo imeli težave pri sestopu.

Nalivi oziroma močnejše padavine v krajšem časovnem obdobju – le v nekaj urah – so povezane z nevihtami. Tudi nanje opozarjamo. Nalivi ne zamašijo samo cestnih odtokov v mestih, ampak povzročijo tudi, da na pohodni poti kar iz nič nastane hudournik, ki nas lahko spodnese ali pa nam onemogoči nadaljevanje poti. Druga večja nevarnost, ki jo prinašajo nevihte, pa so udari strel. Jeklenice so eden glavnih predmetov, ki v gorah močno privlačijo strele. Nevihte nas poleti včasih presenetijo, včasih pa turo speljemo kljub veliki verjetnosti za njihov nastanek, saj upamo, da bomo prej v dolini.

Sneg, poledica, žled

Kadar na močnejše sneženje opozarjamo po nižinah, seveda vedno sneži tudi v hribih. Zlasti v hladnejši polovici leta ob obilnih dežnih padavinah po nižinah

Večje količine padavin v krajšem časovnem obdobju vodijo v nastanek zemeljskih plazov, ki pogosto poškodujejo ali celo odnesejo pot.

Foto Veronika Hladnik Zakotnik

¹ Agencija Republike Slovenije za okolje.

² <https://meteo.arso.gov.si/met/sl/warning/>.

preverimo mejo sneženja, da nas sneg ali dež ne presenetita. Verjetno ni treba poudariti, da ob prehodu hladnih vremenskih front tudi v poletnih mesecih dež večkrat preide v sneg ali nastane kakšna ploha sodre ali toče. Vse to v zelo kratkem času povzroči hiter temperaturni padec, tudi za 10 °C ali več, tako da nam majica in kratke hlače niso več dovolj.

V zimskih mesecih opozarjamo na poledico in žled, ki se seveda lahko pojavita tudi v višjih legah in nam otežita dostop do izhodišč ali nasploh ogrozita varno hojo. Opozorila pred snežnimi plazovi so izdana le za višje lege. Dejavniki za nastanek plazov so večja količina novega snega, napihan sneg ali šibke plasti. Informacije o opozorilih pred plazovi je mogoče najti v Plazovnem biltenu.³

Temperatura

Po navadi je precej drugače v gorah, ko opozarjamo na nizke temperature po nižinah. Glede na to, da gre za hladnejši del leta, bodo tovrstna opozorila pogosto lansirana v primerih, ko bo nad nami dlje časa trajajoče območje visokega zračnega tlaka, katerega posledica bo tudi (izrazita) temperaturna inverzija. Zato bo takrat v hribih nenavadno toplo za zimo. Morda

bo kdo to opozorilo celo izkoristil, da se bo šel v hribe pogret.

Tudi opozorila za visoke temperature veljajo v prvi vrsti za nižinski svet, a ob visokih temperaturah po nižinah so razmeroma visoke temperature tudi v hribih. Po eni strani se takrat hodimo v višje lege hladit, a toplotna obremenitev ob športni aktivnosti je tudi v hribih zelo velika. Potenje je povečano, zato je večja verjetnost za dehidracijo. Marsikdo to rešuje z velikimi količinami popite tekočine med turo, še najbolje pa je v gore oditi čim bolj zgodaj, da so temperature vsaj med vzponom še zmerne.

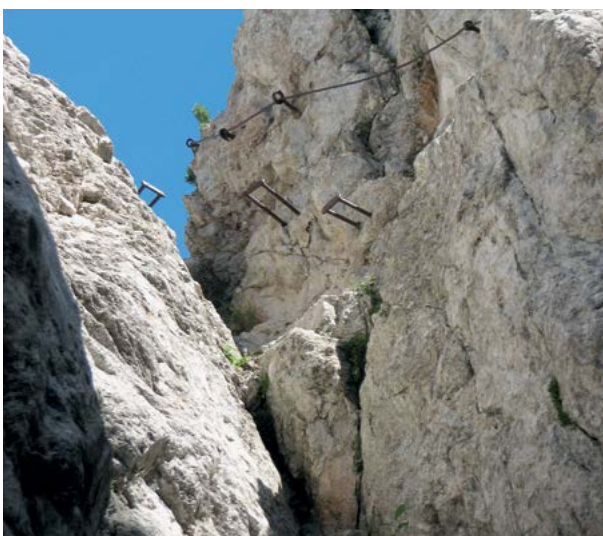
Kombinacije vremenskih dogodkov

Ob izdanih vremenskih opozorilih so torej razmere lahko različne v hribih in dolinah. Zato je ob vsakem opozorilu pametno razmisliti in turo ustrezno prilagoditi. Ne smemo pozabiti niti na kombinacije (ne-) običajnih vremenskih dogodkov. Močno sneženje ob močnem vetru zelo zmanjša vidljivost in zakrije morebitne pasti v naravi. Močan veter ob nizkih temperaturah poskrbi za še večji občutek mraza, ki ob neprimerni obleki vodi v podhladitev. Vremenske razmere močno vplivajo na varnost v gorah, zato pred načrtovanjem ture preverimo, kakšna opozorila so izdana in za kdaj, da se naš izlet ne bo sprevrgel v klic na številko 112. 📞

Med nevihtami smo na grebenih ali če hodimo v skupini, udarom strel še posebej izpostavljeni.

Foto Veronika Hladnik Zakotnik

³ <https://meteo.arso.gov.si/met/sl/weather/bulletin/mountain/avalanche/bulletin/>.

Jeklenice in železove kamnine so med nevihto prava vaba za strele.

Foto Veronika Hladnik Zakotnik

Oblačila Fjällräven
so se na testiranju
odlično obnesla.
Foto Jure Krejčan
Čokl

S švedsko lisico na potep

Znamka Fjällräven, 1. del

Nahrbtnike s stilizirano podobo lisice, ki je logotip švedskega podjetja Fjällräven, videvamo tako na hrbtih pohodnikov kot v šolskih klopih in v poslovnem svetu. Kakovost nahrbtnikov "Gorske lisice" je zagotovo eden od glavnih razlogov, da je švedsko podjetje začelo izdelovati tudi šotore, spalne vreče in nazadnje še oblačila. Vse poskušajo izdelati v harmoniji z naravo, torej na naravi prijazen način in z materiali, ki bodo čim manj obremenjevali okolje, hkrati pa bodo dovolj kakovostni, da bodo uporabniki lisico povezovali z dobrimi izkušnjami in doživetji v naravi.

Da bi se prepričala o kakovosti, udobnosti in uporabnosti treh kosov oblačil Fjällräven, sem izkoristila dan, ko je bilo napovedano spremenljivo vreme, srajco pa sem potem v sončnem dnevu oblekla še enkrat. V slabih starih urah pohajkovanja po našem Polhograjskem hribovju so srajca, hlače in jakna pokazali, kako se obnesejo v vetru, rosenju in srednje močnem dežju.

Najbolj sem dvomila o srajci, saj sem vajena oprijetih in raztegljivih majic, ki me pri gibanju ne ovirajo, srajca Abisko Hike Shirt pa je široka, neraztegljiva, zapira se z navadnimi z gumbi, o rokavih pa ne morem reči, da so dolgi, kratki pa sploh ne, njihova dolžina je namreč 7/8. Obseg manšete prilagajamo z dvema gumboma. Dvomi so se razblinili že po slabi uri, srajca je namreč izredno lahka, udobna in koža se v njej počuti odlično. Material se zelo hitro posuši, tako da je bojazen, da bomo zaradi močnega potenja morali s sabo nositi nekoliko več oblačil, odveč. Moram poudariti, da se je srajca odlično obnesla tudi v vročem sončnem dnevu, v njej mi ni bilo vroče, tako da je odlično nadomestila majico s kratkimi rokavi, sploh ker je rokave mogoče preprosto zavihati, kar zaradi izredno lahkega materiala in širokega kroja prav nič ne moti. Res so pastelne barve mogoče nekoliko nevhvaležne, če smo občutljivi na mokre lise, vidne od potu, ampak vlaga je zelo hitro izhlapela tudi na mestih, ki niso bila neposredno izpostavljena sončnim žarkom in sapici.

Tkanina je precej odporna proti raztrganinam, zato se nam ni treba bati morebitnega krpanja, če se bomo prebijali skozi goščavo. No, domišljijo je pri tem

vseeno le treba malo brzdati. Majhen mrežast prsni žep je primeren za ključke ali kakšno drugo drobnarijo, ki jo želimo imeti pri roki, vendar sama kaj več kot kakega robca vanj ne bi tlačila. Na zavihku ovratnika je dodatni gumb, tako da ga lahko povišamo in se s tem še dodatno zaščitimo pred soncem ali blagim vetrom. Lahka srajca iz recikliranega poliestra zavzame zelo malo prostora v nahrbtniku, hkrati pa lahko odlično nadomesti jakno, kadar je zanjo prevroče, v majici s kratkimi rokavi pa neprijetno, ko bi se radi samo odpočili ali okrepcali, preden nadaljujemo pot.

Pred res rahlim vetrom nas zaščiti že srajca Abisko Hike Shirt, če pa se Stribog kanček razjezi, je vetrovka HC Hydratic Trail Jacket točno to, kar potrebujemo tisti trenutek. 2,5-slojna jakna je vetrna in dežna jakna za vsakodnevno uporabo in pohodništvo. Izdelana je iz recikliranega poliestra z membrano iz poliuretana (poliuretan je elastičen material, zelo dobro odporen proti obrabi, vremenskim vplivom in trganju). Na obeh straneh ima prezračevalno odprtino z zadrgo (kar je zelo koristno, saj s tem jakni pomagamo, da laže "diha") in srednje velik žep. Dvosmerna sprednja zadruga je zelo praktična, sploh če jakno uporabimo na primer v kombinaciji s plezalnim pasom – mogoče na kaki ferati, kjer uporabljamo samovarovalni komplet, pri čemer bi nas dolžina jakne sicer lahko ovirala. Zadruga skrijemo z malce razširjenim desnim krilom jakne, segajočim čez zadrugo, ki ga pritrdimo z dvema gumboma pritiskačema, tako da vlaga in veter tudi skozi zadrugo težje prideta do srajce Abisko. Kapuca je nastavljiva, brez težav jo spravimo čez čelado,

*Jakna dobro ščiti pred vodo, če zmerno dežuje.
Foto Jure Krejan Čokl*

uravnavamo pa jo s priročnim elastičnim trakom in plastičnim regulatorjem na zatilju. Z elastično vrvico lahko reguliramo, kako zelo nas bo objela okoli bokov, odsevni detajli na manšetah pa so zelo koristni, če v temi korakamo ob kaki cesti.

Jakno sem oblekla, ko je začelo zelo pihati, in moram reči, da se je obnesla bolje, kot sem pričakovala. Obseg manšet na širokih rokavih sem prilagodila z ježki. Zelo dobro me je zaščitila pred precej močnim vetrom in posledično malce večjim mrazom, saj me ni zeblo, čeprav sem imela pod njo oblečeno samo srajco, temperature pa so bile okoli 10 stopinj Celzija. Ali nekoliko nižje. Proizvajalec pravi, da je jakna vodoodporna, in sicer je vodni stolpec 10.000 mm. To pomeni, da nas material zaščiti pred vetrom in da je vodoodporen, če je izpostavljen manj močnemu dežju ali snegu. Dobra ura hoje po dežju je to potrdila, jakna je malce premočila le na stiku z naramnicami nahrbtnika. Jakna se je na pohajkovanju obnesla odlično, vsekakor je primerna tudi za poletne pohode ali planinske ture v naših gorah.

Malce me bega velikost tako jakne kot srajce, čeprav sta obe označeni s točno tisto številko, ki mi sicer najbolj ustreza. Obe sta mi namreč preveliki. Mogoče gre zgolj za tak model ali kroj, kar lahko upravičim z uporabnostjo in udobjem. Ker je material srajce ne-

raztegljiv, je za neovirano gibanje nujno, da je oblačilo dovolj ohlapno, hkrati pa ga je ravno zato tudi prijetneje nositi v nekoliko višjih temperaturah, sploh če se hočemo zaščititi pred soncem. Široko in preprosto krojena jakna je idealna za oblačenje po slojih, saj jo lahko oblečemo tudi čez nekoliko tanjšo bundo, ne da bi nas kakor koli utesnjevala.

O hlačah Abisko Hike Trousers lahko rečem, da so mi kot ulite. Tu ni nobenih dvomov o velikosti. Na prvi pogled so hlače, primerne za pohodništvo in planinarjenje, videti že skoraj kot hlače za vsakdan, kroj je namreč preprost, pas visok, hlačnice se pa zaključijo s skrito elastično vrvico, s katero jih lahko stisnemo v gležnju. V pasu, ki ga zapremo z zadrgo in dvema pritiskacema, je integriran dodatni tanjši odstranljivi pas, s katerim prilagajamo obseg. Hlače so narejene iz delno recikliranega poliestra in bombaža ter obdelane s posebnim voskom, ki izboljša prilagoditev materiala na različne vremenske razmere. Dva stranska žepa na zadrgo sta mrežasta, zato ju lahko uporabimo tudi kot zračnika. Pod njima sta dodatni mrežasti prezračevalni odprtini, ki ju odpremo z zadrgo.

Čeprav so le za odtenek raztegljive, so zelo udobne. Poleg integriranega pasu, s katerim reguliramo obseg, udobje omogočajo tudi zgibni šivi na kolenih. V hlačah mi ni bilo vroče, pa tudi zeblo me ni. Precej dobro so me zaščitile pred vetrom, so pa dokaj hitro premočile – predvsem na delu, najbolj izpostavljenem dežju, torej na kolenih oz. tik nad njimi. Ko je po dobri uri nehalo deževati, čakalo pa me je še pol ure hoje, so bile hlače, ko sem sedla v avto, suhe, čeprav je bilo oblačno in temperature niso bile ravno visoke.

Oblačilom bi težko kar koli očitala, tudi predstavljene značilnosti posameznih kosov, ki jih najdemo na spletni strani podjetja Fjällräven, so precej natančne. Mogoče je treba biti malce previden le pri izbiri velikosti. Vsi trije kosi, ki sem jih preizkusila, so ženski modeli, čeprav na prvi pogled tega mogoče ne moremo reči. Oblačila namreč niso posebej ali izrazito prilagojena ženskim oblinam in kroji so preprosti, kar pa je po svoje tudi prednost, saj so tako univerzalnejša.

Podrobnejše podatke o predstavljenih oblačilih najdete na spletni strani <https://www.fjallraven.com> ali v prodajalnah, kjer prodajajo izdelke, ki jih krasi lišička. 🍄

*Foto spletna stran
Fjällräven*

*Udobni in preprosti kroji omogočajo gibljivost.
Foto Jure Krejan Čokl*

Zdenka Virant¹

Usak žig v dnevnik inPlaninec ima zgodbo

Blaževa življenjska zgodba

Dolgo se že srečujem z učenci iz CUDV Draga in skupaj smo prehodili že marsikatero pot, tako markirano kot tudi nemarkirano. Preden pa smo sploh lahko začeli razmišljati o takšnih ali drugačnih poteh, smo z nekaterimi prebrodili veliko zahtevnejše in dolgotrajnejše poti učenja odhajanja v nepoznana okolja. Večina ljudi navadno nima zadržkov pred vstopanjem v nova okolja, posameznikom pa to lahko povzroča velike življenjske izzive.

Blaž je mladostnik z avtizmom in v začetnih letih šolanja mu je veliko stisko povzročalo prehanje iz enega prostora v centru v drugega, zapuščanje učilnice in odhajanje na sprehode v najbližjo okolico. Velika mera vztrajnosti in iznajdljivosti je bila potrebna, da se fant sedaj veseli izletov, pohodov in vstopanj v manj znana okolja. Navdušuje se nad mnogimi stvarmi: avtomobili, vozili z modrimi lučmi, vlaki, letali, helikopterji, mavrico, metulji, cerkvami, urami ...

V vasi Kremenica, ki leži na bližnjem hribčku, je cerkev z zvonom. Blaž jo je vedno z zanimanjem opazoval, ko smo se peljali ali hodili po cesti pod vasjo. Ko smo se podali na kratko pot do tja v prepričanju, da mu bo to nudilo zadovoljstvo, sem bila presenečena, ker je zadnji del poti hodil vedno počasneje in kar nenkrat obstal ter cerkev z izbrane razdalje le opazoval.

Blaž dobi žig v dnevnik inPlaninec. Foto Zdenka Virant

*Podelitev
bronastih značk
Foto Zdenka Virant*

Fasciniranost, strah ali kaj tretjega? Težko je to ugotoviti in še težje razložiti. Vedela sem, da moramo načrtovano izvesti, saj bi si drugače Blaž lahko to razlagal tako, da naslednjič sploh ne bi več imel niti želje iti tja. Naslednjič ne do te točke, drugič ne do sosednje, mogoče naslednjič sploh ne iz učilnice. Mogoče od doma ne v šolo, od doma tudi ne k zdravniku, če bi bilo potrebno. In spet bi bili na začetku.

Hotela sem priskočiti na pomoč in mu dati roko, a je ni sprejel. Ponovno sem poskusila, on pa se je usedel na tla. Kazalo je, da bo kar obsedel tam. Roko mu je ponudil še sošolec, s katerim se odlično razumeta, a je tudi njega ignoriral. Ker smo bili zelo blizu cilja, smo ostali odšli naprej z upanjem, da pride za nami. A nas je le opazoval. Zmanjkalo mi je idej, kaj še lahko naredimo, in odločila sem se, da odidemo nazaj. Ko je Blaž videl, da smo se obrnili, je hitro vstal in se nam pridružil. Odločno sem mu razložila, da mora priti do tja, do kamor smo se dogovorili, in potem se bomo skupaj vrnili. S sošolci smo še enkrat hitro odšli do vrha in tokrat se nam je Blaž priključil. In kar takoj smo se obrnili in odšli nazaj. Blaž je na povratku poznanim ljudem, ki smo jih srečevali, z roko ponosno kazal, da je bil pri cerkvi. Uspelo nam je in zadovoljni smo se vrnili v center.

¹ Center za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič, Draga.

Na poti na Kremenico
Foto Zdenka Virant

Dan za dnem smo se vračali tja in enkrat se je le odločil, in to brez naše vzpodbude, popolnoma samostojno, odkorakal do cerkve ter mimo nje, da smo se lahko vrnili po drugi poti navzdol. Še naprej smo hodili tja po različnih poteh in postanek pri kozolcu pred cerkvijo mu je postal stalnica. Začel je uživati na teh pohajkovanjih in izražati željo, naj gremo spet tja. Poleg opisanega je v okolici našega centra še več hribov, ki jih radi obiskujemo. Planinsko društvo Krim se je odzvalo na našo pobudo in v sodelovanju z občino Ig in Planinsko zvezo za nas pomembne točke opremilo z žigi. Na novo nastaja z žigi opremljena krožna planinsko-učna pot, ki se začne in konča v bližini našega centra. Pridobljeni žigi od tu in z drugih, nam dosegljivih vrhov so omogočili, da so učenci izpolnili pogoje za pridobitev bronastih značk, ki jih poklanja Planinska zveza.

V centru smo pripravili krajšo slovesnost, na kateri so zaslužnim učencem poklonili bronaste značke predstavniki Planinskega društva Krim in predstavnika Planinske zveze Slovenije – Planinstvo za invalide. Za zaključek smo odšli skupaj še do cerkve na Kremenici, do prvega žiga novonastale krožne poti v našem okolju. Na čelu skupine je hodil ponosni Blaž in nam mahal, naj hodimo hitreje. V dnevnik inPlaninec je dobil žig ter vseskozi z očmi nadzoroval cerkveni zvon. Ta žig je nagrada za mnogo izletov do Kremenice in ima močno sporočilo: "Zmogel sem. Ne prvič, drugič ali tretjič. Mnogotič. In svet je lep."

Na hriboček s cerkvijo na Kremenici smo šli do konca šolskega leta še nekajkrat in vedno je bilo to prijetno doživetje. Po počitnicah ob prvem sprehodu do cerkve v novem šolskem letu so se prejšnje zgodbe ponovile. Blaž je proti cilju hodil vedno počasneje in nato obstal na mestu. Zdaj že vem, da moramo ob začetkih šolskega leta pogosto odhajati tja, potem pa so potrebni le še občasni obiski te točke, da ne izgubi povezave z njo. Zelo podobno se dogaja tudi z nekaterimi drugimi cilji v naši bližini. V začetku hodi zelo previdno, najraje sploh ne bi šel, vendar večkrat ko gre, lažje mu je. Ni trajnega pravila za to, kako mu

bo uspevalo. Včasih lažje in včasih težje. Pravilo pa je, da je treba skoraj vsakodnevno odhajati v naravo po različnih poteh in v različnih smereh ter na ta način vzdrževati rutino, ki si jo je Blaž gradil mnogo let.

Ja, z zelo različnimi šolskimi vsebinami se srečujemo v posebnem programu vzgoje in izobraževanja in za Blaža je ta ena od zelo pomembnih. Kajti, če bi ob vključitvi v center ostajal le v učilnici in v nekaj drugih poznanih prostorih, bi bil prikrajšan za mnogo stvari v življenju, v katerih zdaj uživa in se jih veseli.

Sedaj se skupaj s sošolci in domačimi podaja različnim izzivom naproti. Tako tistim, ki so povezani s planinstvom, kot tistim, ki so tako vsakdanji, da drugi sploh ne razmišljamo, da bi se bilo za to treba posebej pripravljati ali potruditi (npr. vožnja z avtobusom, vlakom, vstopanje v trgovine in kulturne ustanove ...). Nagrada na cilju planinskega izleta je obvezna. Žig v dnevnik inPlaninec in žig na roko. To je več kot le rutina. To je za Blaža zakon, to je njegova življenjska zgodba. ●

Blaž s sošolci, predstavniki PD Krim in predstavnikom PZS – odbor inPlaninec pred cerkvijo na Kremenici po podelitvi bronastih značk
Foto Zdenka Virant

JUBILEJ

Emil Stepančič – devetdesetletnik

Emil Stepančič je leta 1968 postal prvi heliomehanik na prvem helikopterju Republiškega sekretariata za notranje zadeve (RSNZ). S tem je zaznamoval svojo življenjsko pot, ki ga je vodila v svet slovenskega gorskega helikopterskega reševanja. Emil je na tem novem delovnem mestu postal tudi del helikopterske gorske reševalne ekipe in redni član postaje gorske reševalne službe pri Planinskem društvu Kranj. V tem času so se začeli usposabljanje prvi heliopiloti in mehaniki za varno letenje v gorskem svetu, hkrati pa tudi prvi gorski reševalci letalci.

Emil se je rodil leta 1934 na Krasu, v Preserjah pri Komnu v takratni kraljevini Italiji. Po osnovni šoli je končal Kovinarsko industrijsko šolo v Mariboru in nato nadaljeval šolanje na vojaški šoli in se izpopolnjeval za letalskega mehanika na srednji vojaški šoli v Rajkovicu. Njegova strast in želja sta bili tako izpolnjeni, saj je od samega začetka zaposlitve delal na področju vzdrževanja in servisiranja letal, najprej v Jugoslovanski ljudski armadi (JLA), potem od leta 1964 do 1968 v letalski družbi Adria Aviopromet, nato pa je "pristal" in ostal med helikopterji. Postal je prva in prava avtoriteta helio-aviomehanika vse do upokojitve leta 1990.

V prvi gorski reševalni akciji 20. avgusta 1968, ko je sodeloval helikopter, tako imenovani "burduš", so nemško ponesrečenko z Dolgih njiv za Krvavcem prepeljali v bolniško oskrbo v Ljubljano. Na seznamu so-

delujočih v tej prvi helio akciji reševalcev GRS je vpisan tudi heliomehanik Emil Stepančič. V reševalni akciji 29. junija 1975 se je zgodila tudi prva helikopterska nesreča, in to pod Kranjsko kočo na Ledinah, v kateri so umrli pilot, zdravnik in ponesrečenec. Prisoten je bil tudi Emil, ki pa je sedež ob pilotu odstopil zdravniku. Sam jih je počakal pri Češki koči, od koder je poletel helikopter s ponesrečencem. V helikopterski nesreči 8. julija 1979 na Krvavcu se je zrušil helikopter, ki je peljal posadko s helio vaje gorskih reševalcev. V njem so bili štirje ljudje: pilot, inštruktor pilotov, gorski reševalec Franc Ekar in tudi mehanik Emil. V padlem, že gorečem helikopterju sta bila na zadnjih sedežih stisnjena in v pločvino zabita Emil in Ekar. Slednji je na silo razbil vrata in jih odprl ter s tem Emilu omogočil, da je uspel prekiniti elektro vode. Tako je preprečil nadaljnja iskrenja in gorenje ter s tem rešil troje življenj, žal pa je inštruktor pilotov pri padcu helikopterja umrl. Emil Stepančič je bil z dušo in srcem zapisan zračnim plovilom in hkrati tudi gorskemu reševanju. Bil je izredno skrben, s svojim delom je zagotavljal tehnično brezhibnost helikopterja, da je bil ta varen za letenje. Bil je tudi svetovalec pilotom in učitelj reševalcem, ki so se usposabljali za varno helikoptersko reševanje.

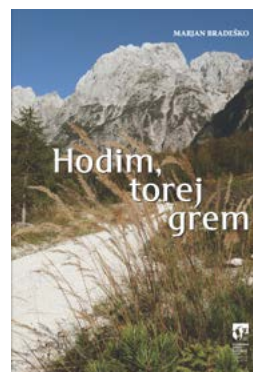
Ob njegovemu visokem življenjskem jubileju se poleg čestitk Emilu posebej zahvaljujemo za njegovo skrb, da so bili helikopterji tehnično in strokovno vzdrževani ter v stalni pripravljenosti za varen polet.

Franc Ekar

LITERATURA

Marjan Bradeško: Hodim, torej grem. Planinska založba, 2024. 159 str., 27,90 EUR.

Kaj dobi bralec, če se loti knjige avtor, ki ima oči za detailje sveta okoli sebe, za drobne rožice, barvne odtenke skalovja, trav, neba in voda, ki občuduje žareče nianse sončnega zatona in rojstva novega jutra, se razveseli

bežnega snidenja s štirinožnimi domačini planin in gora ter opazovanja gamskega mladiča, ki "pije pri mamic", pri tem pa premore toliko pesniške žilice, da svoja občutja, doživetja in izkušnje mestoma opiše poetično in tako živo, da se bralec znajde sredi dogajanja? Odgovor je v nadaljnjem besedilu.

Marjan Bradeško je vsestranski pohodnik in gornik, zanj je pot veliko več kot samo športni dosežek in užitek. Je tudi iskalec in raziskovalec že davno pozabljenih poti in stezic, ob katerih naleti na zapuščene hiše in zaselke ali njihove ruševine, kjer so nekoč samozadostno (dandanašnji modni izraz) živeli ljudje. In se ob tem sprašuje, ali je bil človek, "ki iz kdove kakšnega razloga ni dobil zemlje v dolini in si je izbral bivališče v popolnoma tujem, samotnem, grozečem svetu, nedostopnem mestu, stran od ljudi [...] iskalec lepote, ki je v tistem robu ne manjka [...], ali pa navaden čudak, nesrečnik, za katerega ni bilo mesta v dolini."

Ima Marjan Bradeško fotografski spomin? Si je sproti beležil prehojene poti in razpotja, je opise spotoma snemal na dikta-/telefon? Zaradi podrobnih opisov se mi je zazdelo, da berem rubriko *Planinskega vestnika* Z nami na pot, v katero je prispeval svoje zapise. Vendar je tak slog samo v nekaterih začetnih poglavjih, kot da avtorju služi le za ogrevanje.

Spet me pozdravi imeniten kozorog, potem še napis na skali: Or va tu su, che se' valente!

V prevodu ta stavek iz Dantejeve Božanske komedije nekako pomeni: "Pojdi zdaj gor, ki si pogumen!" Danes sem bil pogumen in sem šel gor. Više, kot sem mislil. Dlje!

V spomin priključijo tudi redke, skoraj pozabljene besede in jih vtke v svoje

besedilo, npr. v robih. Njegov besedni zaklad izdaja načitanega človeka, ki najde pravo besedo za predstavitev občutja ali situacije, npr. "izprano ozračje je kar zvenelo od samote".

Ker je nekoč naredil izpit za gorskega stražarja, je poznavalec cvetja, zato ne manjka niti imen raznih rož niti njihovih fotografij.

Šofer, če boš imel smolo in izgubil avtomobilski ključ, to še ne pomeni, da je za vedno izgubljen. Preberi poglavje "Ne odnehaj" in upaj na podobno srečo, kot jo je bil deležen pisec. Da se ti ne bo treba zanašati na srečo, ga raje z vponko pripni na zanesljivo sidrišče v nahrbtniku ali pa ga spravi v žep z zadrgo, v katerem ne bo ničesar, niti luknje.

Marjan Bradeško je zunaj v vsakem vremenu – ne vedno načrtovano – in vseh letnih časih. Popelje nas po vseh mogočih krajih Slovenije, v idrsko-cerkljansko hribovje in grapovje, divje soteske, po hribih Slovenske Istre, v Julijske Alpe in Zahodne Julijce, v vijoličasto Provanso in jezerske Pireneje. Ne pozabi niti na deželo starovercev, Nikrmano.

Njegove poti, na katere se pogosto podaja sam, niso zmeraj sprehod; včasih so nekoliko tvegane, kajti steza se izgubi, treba je poiskati nadaljevanje; iskanje prehoda v brezpotju ni vedno enostavno, včasih je izpostavljeno, padec pa prepovedan. Občasno občuti strah, a na podlagi izkušenj, zaupanja vase in kančka sreče se vedno prebije na varno.

Koliko je v Pirenejih jezer, dovolj zgovorno pove katalonski gorski tekač Kilian Jornet v knjigi z naslovom *Teči ali umreti*, kjer se spominja mladosti v tistem prelepem gorstvu in šolskega spisa, v katerem je zapisal: "Ko bom velik, bom prešteval jezera."

Preštevala sta jih tudi Marjan Bradeško in njegova žena.

Vedno bolj sem prepričan, da dobro besedilo ne potrebuje slikovne spremljave fotografij velikosti ene tretjine strani ali še manj, ker enostavno ne pridejo do izraza ne glede na motiviko in kakovost posnetka. Raje bi videl nekaj več celostranskih in dvostranskih kot pa množico tretjinskih fotografij.

Marjan Bradeško pretanjeno in hkrati racionalno dojema mogočno

Naravo. Njegova knjiga je skupek krajših in daljših izletov, ki sestavljajo veliko potovanje skozi številne obraze narave, krajše zgodbe sestavljajo veliko zgodbo o doživljanju Narave v vseh njenih odtlenkih.

Knjigo sem dojel tudi kot nevsiljivo posvetilo Marjanovemu pokojnemu prijatelju Dariu Corteseju.

Sonce vzide v barvitih akordih jutra, ki da neizbrisno popotnico dnevu. Dnevu, ki si ga zapomniš za vedno. Dnevu, ki se konča v miru večera, ko je v utrujenemu telesu živa samo še neizmerno srečna duša.

Mire Steinbuch

Krpelj 29 - Glasilo PD Tolmin. Uredil Žarko Rovšček. Planinsko društvo Tolmin, 2024. 48. str. Glasilo je brezplačno in namenjeno informiranju članov PD Tolmin.

Pred časom smo člani uredniškega odbora na predstavitvi zbornika ob 130-letnici Planinskega društva Kamnik z moderatorko in predsednikom društva govorili o tem, kako nam, prostovoljcem, olajšati izdajo jubilejnih zbornikov društva. Kajti, če ne misliš dovolj zgodaj na to, še posebej, če nate pritiska kratek časovni rok, je to lahko kar problem. Ena od idej je bila, da bi vsako leto izdali društveno glasilo. V roku desetih let bi se tako nabralo dovolj prispevkov, kar bi bistveno olajšalo izdajo knjige. Druge ideje so še običajno vabilo aktivnim članom, iskanje piscev, literarni razpisi, povzemanje najbolj zanimivih prispevkov na spletu, pa verjetno še kaj. Člani PD Tolmin z izdajami zbornika večjih težav ne bodo imeli, saj njihovo glasilo redno izhaja; letošnjega februarja so izdali že 29. številko. Kot običajno, brez gonilne sile urednika Žarka Rovščka ne bi šlo.

Čeprav mi redno potoži, da je težko sestaviti številko, je treba priznati, da je rezultat res bogat.

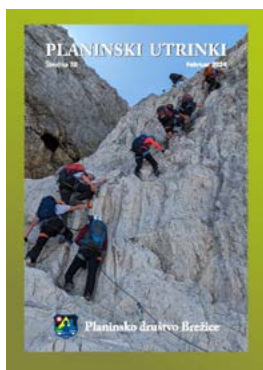
Tudi Žarko se zaveda pomembnosti pismenih zapisov o delovanju društva. Takole pravi v svojem uvodniku z naslovom *Ko nož zareže v naše tkivo*: "Leta so v dolgi zgodovini društva, ki se bliža že svoji stotridesetletnici, tako kot minute dneva. Pretekli dogodki, bolj ali manj pomembni, so za nami, njihov začetek, potek in zaključek so nam poznani. Enako tudi njihov vpliv in posledice, še posebno, če jih večkrat obujamo. Taki sprehodi v preteklost so nam lahko v poduk, opomin ali navdih za bodoče delo. Pisana beseda bolje ohranja spomin na dogodke in je bolj zanesljiv pomnik kot govorjena. Kar prevečkrat kak sogovornik že sredi pogovora pozabi, kaj je izrekel še malo prej. Govor kdaj dopušča tudi raztresenost, če le ni vse izrečeno preveč usodno. Tiskana beseda, ki se je oklepamo z našim glasilom že vrsto let, je bolj trajna. Pomaga nam na urejen način beležiti naše sedanje in preteklo delo. Umešča nas v prostor in čas, nas utemeljuje. Ohranja naše čustvene vzgibe do sveta tišine, ki smo mu zapriseženi. V trajnosti je njena največja prednost. Krpelj zapisuje društveno dogajanje štiriindvajseto leto. Vsako leto v zgodovini društva pa prinaša nekaj, kar se nam trajno vtisne v spomin. Upam, da tudi s pomočjo našega glasila. Za nami je leto jubilejev, ki so tesno povezani z delovanjem PD Tolmin, z naporih nekaterih najbolj vidnih društvenih delavcev, ki so v žaru prostovoljnega dela velikokrat presegli lastne moči, tudi društvene meje in zmogljivosti. Krpelj nas spet, dokaj poglobljeno in z močjo tiskane besede, opozarja tako na sedanje dosežke kot na pretekle dogodke, na ljudi, ki so jih soustvarjali, na prehojeno pot. Ko naposled nož bridke usode zareže med nas, tako kot natančen kirurg v tkivo, pride slovo. Krpelj zajema tudi take, bolj žalostne dogodke. Lani je bilo takih trenutkov več kot običajno, preveč. Ostaja nam naloga ohranjati naprej življenje zdravega društvenega tkiva. Društvo je živa stvar, ki se neprestano prilagaja zunanjim, bolj ali manj naklonjenim razmeram, je nad vsako sebičnostjo,

je preprosto cvet prostovoljstva. Naj tako ostane tudi naprej!"

Res je tako, kot pravi Žarko, zapisano ostane, predvsem pa je to nagrada vsem, ki pripomorejo k delu društva. Prav tako kot mi beremo o naših predhodnikih, bo tudi vloga sedanjih generacij ostala zapisana prihodnim rodovom. Kot rečeno, številka je spet bogata, od posameznih izletov, tudi otroških in mladinskih, plezalnih dogodb in gospodarskih opravil pa do obujanja zgodovine. Še posebej me je presunil zapis nesreče iz leta 1988, ko je njihov član Jože Mihelič - Joza pri prečenju zimskega grebena s Svinjaka na sever zaradi preloma opasti padel skorajda tisoč metrov - in preživel! Skrajno neverjetno. Kot vedno številko krasijo čudovite fotografije članov fotografske skupine PD Tolmin. Srečno še naprej!

Vladimir Habjan

Planinski utrinki št. 38. Uredila Milena Jesenko. Glasilo Planinskega društva Brežice. Brežice, 2024. 58 str. Glasilo je brezplačno.

V roke mi je prišla nova številka društvenega glasila PD Brežice - ponovno delo nadvse marljive urednice Milene Jesenko. Ker sem ravno zaključil z branjem tolminskega Krpilja, sem lahko na sveže primerjal, kakšen pečat dajeta urednika videzu in vsebini - vsak drugačnega, oba v želji povedati čim več o vsem, kar se je v društvu dogajalo, predvsem pa ponuditi veliko dobrega branja svojim članom. Začetek in konec pričujoče publikacije sta bolj formalna, poročila društva in odsekov, članarina, seznam vodnikov in načrti v letu 2024; vmes pa so poročila o raznih dogodkih, na primer zgodba o gostovanju Irene Cerar v okviru mednarodnega festivala Brati gore, intervjuja z vodnikom

Tinetom Vimpolškem in mentorico Natalijo Vahčič, oba plod Mile-ninega novinarskega dela. Rubrika Naravovarstveni utrinki prinaša prispevek biologa Dušana Klenovška o "sosedih" (živalih) na travnikih ter zapisa o magičnih Gorjancih, o gozdnem kompleksu Dobrava in velikonočnici. Precej prispevkov je s poti: tek po Južni Afriki, portugalski Camino, izlet na Višarje v čast zmagovalcu Primožu Rogliču, dve etapi Julijane, Visoki Kanin in Rombon, izleti Torkarjev ... Sledijo še prispevki o higieni v gorah, o stotem vzponu Johna Boyda na Triglav, o kraljici Soči, objavljena je tudi recenzija Planinskih utrinkov 37 v *Planinskem vestniku*. Najbolj pa me je navdušil Bojan Jevševar, ki se v prispevku z naslovom Obletnice spominja dveh svojih hribovskih prijateljev. Takole pravi uvodoma: *Čeprav nas večina toži, da imamo slab spomin, se neprestano spominjamo ljudi in dogodkov. Za nekatere si zastavimo kar serijsko obujanje spomina, da nam spomin na dogodek ali človeka postane nekakšen vsakoletni ceremonial, ob katerem ponovno oživijo tisti občutki, od katerih se nočemo ločiti. Datumi postanejo nekakšni svetilniki, ki nas z naraščajočo letnico opominjajo, kako nam čas mineva. Še posebej je zanimivo, kako kljub vsej potrošniški ihti čaščenja novega in nenehnega menjavanja stvari vedno znova kažemo večje spoštovanje staremu, zdavnaj preživetemu. Da je to res neka posebna človekova potreba, se kaže tudi s tem, da uprizarjamo spominjanje zaradi vsega, kar imamo: obžalujemo smrt ljudi in celo domačih živali, častimo obletnice institucij in celo našega društva, z velikim veseljem obnavljamo zgodovinske zgodbe. Če imamo srečo, da je zgodbo o naših prednikih raziskal nekdo z domišljijo in besednim zakladom, recimo obdarjen zgodovinar, ki zna iz skopih dejstev naslikati tisti čas, tiste udeležence, tiste razmere, tako da jih podoživljamo kot filmsko zgodbo, si s tem zvišamo pomen našega trenutnega obstoja. V resnici je čisto nepomembno, kam vse so odražali geni tistih puntarjev, ki so v neki srednjeveški bedi s črednim pogumom izživel maščevalnost in nevoščljivost,*

spodili nekaj ljudi, ki so prej in potem veljali za boljše, večvredne, pametnejše in zaradi lepših oblačil tudi za lepše. A kljub taki razumni ugotovitvi nam nekoliko godi, da lahko z dokajšnjo gotovostjo trdimo, da imamo gene tistih puntarjev pa tistih partizanov, stavkajočih rudarjev ali tistih sufražetk, ki so svojemu spolu izborile nekatere pravice, ki jih prej niso imele. Ob tem pa celo ignoriramo dejstvo, da te pravice s svojo pasivnostjo ali plitkim koristolovstvom danes zapravljamo - kljub slavnim genom. Preprosto potrebujemo vse take utvare, da majčkeno omilimo skrito zavedanje, da smo strahopetni, ponižni in nesrečni. Predvsem pa nepomembni pred neskončnostjo, v kateri ni časa. Mladim obletnice ne pomenijo veliko, največkrat sploh nič. Oni še ne štejejo let, življenje je še pred njimi, nimajo še potrebe, da bi si z nabijanjem obletnic ustvarjali občutek večvrednosti. To se pojavi s staranjem, ko je bodočnosti vse manj in vse več meglene preteklosti, v kateri iščemo trenutke, ki bi nam lahko dokazovali, da nismo bili takšni slabiči, kot se trenutno počutimo. Takrat smo storili nekaj pomembnega, in to je dokaz, da smo pomembni. Če je pa tisto pomembno opravil nekdo drug, smo pomembni, ker ohranjamo tisti dogodek ali osebo v spominu in smo tako del nečesa pomembnega. Žal je nepomembnost vsake obletnice vidna vsakemu prišleku, ki se slučajno znajde poleg. Samo obraze si mora ogledati in hitro dojamemo, da častimo obletnice samo taki, ki ničesar pomembnega ne bomo več ustvarili. Mladi pa so drugače. Pripravljajo dogodke, ki jih bodo potem oni lahko slavili z obletnicami. Enako kot občutke pomembnosti potrebuje duša tudi vedno nove doze žalosti in veselja. Ja, tudi žalosti. Le zakaj bi sicer toliko ljudi objokovalo neko izgubo, vztrajalo pri žalostnih obletnicah, se vedno znova v spominu vračalo k tistemu, ki ga pogrešajo. Preprosto zato, ker se srčne rane zdravijo, samo če jih redno spiramo s čim večjo dozo žalosti. Enako je z življenjsko radostjo, zadovoljstvom, da živimo. Vsake toliko se tega preprosto moramo spomniti in kaj je bolj prikladno kot obletnica rojstva? Če se navadimo na prazno-

vanje rojstnega dneva, imamo vsako leto vsaj enkrat priložnost, da se zavemo, kako lepo je, da smo.

Spominske obletnice za umrle so seveda najbolj žalosten del tega našega obredja. Najbolj boleče so takrat, ko imamo v spominu več kot le podobo umrlega. Podobe namreč zbledijo, doživetja pa nikoli.

Tudi v društvenih glasilih se najdejo odlični članki. Milena, le pogumno naprej.

Vladimir Habjan

Graziano Montel: Puglia Rock.

Falesie e DWS: roccia e mare dal Gargano al Salento. Versante Sud, Milano, 2024. 208 str., 28,00 EUR.

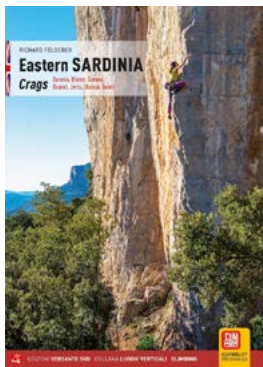

Apulija (Puglia) je območje na jugu Italije, tako imenovana "peta italijanskega škornja". V zadnjih letih so veličastne pečine Apulije postale pomemben turistični cilj, kar je vidno tudi v vodničku italijanske založbe, specializirane za gorniško literaturo. Vodnik po tem dokaj širokem območju je podoben preteklim izdajam. V uvodnem delu so uporabne informacije z zgodovinskim pregledom plezanja v tem okolišu. Oprema vodnika je podobna ostalim športnoplezalnim vodnikom založbe z mnogimi uporabnimi simboli: višina smeri, zemljepisna lega, ocena lepote smeri, opremljenost smeri, težavnost, nevarnosti, tip skale, obiskanost (to je podatek o morebitni gneči), udobje plezalnega sektorja, možnost parkiranja, čas pristopa do stene, možnost plezanja v dežju, primernost za družine; nekateri podatki so dostopni tudi preko QR-kode. Kot je zapisal avtor, vodnik odkriva nova območja s plezališči; nekatera so stara, ki so bila poškodovana, a so jih ponovno opremili in posodobili z novimi smermi. Knjiga je izdana samo v italijanščini.

Pojasnilo kratice v naslovu: DWS pomeni *deep-water soloing*, torej plezanje brez varovanja nad dovolj globoko vodo, da lahko brez skrbi čofneš vanjo.

Richard Felderer: Eastern Sardinia Crags.

Baronia, Oliena, Gonone, Baunei, Jerzu, Ulassai and Quirra. Versante Sud, Milano, 2024. 480 str., 37,00 EUR.

Vzhodni del Sardinije je že dolga leta znan po množici in kakovosti svojih sten. V zadnjem desetletju je prišlo do izjemne rasti plezališč in smeri, kar je zadostovalo za novi, dokaj obsežni vodnik. Vseh plezalnih sektorjev je kar 80, tako da bomo imeli težavo izbrati, kam se podati. Oprema je bogata, podobna vodniku *Puglia Rock*, na razpolago imamo tudi zemljevid celotnega območja in posameznih odsekov, tudi lepih in atraktivnih fotografij ne manjka. Uvodni del je obsežen, v njem je vrsta uporabnih podatkov, od geografije, podnebja pa do logistike; eno poglavje zajema tudi priporočljivo obnašanje v plezališčih. Zanimivo, kajne? Vodnik je napisan v angleškem jeziku.

Vladimir Habjan

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Redna letna skupščina PZS, ki tokrat ni bila volilna, je bila 19. aprila v Kulturnem domu Cirkulane. Več v posebnem članku.

V 27. nadaljevanju podkasta *V steni* je Miha Habjan gostil Igorja Jenčiča, doktorja fizikalnih znanosti, strokov-

njaka za jedrsko energijo ter pravega turnosučarskega poznavalca. S smučanjem se je srečal kot otrok, leta 1977 pa je opravil svoj prvi turni smuk. Teh se je do danes nabralo več kot tisoč.

PZS bo sofinancirala programe v akciji Slovenija planinari 2024. Zato je povabila društva, člane PZS, k sodelovanju z izvedbo celoletnega programa rekreacije, katerih namen je ozaveščanje o pozitivnem vplivu rednega gibanja v naravi na psiho-fizično zdravje, varovanje narave in promocija različnih oblik planinstva. Višina sofinanciranja s strani PZS bo odvisna od višine pridobljenih sredstev na različnih javnih razpisih.

Odbor inPlaninec. Inkluzijski pohod Skupaj v Hribe je ob Evropskem tednu mladih združil mlade, prostovoljce in inPlanince. 14. aprila so se skupaj podali po Evropski pešpoti E12 iz Ankarana oz. Hrvatinov do Centra Sonček Elerji.

Začela se je akcija Gibalno ovirani gore osvajajo 2024 (GOGO), ki so jo predstavili 10. aprila v prostorih Izobraževalnega centra Emil Frey Slovenija v Ljubljani. "Invalidi čutimo gore na svoj način. Ne vabijo nas le z razgledom – v gorah smo kot velika družina. Zvečer, ko se vrnemo domov, se dobro počutimo. Zato gremo z odločnim korakom naprej," pravijo v odboru. Letos, ko inPlaninec z akcijo stopa v peto leto, bo akcija potekala pod častnim pokroviteljstvom predsednice Republike Slovenije Nataše Pirc Musar.

Mladinska komisija je povabila na študentski izlet z markacijsko akcijo, na katerega so se 20. aprila odpravili po poteh v okolici Tržiča.

Gospodarska komisija. PD Slovenj Gradec je iskalo oskrbniški par za oskrbovanje Koče pod Kremžarjevim vrhom (1102 m), in sicer za čas med aprilom in oktobrom. PD Zagorje ob Savi je objavilo razpis za najem Planinskega doma na Zassavski sveti gori, in sicer za dobo enega leta z možnostjo podaljšanja. Za enako obdobje z možnostjo podaljšanja daje PD Postojna v najem Kočo Mladika na Pečni rebri.

Podjetje Helios TBLUS je stopilo v partnerstvo s PZS in bo v letošnjem letu podprlo trajnostno obnovo

48 planinskih koč po vsej Sloveniji, ki bodo v naslednjih mesecih dobile svež videz in planincem ponudile še več udobja in varnosti.

Komisija za planinske poti (KPP). 15. marca se je v prostorih Ekonomske fakultete v Ljubljani na rednem zboru KPP zbralo 65 načelnikov markacijskih odsekov planinskih društev. Predsednik PZS Jože Rovanj je v uvodu izrazil veselje ob pomlajevanju kadra z novimi prostovoljci – markacisti, ki so lani opravili tečaj. Za markacisti je zelo dobra sezona na področju planinskih poti kljub poplavam, ki so jih doletele in uničile veliko vloženega dela. Markacisti so ob podpori države dobili nov zagon, prostovoljstvo pa ostaja temelj vsega dela. Načelnik KPP Uroš Zagoričnik je predstavil poročilo o delu komisije za leto 2023. Najvidnejši dogodek je bil dan slovenskih markacistov, ki je bil po vremenskih neprilikah izjemoma organiziran septembra v sodelovanju Koroškega in Podravskega MDO PD. Tehnična skupina markacistov pod vodstvom Alojza Pirnata je imela v preteklem letu kar nekaj težav z organizacijo najzahtevnejših delovnih akcij v visokogorju, saj so bili helikopterji zaradi poplav zadržani drugje. Odbor za usposabljanje KPP je v letu 2023 uspel pridobiti dvanajst novih inštruktorjev pripravnikov, ki pomagajo pri usposabljanju markacistov. Odbor za dokumentacijo in kataster KPP se sooča z izzivi, saj je kataster planinskih poti v fazi izboljševanja natančnosti evidentiranih planinskih poti in določanju njihove podlage. Vodja tega odbora Bojan Rotovnik je pozval vse markaciste, da fotografirajo križišča z usmerjevalnimi tablamami in vsebino tabel za potrebe posodabljanja podatkovne baze. Posebno pozornost bo treba nameniti tudi problemu morebitnih nezavarovanih prehodov planinskih poti preko železniške proge in najti ustrezno rešitev. Predstavil je še rezultate Erasmus+ projekta in izdani brošuri o označevanju pohodnih poti v Evropi.

Najvišje priznanje KPP Knafelčevo diplomu za življenjsko delo na področju planinskih poti je posthumno letos prejel Janez Sagadin (PD Fram).

Komisija za alpinizem je za 3. april sklicala redni zbor načelnikov.

Slovensko-britanska naveza Gašper Pintar (AO PD Ljubljana - Matica) in Tom Livingstone (Velika Britanija), ki imata za seboj že veliko odličnih vzponov in alpinističnih izmenjav, je 28. marca odpotovala na odpravo na Aljasko. Odprava je trajala do 30. aprila.

Komisija za športno plezanje. Slovenska reprezentanca v športnem plezanju, ki je že v pričakovanju letošnje olimpijske sezone, je svojo postavo, načrte in cilje predstavila 28. marca na novinarski konferenci. Na uvodnih dveh tekmah svetovnega pokala 2024 na Kitajskem, 8.–10. aprila v balvanih in 12.–14. aprila v težavnosti, je suvereno zmagala neustavljiva Janja Garnbret. Po lanski poškodbi se je uspešno vrnil Anže Peharc, ki je bil na prvi tekmi sezone svetovnega pokala deveti. V začetku maja se je svetovni pokal preselil v ameriški Salt Lake City in se bo nadaljeval s tekmami v balvanih, težavnosti in hitrosti vse do začetka oktobra. Konec avgusta plezalce čaka evropsko prvenstvo v Švici, vrhunec letošnje sezone pa bodo poletne olimpijske igre v Parizu.

Komisija za turno kolesarstvo je povabila na letni zbor predstavnikov turnih kolesarjev 2024, ki je bil 23. aprila na sedežu PZS.

Usposabljanje za naziv turnokolesarski vodnik 1 je namenjeno kandidatom, ki bi želeli voditi kolesarske ture v gorski svet v okviru planinskih društev in drugih organizacij. Usposabljanje je sestavljeno iz več delov, rok za prijave je 24. maj.

Javni zavod Triglavski narodni park obvešča, da je kolesarjenje na odseku 5. etape Slovenske turnokolesarske poti (Planina Klek–Stresena dolina–cesta po dnu doline Radovna) zaradi parjenja divjega petelina prepovedano do 15. junija.

Komisija za gorske športe. Petčlanska slovenska ekipa (Manca Mlekuž, Lena Lupša, Jaka Marinko, Pavel Elija Smrtnik in trener Luka Kramarič) se je med 24. in 30. marcem udeležila mednarodnega turnosmučarskega tabora za mlade *II Olympic solidarity ski mountaineering training camp* v španskih Pirenejih.

S tekmo mešanih štafet se je 10. aprila v Cortini d'Ampezzo

končala sezona svetovnega pokala 2023/24 v tekmovalnem turnem smučanju. Zaključka se je udeležilo 125 tekmovalcev iz 26 držav. Člana slovenske reprezentance Rea Kolbl in Luka Kovačič sta v mešanih štafetah znova osvojila odlično 9. mesto in tako že četrto v tej sezoni poskrbela za slovensko uvrstitev med najboljših deset v tekmovalni disciplini, ki bo premierno na zimskih olimpijskih igrah 2026. Dan prej so v sprintih dobro nastopili Kolblova, Ana Čufer in Maj Pritrznik. Prvi dan tekmovalja je bila na sporedu posamična preizkušnja, na kateri so Kolblova, Kovačič in Klemen Španring dosegli najboljši rezultat v tej sezoni.

27. memorial Luke Karničarja in Rada Markiča se je odvil v stari obliki rallyja 20. aprila pri Češki koči.

Preventiva. Ob večjih in hitrih spremembah vremena in snežnih razmer je PZS opozarjala na povečano nevarnost proženja snežnih plazov v visokogorju in na upoštevanje vseh varnostnih ukrepov ob tem.

Zdenka Mihelič

Bivaki iz odpadnih pločevink

Na svetovni dan Zemlje, 22. aprila 2024, je bil predstavljen začetek leto in pol trajajoče trajnostne iniciative z naslovom Gorski bivaki iz odpadnih pločevink, ki nastaja v partnerskem sodelovanju Planinske zveze Slovenije (PZS) in pod okriljem blagovne znamke Laško. Gre za projekt ozaveščanja o pomembnosti skrbi za čistejše okolje, v katerem bodo sklenili krog od odpadne pločevinke, do njene predelave in izdelave aluminijastih plošč, ki bodo v letu 2025 služile postavitvi treh bivakov v slovenskih gorah. Projekt je del širše iniciative okoljskih prizadevanj znamke Laško in PZS s pojmovanjem Drobnih koraki za bele vrhove, kjer si skupaj s projektnimi partnerji prizadevajo za ohranjanje gorskih habitatov. Iniciativa ne naslavlja zgolj okoljske problematike, temveč bo združevala in slavila slovensko obrtniško odličnost, saj se ji pridružuje vrsta pomembnih partnerjev iz podjetij SloPak, Talum, Impol, KOV in drugih, brez katerih projekta ne bi izvedli.

Dušan Škodič

**POČITNIŠKA
PLEZALNA
ŠOLA**

AKTIVNE IN ZABAVNE POČITNICE | ZA ZAČETNIKE IN IZKUŠENE MLADE PLEZALCE
10 TERMINOV PREKO CELEGA POLETJA | WWW.PLEZALNICENTER.SI

PLEZALNI
CENTER
LJUBLJANA

**U prihodnjih številkah Planinskega
vestnika boste lahko prebrali ...**

TEMA MESECA

Poškodbe planinskih poti

INTERJU

Thierry Duffar, Gašper Pintar

Z NAMI NA POT

Bosna in Hercegovina, AAT, Uršlja gora

 TV Krpan
urednistvo@produkcijakrpan.eu +38640 146 101
www.facebook.com/tvkrpan

TELEVIZIJA Z MERO IN OBČUTKOM

GLEJTE NAS
V DIGITALNI SHEMI TELEMACH (PROGR.MESTO 750)
PRI KABELSKIH OPERATERJIH
(PROGR.MESTO 30)

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

*Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.*

POLETNA DOŽIVETJA NARAVE

vsak petek ob 17.05 h

na Radiu Ognjišče

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

**99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz**

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

 **RADIO
KRANJ 97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

gore-ljudje

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE | ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

Vabimo vas na

DAN SLOVENSKIH PLANINCEV 2024

Črna na Koroškem, 15. junij 2024

od 9.00 dalje PLANINSKI POHODI, TURNOKOLESARSKI IZLET,
PLEZANJE FERAT, SPUST Z OLIMPLINE

od 10.00 dalje DOŽIVETJA ZA MLADE PLANINCE, DRUŽINE IN ODRASLE

13.30 ZBOR PRAPORŠČAKOV PLANINSKIH DRUŠTEV

14.00 OSREDNJA PRIREDITEV S SPREVODOM DRUŠTVENIH
PRAPORŠČAKOV

14.30 PLANINSKA ZABAVA Z DOMAČIM KVINTETOM

Prireditev bo v vsakem vremenu.

Partnerji dogodka:

